

Fundació Jaume Bofill

**Educació en el lleure i Interculturalitat:
Infants d'origen immigrant i treball intercultural a les
entitats d'educació en el lleure de Catalunya**

Equip d'investigació:

Diego Herrera

Bernat Albaigés

Mercè Garet

Juny de 2002

ÍNDEX

1. ANÀLISI SOCIODEMOGRAFIA DELS INFANTS I JOVES D'ORIGEN ESTRANGER EN LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE.....	5
1.1. INTRODUCCIÓ.....	5
1.2. RESULTATS DE LA I ENQUESTA SOBRE IMMIGRACIÓ I INTERCULTURALITAT A LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE DE CATALUNYA (CURS 2001-2002) ...	8
1.2.1. Estructura per sexe, edat i origen dels infants i joves a les entitats	9
1.2.2. Presència dels infants i joves d'origen estranger a les entitats d'educació en el lleure	12
1.2.3. Concentració dels infants i joves d'origen estranger a les entitats d'educació en el lleure ...	15
1.2.4. Distribució d'origens immigrants en les entitats d'educació en el lleure	17
1.2.5. Característiques del treball intercultural	26
2. L'EDUCACIÓ INTERCULTURAL A LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE DE CATALUNYA	44
2.1. L'ASSOCIACIONISME I EL LLEURE EN LES SOCIETATS PLURALS	44
2.2. TEORIES I MODELS A L'ENTORN DE LA DIVERSITAT	49
2.2.1. Teories explicatives de les diferències/desigualtats socioculturals	50
2.2.2. Models de gestió de la diversitat sociocultural	54
2.2.3. Algunes limitacions del model intercultural	58
2.3. MODELS D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL EN LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE DE CATALUNYA	60
2.3.1. Marc educatiu: la Proposta Educativa del moviment	63
2.3.2. Marc sociocultural de relacions: el Projecte Educatiu de l'entitat	81
2.3.3. Marc de necessitats específiques: l'acció educativa	102
3. OBRINT PERSPECTIVES.....	105
3.1. LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE I EL TREBALL INTERCULTURAL	105
4 ANNEX.....	113
4.1. POTENCIALITATS I AMENACES DE LA REALITAT INTERCULTURAL DE LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE.....	113
4.1.1. Marc educatiu: la Proposta Educativa del moviment	114
4.1.2. Marc sociocultural de relacions: el Projecte Educatiu de l'entitat	117
4.1.3. Marc de necessitats: l'acció educativa	123
4.2. QÜESTIONARI PER A LA VALORACIÓ DEL TREBALL INTERCULTURAL A LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE.....	124
BIBLIOGRAFIA.....	137
DOCUMENTACIÓ DELS MOVIMENTS I LES ENTITATS	137

1. ANÀLISI SOCIODEMOGRAFIA DELS INFANTS I JOVES D'ORIGEN ESTRANGER EN LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE

1.1. INTRODUCCIÓ

La societat catalana es caracteritza, entre d'altres coses, per un important **teixit associatiu que contribueix a vertebrar la participació i la integració social** dels seus membres. En l'àmbit infantil i juvenil, aquesta participació es produeix en bona part a través de les entitats d'educació en el lleure.

El món associatiu, com a espai de trobada des d'on articular projectes socials compartits, disposa d'un **potencial d'integració social** molt important per a la gestió de la nova realitat migratòria del país.

En aquest sentit, doncs, un dels reptes principals de les entitats d'educació en el lleure ha de ser la **promoció de la participació dels infants i joves d'origen immigrat als espais de lleure**. La diversitat d'origens en la realitat social de les entitats, a més, esdevé un **recurs pedagògic** molt valuós en la formulació autèntica d'un treball d'educació intercultural.

Les entitats d'educació en el lleure reflecteixen en la seva composició social la realitat migratòria de la societat catalana?

Existeixen poques referències estadístiques actualitzades sobre la presència d'infants i joves d'origen estranger a Catalunya. Les fonts amb dades més fiables són el Padró de població i l'Estadística de població. No obstant, en el primer cas no s'han pogut obtenir dades actualitzades per al conjunt de Catalunya, i en el segon cas les dades que es disposen per al moment actual de referència corresponen a 1996 i, per tant, són poc indicatives de la realitat sociomigratòria present.

Altres dades més actualitzades però menys rigoroses són les relatives a:

- **Escolarització:** el Departament d'Ensenyament disposa del nombre d'alumnes segons origen que estudien als centres educatius de Catalunya. Per al curs 2000-2001, el pes d'alumnes estrangers sobre el total és del **2,8%**¹. Aquest percentatge, però, mostra una mesura que **infradimensiona** el nombre d'infants i joves d'origen estranger, doncs només considera aquells no nascuts a l'Estat espanyol (independentment de la seva nacionalitat). En el present treball, **l'origen estranger no ve determinat exclusivament pel lloc de naixement dels infants i els joves sinó també per la condició immigrada d'algun dels membres de la seva ascendència directa (pare i/o mare)**².

¹ Dades d'alumnes d'Educació Infantil, Educació Primària i Educació Secundària Obligatoria.

² En termes estrictes, la condició d'"estrangeria" correspon a una situació jurídico-legal, mentre que la d'"immigrat" remet a un concepte sociològic (el desplaçament de persones entre territoris amb l'objectiu de millorar les seves condicions materials de vida). En aquest sentit, emprarem l'etiqueta **"infants i joves d'origen estranger"** per referir-nos a la totalitat de fills i filles de pares i/o mares de nacionalitat no espanyola, mentre que restringirem l'ús de l'etiqueta **"infants i joves d'origen immigrat"** per referir-nos als descendents directes de famílies que han protagonitzat un procés migratori (generalment originàries de països empobrits).

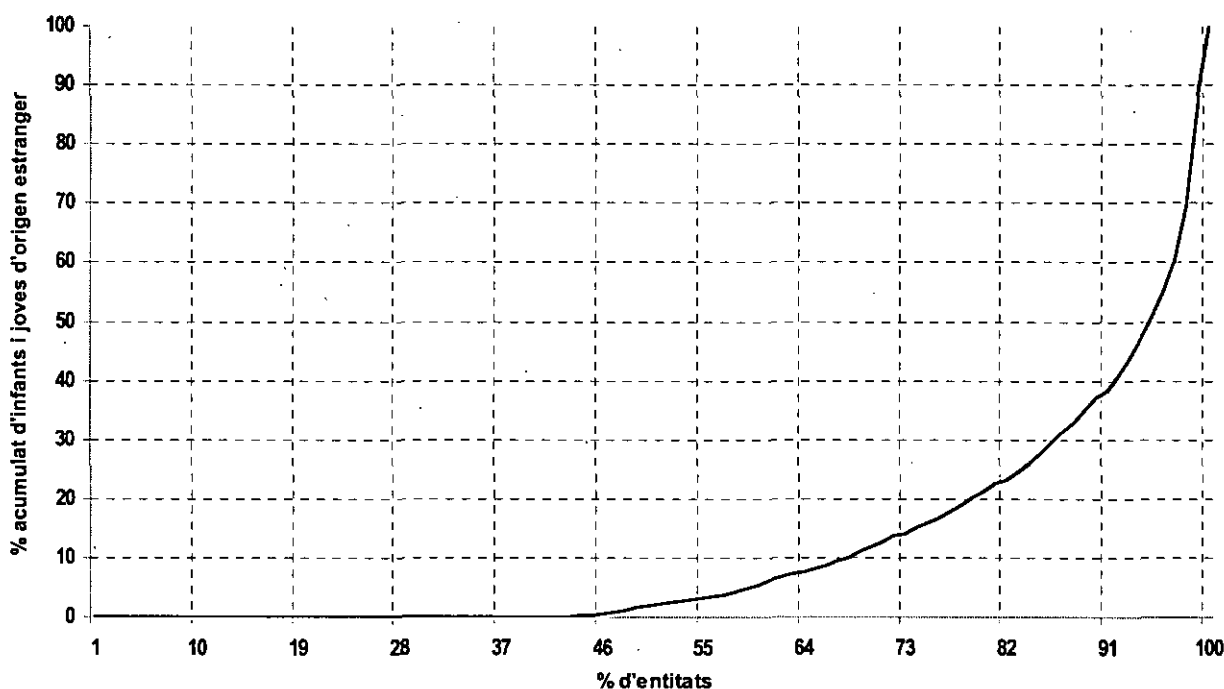
- **Residència:** el Ministerio del Interior ofereix les dades dels infants i joves estrangers residents a Catalunya. Per al 2000, el pes d'infants i joves estrangers entre 0 i 15 anys sobre el total és del **3,5%**. Aquest percentatge també **infradimensiona** la proporció d'infants estrangers, doncs, a més de l'observació feta en el punt anterior, només considera aquells als quals s'ha concedit el permís de residència. En el present treball, **l'origen estranger no ve determinat per la condició legal de residència (residència legal)**.

Per tant, si les dades anteriors consideressin el conjunt d'infants i joves d'origen estranger (residents, legals i irregulars, nascuts o no en territori espanyol), **les dades s'incrementarien considerablement**.

D'altra banda, segons la *1 Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya*, les entitats tenen per al curs 2001-2002 una presència de fills/es de famílies d'origen estranger (en sentit ampli) d'un **5,5%** sobre el total d'infants i joves.

Aquesta xifra, però, s'ha de relativitzar tenint en compte l'elevat nivell de dispersió estadística que mostra aquesta variable (percentatge d'infants i joves d'origen estranger) sobre el seu valor mitjà. En concret, a la mostra de l'enquesta hi ha un nombre relativament reduït d'entitats que concentren la major part dels fills i les filles de famílies estrangeres (veure gràfic 1) com a conseqüència del caràcter assistencialista de les seves activitats socioeducatives. Ens estem referint concretament a Centres Oberts adscrits a moviments i entitats d'educació en el lleure i a d'altres associacions d'acció social dirigides a l'atenció de col·lectius socialment desafavorits.

GRÀFIC 1: PERCENTATGE ACUMULAT D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN ESTRANGER SEGONS EL PERCENTATGE D'ENTITATS

Font: Elaboració pròpia a partir de la *1 Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya* (curs 2001-2002)

En aquest sentit, un 5,8% de les entitats concentra un 52,5% dels infants d'origen estranger. Si no es tingués en compte aquest grup d'entitats, el pes d'infants d'origen estranger sobre el conjunt dels infants seria del 2,6%.

Exposades les dades i les objeccions corresponents, podem afirmar que la presència d'infants i joves d'origen estranger a la societat catalana no queda reflectida en el si de les entitats.

En relació a l'origen dels fills/es de famílies estrangeres, s'observa una distribució similar entre els centres d'ensenyament (educació infantil, primària i ESO) i les entitats d'educació en el lleure (veure taula 1). Si prenem com a extrapolable les dades d'alumnat estranger a la distribució d'origens dels infants i joves estrangers presents a Catalunya, podem afirmar que en termes generals la distribució d'origens a la societat catalana queda reflectida en les entitats d'educació en el lleure.

TAULA 1: DISTRIBUCIÓ PER ORÍGENS DELS INFANTS I JOVES D'ORIGEN ESTRANGER

Origen	% d'alumnes als centres d'educació infantil, primària i ESO	% d'infants a les entitats
Unió Europea	9,5	10,3
Resta d'Europa	5,3	4,0
Magrib	43,7	39,8
Resta d'Àfrica	5,6	7,4
Amèrica del Nord	0,7	1,3
Mèxic, Centre i Sudamèrica	27,9	34,1
Àsia i Oceania	7,3	3,0
Total	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del CIIMU i de la / Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya

Les principals diferències es troben, en tot cas, entre els infants i joves d'origen magribí (amb una proporció menor a les entitats) i d'origen llatinoamericà (amb una proporció major a les entitats).

En els apartats successius del present capítol s'aprofundeixen totes aquestes consideracions.

1.2. RESULTATS DE LA I ENQUESTA SOBRE IMMIGRACIÓ I INTERCULTURALITAT A LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE DE CATALUNYA (CURS 2001-2002)

La I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002) ha estat dissenyada en el marc del Projecte Calidoscopi³ com a instrument de recollida d'informació sobre la **presència d'infants i joves d'origen estranger** a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya i la qualitat del **treball intercultural** que aquestes duen a terme.

La publicació dels seus resultats pretén (a) posar a l'abast dels moviments i entitats d'educació en el lleure coneixements sobre realitats i dinàmiques socioeducatives relacionades amb el fet migratori i (b) aportar elements de reflexió que motivin i orientin actuacions per a l'optimització del treball intercultural.

La unitat d'anàlisi ha estat l'**entitat d'educació en el lleure**. En aquest sentit, el conjunt d'entitats relacionades en els registres dels nou moviments⁴ considerats en el present estudi durant el curs 2001-2002, que representen un total de 674, han format l'univers estadístic. Val a dir que els moviments de referència aglutinen l'àmplia majoria de les entitats que actuen a Catalunya.

La mostra, constituïda per un total de 204 entitats, recull de forma representativa la diversitat associativa present. Per a la configuració de la mostra s'ha procedit a la tècnica de **mostreig aleatori estratificat** en base a tres variables: d'una banda, l'**àmbit geogràfic**⁵ on s'ubica l'entitat, segons la divisió territorial que aporta el Pla Territorial de Catalunya; d'altra banda, la **tipologia de moviment**⁶ d'educació en el lleure al qual pertany l'entitat; i finalment, la **relació que manté l'entitat amb el fet religiós**⁷.

La recollida de dades s'ha realitzat a partir d'un **qüestionari** que consta de dues parts diferenciades: una primera part relacionada amb les **dades censals** bàsiques de l'entitat i l'estructura sociodemogràfica dels seus afiliats (territori, tipologia de moviment i volum i distribució dels associats segons origen, sexe i edat); i una segona part amb **preguntes obertes** referents a la relació que estableixen les entitats amb el fet intercultural (concepcions al voltant de la diversitat sociocultural, articulació d'estratègies pedagògiques, disposició de recursos i materials, etc.).

³ Programa desenvolupat per la Secretaria General de Joventut de la Generalitat de Catalunya i la Fundació Jaume Bofill per a la promoció del treball intercultural en les entitats d'educació en el lleure.

⁴ Els moviments són: ESPLAC, Fundació Catalana de l'Esplai, Federació de Centres Juvenils Don Bosco, Coordinació Catalana de Colònies, Casals i Clubs d'Esplai, Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya, Escoltes Catalans, MIJAC, Ganzaia i Secretariat de Joves La Salle.

⁵ La variable inclou les següents categories: àmbit metropolità, comarques centrals, comarques de Tarragona i Ebre, Ponent i comarques gironines.

⁶ La variable inclou les següents categories: entitat d'esplai i entitat escolta.

⁷ La variable inclou les següents categories: entitat confessional i entitat laica.

1.2.1. Estructura per sexe, edat i origen dels infants i joves a les entitats

TAULA 2: DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL PER SEXE I GRUP D'EDAT DELS INFANTS I JOVES SEGONS ORIGEN

A. Origen	Sexe	Grup d'edat				Total
		Menors de 6 anys	Entre 6 i 12 anys	Entre 12 i 16 anys	Majors de 16 anys	
Infants i joves d'origen autòcton	Homes	4,7	52,5	33,7	9,2	100,0
	Dones	4,1	52,4	34,1	9,4	100,0
	Total	4,4	52,5	33,9	9,3	100,0
Infants i joves d'origen estranger	Homes	9,9	59,5	27,8	2,9	100,0
	Dones	7,7	55,9	29,7	6,6	100,0
	Total	8,9	58,0	28,6	4,5	100,0
Total	Homes	5,0	52,9	33,3	8,8	100,0
	Dones	4,3	52,6	33,9	9,2	100,0
	Total	4,6	52,8	33,6	9,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIÓ

Sexe i grup d'edat segons origen

IDEES BÀSIQUES

- **L'estructura d'edats dels infants i joves d'origen estranger presents a les entitats d'educació en el lleure segueix una tendència molt similar a la descrita en el cas dels d'origen autòcton**, assolint-se els valors màxims d'aquesta variable en els intervals d'edat 6-12 i 12-16 anys, respectivament. Tanmateix, les xifres posen de manifest l'existència de **variacions significatives segons l'origen** autòcton-estranger dels infants i els joves que podrien estar assenyalant diferències entre les estratègies socioeducatives i les trajectòries d'inserció a la vida adulta d'uns i altres. Així, mentre que el 9,3% dels infants i joves d'origen autòcton de les entitats té més de 16 anys, aquesta xifra es redueix en gairebé 5 punts percentuals en el cas dels d'origen estranger.

- El creuament de l'edat amb el sexe només informa de desigualtat en el cas dels infants i joves d'origens no autòctons, probablement degut a la influències que exerceixen les adscripcions de gènere sobre les trajectòries biogràfiques de les persones. En aquest sentit, les xifres posen de manifest que les noies d'origen estranger de més de 16 anys tenen un pes relatiu superior al dels seus homòlegs masculins (6,6 vs. 2,2%).

TAULA 3: DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL DELS INFANTS I JOVES PER SEXE SEGONS ORIGEN I GRUP D'EDAT

Origen	Sexe	Menors de 6 anys	Entre 6 i 12 anys	Entre 12 i 16 anys	Majors de 16 anys	Total
Infants d'origen autòcton	Homes	52,8	49,8	49,4	49,2	49,8
	Dones	47,2	50,2	50,6	50,8	50,2
	Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Infants d'origen estranger	Homes	63,3	58,9	55,7	36,7	57,4
	Dones	36,7	41,1	44,3	63,3	42,6
	Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Total	Homes	54,0	50,3	49,7	48,9	50,2
	Dones	46,0	49,7	50,3	51,1	49,8
	Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIÓ
Sexe segons origen i grup d'edat
IDEES BÀSIQUES
• La distribució dels infants i joves d'origen immigrant segons sexe mostra al llarg dels diferents intervals d'edat uns valors menys equitatius que en el cas dels d'origen autòcton. Així, si entre els darrers, els homes i les dones es fan presents a les entitats d'educació en el lleure en proporcions similars (49,8% vs. 50,2%), entre els primers hi ha una distribució desigual a favor dels homes equivalent a 15 punts percentuals (57,4% vs. 42,6%). • Aquesta tendència és especialment significativa en els valors extrems de l'interval d'edat considerat ("Menors de 6 anys" i "Majors de 16 anys"): el 63,3% representa alhora els infants i joves de sexe masculí entre la població d'origen estranger menor de 6 anys, i els infants i joves de sexe femení entre la població

d'origen estranger major de 16 anys present a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya.

1.2.2. Presència dels infants i joves d'origen estranger a les entitats d'educació en el lleure

TAULA 4: DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN ESTRANGER PER SEXE I GRUP D'EDAT EN RELACIÓ AL TOTAL

Sexe	Menors de 6 anys	Entre 6 i 12 anys	Entre 12 i 16 anys	Majors de 16 anys	Total
Homes	12,4	7,0	5,2	2,0	6,2
Dones	8,4	5,0	4,1	3,4	4,7
Total	10,5	6,0	4,7	2,7	5,5

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO
Sexe i grup d'edat en relació al total. Infants i joves d'origen estranger
IDEES BÀSIQUES
- El 5,5% dels infants i joves presents a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya són d'origen estranger. Aquest percentatge s'incrementa a mesura que disminueix l'edat, fins el punt de doblar el seu valor en el cas de la població menor de 6 anys (10,5%). - Els nois i joves d'origen estranger tenen un pes relatiu més gran que les seves homòlogues femenines a cadascú dels intervals d'edat, a excepció del que inclou la població de més de 16 anys. Aquesta distribució podria estar relacionada amb l'existència de processos de socialització diferents segons el sexe dels individus, fet que s'accentua entre alguns dels orígens de les famílies d'origen estranger.

TAULA 5: DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN ESTRANGER SEGONS ÀMBIT TERRITORIAL I CARACTERÍSTIQUES DEL MOVIMENT

Àmbit territorial	Infants d'origen estranger
Metropolità	8,5
Centrals	1,3
De Tarragona i Ebre	0,9
Ponent	2,3
Gironines	4,0
Escoltes	3,0
Esplais	7,8
Confessional	4,8
Laic	7,2
Total	5,5

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIÓ

Infants i joves d'origen estranger segons àmbit territorial i característiques del moviment

IDEES BÀSIQUES

- Les entitats d'educació en el lleure situades a la Regió Metropolitana de Barcelona i a les comarques gironines són les que enregistren una major proporció d'infants i joves d'origen estranger. Les comarques de Tarragona i l'Ebre, en canvi, són els àmbits territorials amb una menor presència relativa d'aquesta població.
- En relació a l'eix "Tipologia", s'observa que les entitats d'esplai tenen una proporció d'infants i joves d'origen estranger major que les entitats escoltes (7,8 vs. 3,0%).
- Alhora, les entitats laiques també mostren una proporció d'infants i joves d'origen estranger major que les entitats confessionals (7,2 vs. 4,8%).
- Aquestes distribucions remetent tant a **factors d'ordre sociocultural** relacionats amb l'oferta educativa de les entitats d'educació en el lleure i la satisfacció de necessitats de les famílies d'origen estranger -especialment en el cas de l'eix "Tipologia"-, com a **factors d'ordre territorial** (presència d'entitats i població d'origen estranger en el

territori) més que no pas identitaris (adscripció religiosa) -especialment en el cas de l'eix "Relació amb la religió".

1.2.3. Concentració dels infants i joves d'origen estranger a les entitats d'educació en el lleure

TAULA 6: DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL D'ENTITATS I D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN ESTRANGER SEGONS PRESENCIA D'AQUESTS A L'ENTITAT

Presència d'infants d'origen estranger	% Entitats	% Infants d'origen estranger
Sense presència	43,9	0,0
Presència d'1 a 4	38,6	23,7
Presència superior a 4	17,5	76,3
Total	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO
Distribució d'entitats i infants i joves d'origen estranger segons presència d'infants i joves d'origen estranger
IDEES BÀSIQUES
Al 43,9% de les entitats d'educació en el lleure de Catalunya no hi ha presència d'infants i joves d'origen estranger. El 17,5% de les mateixes, en canvi, tenen una presència d'infants i joves d'origen estranger superior a 4. Aquestes segones entitats aglutinen el 76,6% del total de fills i filles de famílies estrangeres presents en els moviments d'educació en el lleure.

TAULA 7: DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL D'ENTITATS SEGONS PERCENTATGE D'INFANTS D'ORIGEN ESTRANGER A L'ENTITAT

% d'infants d'origen estranger sobre el total a l'entitat	% d'entitats
0%	43,9
1-5%	29,6
6-10%	11,1
11-20%	8,5
21-30%	1,1
31-40%	2,6
41-50%	1,6
51-60%	0,5
61-70%	0,0
71-80%	1,1
81-90%	0,0
91-100%	0,0
Total	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO
Distribució d'entitats segons percentatge acumulat d'infants i joves d'origen estranger
IDEES BÀSIQUES
• El 73,5% de les entitats tenen una concentració d'infants d'origen estranger a l'entitat inferior al 6%. • En l'altre extrem, el 5,8% de les entitats tenen més del 30% dels infants i joves d'origen estranger.

1.2.4. Distribució d'origens immigrants en les entitats d'educació en el lleure

TAULA 8: DISTRIBUCIÓ D'INFANTS I JOVES PER ORIGEN SEGONS SEXE I GRUP D'EDAT

Àmbit territorial	EUROPA	Europa Central i Oriental	Unió Europea-15 i resta de països europeus	AMÈRICA	EUA i Canadà	Mèxic i Amèrica Central	Amèrica del Sud	ÀFRICA	Magrib-Àfrica del Nord	Àfrica subsahariana i resta d'Àfrica	ÀSIA	OCEANIA	No consta	NS/NC	TOTAL
Homes	12,6	2,6	10,0	36,0	0,0	7,2	28,8	47,3	39,6	7,7	2,6	0,0	0,0	1,5	100,0
Dones	16,1	5,3	10,9	33,7	0,4	4,2	29,1	45,6	38,9	6,7	3,5	0,0	0,0	1,1	100,0
Menors de 6 anys	6,7	3,3	3,3	36,7	0,0	5,0	31,7	53,3	41,7	11,7	3,3	0,0	0,0	0,0	100,0
Entre 6 i 12 anys	9,9	3,3	6,6	38,7	0,0	6,3	32,4	47,8	39,0	8,9	2,3	0,0	0,0	1,3	100,0
Entre 12 i 16 anys	17,4	3,7	13,7	28,9	0,5	4,7	23,7	47,4	43,7	3,7	4,2	0,0	0,0	2,1	100,0
Majors de 16 anys	65,5	10,3	55,2	20,7	0,0	10,3	10,3	10,3	10,3	0,0	3,4	0,0	0,0	0,0	100,0
Total	14,1	3,7	10,4	35,0	0,1	5,9	28,9	46,6	39,3	7,3	3,0	0,0	0,0	1,3	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIÓ
Àrea d'origen dels infants i joves d'origen estranger
IDEES BÀSIQUES
L'origen estranger més freqüent a les entitats d'educació en el lleure és el Magrib-Àfrica del Nord, amb un 39,3% dels infants i joves d'origen estranger, seguit per l'Amèrica del Sud i els països rics d'Europa, que representen respectivament el 28,9 i el 10,4% d'aquests infants i joves.

- Aquestes xifres posen igualment de manifest la presència marginal dels infants i joves d'origen asiàtic (3,0%), fet que podria estar relacionat amb la distribució d'origens de la població infantil i jove estrangera que es dona en termes demogràfics generals a Catalunya, però també amb l'articulació d'estratègies d'inserció social específiques per part d'aquest col·lectiu.
- Pel que fa a la distribució dels infants i joves segons edat i àrea d'origen, destaca l'existència de dues tendències diferenciades segons de si parlem d'origens rics o pobres. Les xifres semblen assenyalar que els infants originaris dels països africans o llatinoamericans abandonen a edats més primerenques les entitats d'educació en el lleure i/o hi accedeixen amb menor freqüència en les edats superiors que en el cas dels d'origen europeu. Aquest fet no s'explica tant per la distribució d'edats general dels infants i joves d'origen estranger com per l'existència de projectes vitals diferenciats.
- En aquest sentit, **podem destacar que el 53,3% dels infants menors de 6 anys presents a les entitats són originaris del continent africà i que només el 3,3% són de l'Europa rica, mentre que les xifres corresponents als infants de més de 16 anys s'inverteixen: els infants originaris del continent africà passen a representar el 10,3% del total i els seus homòlegs europeus assoleixen una xifra superior al 50%.**

TAULA 9: DISTRIBUCIÓ D'INFANTS I JOVES PER SEXE I GRUP D'EDAT SEGONS ORIGEN

Àmbit territorial	EUROPA	Europa Central i Oriental	Unió Europea-15 i resta de països europeus	AMÈRICA	EUA i Canadà	Mèxic i Amèrica Central	Amèrica del Sud	ÀFRICA	Magrib-Àfrica del Nord	Àfrica subsahariana i resta d'Àfrica	ÀSIA	OCEANIA	No consta	NS/NC	TOTAL
Homes	51,6	40,0	55,7	59,3	0,0	70,0	57,4	58,6	58,1	61,2	50,0	-	-	66,7	57,7
Dones	48,4	60,0	44,3	40,7	100,0	30,0	42,6	41,4	41,9	38,8	50,0	-	-	33,3	42,3
Menors de 6 anys	4,2	8,0	2,9	9,3	0,0	7,5	9,7	10,2	9,4	14,3	10,0	-	-	0,0	8,9
Entre 6 i 12 anys	41,1	52,0	37,1	64,8	0,0	62,5	65,6	60,2	58,1	71,4	45,0	-	-	55,6	58,6
Entre 12 i 16 anys	34,7	28,0	37,1	23,3	100,0	22,5	23,1	28,7	31,3	14,3	40,0	-	-	44,4	28,2
Majors de 16 anys	20,0	12,0	22,9	2,5	0,0	7,5	1,5	1,0	1,1	0,0	5,0	-	-	0,0	4,3
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-	-	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO
Distribució per sexe i grup d'edat segons origen
IDEES BÀSIQUES
• Hi ha una sobrerepresentació del sexe masculí entre els infants i joves d'origen estranger presents a les entitats d'educació en el lleure: el 57,7% d'ells són homes mentre que només en 42,3% dones. Aquesta tendència general presenta variacions significatives segons l'àrea d'origen. Així, en el cas dels infants i joves procedents dels països rics d'Europa la diferència és més tènue (55,7 vs. 44,3%), mentre que aquesta s'incrementa novament al llarg de la resta d'origens, especialment en el cas de Mèxic i Amèrica Central (70,0 vs. 30,0%), l'Àfrica subsahariana i la resta d'Àfrica (61,2 vs. 38,8%), i el Magrib-Àfrica del Nord (58,1 vs. 41,9%). • L'excepció a la regla sembla semblen confirmar-la els infants i joves originaris de l'Europa Central i Oriental, tot i que la causa explicativa d'aquest fet podria estar relacionada en certa mesura amb qüestions de tipus tècnic. • D'altra banda, convé destacar que els infants i joves procedents d'Amèrica i Àfrica presents a les entitats es troben concentrats a les edats inferiors, mentre que la distribució d'edats en el cas dels originaris dels països de l'Europa occidental és bastant més homogènia. Aquestes dades confirmen el que s'havia dit anteriorment a l'entorn de la distribució per edats dels infants i joves segons l'eix país d'origen ric - país d'origen empobrit.

TAULA 10: RÀNKING DE PAÏSOS D'ORIGEN DELS INFANTS I JOVES D'ORIGEN ESTRANGER

Orígens	% sobre la població immigrada
Marroc	35,7
Equador	9,4
Perú	7,1
França	4,5
Colòmbia	4,2
Algèria	3,4

Argentina	3,3
República Dominicana	3,0
Gàmbia	2,7
Senegal	2,5
Alemanya	2,1
Bolívia	1,9
Rússia	1,6
Cuba	1,3
Guinea	1,3
Regne Unit	1,2
Mèxic	1,2
Xina	1,0
Veneçuela	1,0
Altres	11,5
Total	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO

País d'origen

IDEES BÀSIQUES

- El rànquing d'origens presents a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya actualment l'encapçalen el Marroc (35,7%) i, molt per baix, Equador (9,4%), Perú (7,1%), França (4,5%), Colòmbia (4,2%) i Algèria (3,4%). Aquesta distribució segueix una ordenació d'origens molt similar a la que es dona a nivell demogràfic general i en les escoles.
- Els 4 països africans d'origen més presents entre els infants i joves de les entitats són el Marroc, Algèria, Gàmbia i el Senegal.
- Els 4 països llatinoamericans d'origen més freqüents a les entitats són Equador, Perú, Colòmbia i Argentina.
- Les 3 primeres categories del rànquig europeu són França, Alemanya i Regne Unit.

TAULA 11: DISTRIBUCIÓ D'INFANTS I JOVES PER ORIGEN SEGONS ÀMBIT TERRITORIAL

Àmbit territorial	EUROPA	Europa Central i Oriental	Unió Europea-15 i resta de països europeus	AMÈRICA	EUA i Canadà	Mèxic i Amèrica Central	Amèrica del Sud	ÀFRICA	Magrib-Àfrica del Nord	Àfrica subsahariana i resta d'Àfrica	ÀSIA	OCEANIA	No consta	NS/NC	TOTAL
Metropolità	14,2	3,3	10,9	37,1	0,2	5,8	31,1	45,5	38,4	7,1	2,5	0,0	0,0	0,7	100,0
Centrals	24,0	20,0	4,0	28,0	0,0	4,0	24,0	40,0	40,0	0,0	8,0	0,0	0,0	0,0	100,0
De Tarragona i Ebre	30,0	10,0	20,0	10,0	0,0	0,0	10,0	50,0	50,0	0,0	10,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Ponent	6,0	0,0	6,0	34,0	0,0	12,0	22,0	50,0	38,0	12,0	0,0	0,0	0,0	10,0	100,0
Gironines	10,5	2,6	7,9	18,4	0,0	2,6	15,8	63,2	52,6	10,5	7,9	0,0	0,0	0,0	100,0
Total	14,0	3,7	10,3	35,1	0,1	5,9	29,0	46,7	39,4	7,3	3,0	0,0	0,0	1,3	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO
Àrea d'origen segons àmbit territorial
IDEES BÀSIQUES
• A grans trets, la distribució dels orígens dels infants i joves de famílies estrangeres segueix unes tendències similars entre els diferents àmbits territorials de Catalunya. Així, l'origen més freqüent a tots ells és Àfrica (concretament el Magrib-Àfrica del Nord), seguit per Llatinoamèrica, Europa i, en darrer lloc, Àsia. • Tanmateix, una lectura detinguda de les dades ens posa de manifest l'existència d'algunes diferències significatives quant a l'origen segons l'àmbit territorial. Així, a la Regió Metropolitana de Barcelona i a Ponent destaca el pes relatiu dels infants i joves originaris de Llatinoamèrica (37,1 i 34,0%, respectivament), especialment de l'Amèrica del Sud (31,1 i 22,0%, respectivament), en comparació amb la resta de territoris. • D'altra banda, el pes dels infants i joves de famílies estrangeres de l'Europa occidental és especialment significatiu en els àmbits territorials propers a la costa (cinturons metropolitans), amb el cas paradigmàtic de Tarragona i Ebre i la Regió Metropolitana de Barcelona, a on el pes d'aquests infants i joves és d'un 20,0 i un 10,9%, respectivament. En canvi, la proporció més elevada d'infants i joves originaris dels

- Aquestes distribucions estan relacionades amb l'existència, dins el mercat laboral, de segments horitzontals segons l'origen ètnicocultural de la mà d'obra: les famílies estrangeres tendeixen a distribuir-se heterogeniament en el territori segons l'estructura de l'activitat productiva de cada lloc.

TAULA 12: DISTRIBUCIÓ D'INFANTS I JOVES PER ÀMBIT TERRITORIAL SEGONS ORIGEN

Àmbit territorial	EUROPA	Europa Central i Oriental	Unió Europea-15 i resta de països europeus	AMÈRICA	EUA i Canadà	Mèxic i Amèrica Central	Amèrica del Sud	ÀFRICA	Magrib-Àfrica del Nord	Àfrica subsahariana i resta d'Àfrica	ÀSIA	OCEANIA	No consta	NS/NC	TOTAL
Metropolità	83,0	72,0	87,0	86,4	100,0	80,0	87,7	79,6	79,6	79,6	70,0	-	-	44,4	81,7
Centrals	6,4	20,0	1,4	3,0	0,0	2,5	3,1	3,2	3,8	0,0	10,0	-	-	0,0	3,7
De Tarragona i Ebre	3,2	4,0	2,9	0,4	0,0	0,0	0,5	1,6	1,9	0,0	5,0	-	-	0,0	1,5
Ponent	3,2	0,0	4,3	7,2	0,0	15,0	5,6	8,0	7,2	12,2	0,0	-	-	55,6	7,4
Gironines	4,3	4,0	4,3	3,0	0,0	2,5	3,1	7,6	7,5	8,2	15,0	-	-	0,0	5,6
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-	-	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIÓ
Àmbit territorial segons àrea d'origen
IDEES BÀSIQUES
• Les xifres d'aquesta taula posen de manifest la concentració a la Regió Metropolitana de Barcelona de la major part (81,7%) dels infants i joves d'origen

immigrat presents a les entitats d'educació en el lleure, independentment de la seva àrea d'origen. El següent àmbit territorial d'aquest rànking és Ponent (7,4%), seguit per Gironines (5,6%), Centrals (3,7%) i, en darrer lloc, De Tarragona i Ebre.

- Tot i concentrar el 79,6% i el 70,0% dels seus efectius a la Regió Metropolitana de Barcelona, Àfrica i Àsia són les àrees d'origen amb una distribució menys heterogènia entre els diferents àmbits territorials de Catalunya.
- Aquestes distribucions estan relacionada amb el desequilibri territorial de Catalunya en termes demogràfics, que concentra més del 75% de la seva població a l'entorn d'una sola província (Barcelona).

TAULA 13: DISTRIBUCIÓ D'INFANTS I JOVES PER ORIGEN SEGONS CARACTERÍSTIQUES DEL MOVIMENT

Característiques del moviment	EUROPA	Europa Central i Oriental	Unió Europea-15 i resta de països europeus	AMÈRICA	EUA i Canadà	Mèxic i Amèrica Central	Amèrica del Sud	ÀFRICA	Magrib-Àfrica del Nord	Àfrica subsahariana i resta d'Àfrica	ÀSIA	OCEANIA	No consta	NSINC	TOTAL
Escoltes	68,4	48,0	75,7	28,8	100,0	22,5	29,7	12,4	6,4	44,9	35,0	-	-	33,3	27,0
Esplais	31,6	52,0	24,3	71,2	0,0	77,5	70,3	87,6	93,6	55,1	65,0	-	-	66,7	73,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-	-	100,0	100,0
Confessional	81,1	76,0	82,9	56,8	0,0	62,5	55,9	59,6	64,2	34,7	70,0	-	-	88,9	62,3
Laic	18,9	24,0	17,1	43,2	100,0	37,5	44,1	40,4	35,8	65,3	30,0	-	-	11,1	37,7
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-	-	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIÓ
Característiques del moviment segons àrea d'origen
IDEES BÀSIQUES

- Cal tenir en compte que les xifres d'aquesta taula estan influenciades per factors d'ordre estructural (a Catalunya hi ha més entitats d'esplais que d'escoltes, i més entitats confessionals que laiques), de manera que la distribució dels infants i joves d'origen estranger entre moviments segons origen ens informa molt més de l'estructura de l'oferta educativa en el lleure a Catalunya segons les característiques dels moviments ("Tipologia" i "Relació amb la religió") que del caràcter discriminatori que exerceixen aquests dos criteris sobre l'accés dels infants i joves d'origen estranger als serveis socioeducatius de les seves entitats.
- Tot i així, paga la pena detenir-se en l'anàlisi de dues dades, en la mesura que ens posen sobre la pista de l'existència de processos d'inserció diferenciada a les entitats segons l'origen ric-empobrit de les famílies dels infants i joves.
- D'una banda, i a pesar del menor nombre de caus que d'esplais, els infants i joves originaris dels països rics (la Unió Europea-15 i la "resta de països europeus") estan especialment presents a les entitats de moviments escoltes en un 68,4%, mentre que dels originaris del Magrib-Nord d'Àfrica només un 6,4% estan presents en aquest tipus d'entitats.
- De l'altra, i a pesar del menor nombre d'entitats laiques que confessionals, la distribució dels infants i els joves originaris d'Àfrica i d'Amèrica entre un i altre tipus d'espais d'educació en el lleure es manté relativament equilibrada, mentre que els orígens europeus (especialment els de l'Europa occidental) estan concentrats en més d'un 80% al voltant de les entitats confessionals.

TAULA 14: DISTRIBUCIÓ D'INFANTS I JOVES PER CARACTERÍSTIQUES DEL MOVIMENT SEGONS ORIGEN

Característiques del moviment	EUROPA	Europa Central i Oriental	Unió Europea-15 i resta de països europeus	AMÈRICA	EUA i Canadà	Mèxic i Amèrica Central	Amèrica del Sud	ÀFRICA	Magrib-Àfrica del Nord	Àfrica subsahariana i resta d'Àfrica	ASIA	OCEANIA	No consta	NS/NC	TOTAL
Escoltes	35,7	6,6	29,1	37,4	0,5	4,9	31,9	21,4	9,3	12,1	3,8	0,0	0,0	1,6	100,0
Esplais	6,1	2,6	3,5	34,1	0,0	6,3	27,8	55,9	50,4	5,5	2,6	0,0	0,0	1,2	100,0
Confessional	18,3	4,5	13,8	31,9	0,0	6,0	26,0	44,5	40,5	4,0	3,3	0,0	0,0	1,9	100,0
Laic	7,1	2,4	4,7	40,2	0,4	5,9	33,9	50,0	37,4	12,6	2,4	0,0	0,0	0,4	100,0
Total	14,1	3,7	10,4	35,0	0,1	5,9	28,9	46,6	39,3	7,3	3,0	0,0	0,0	1,3	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO
Àrea d'origen segons característiques del moviment
IDEES BÀSIQUES
• La distribució d'àrees d'origen dels infants i joves presenta tendències diferents segons les característiques dels moviments d'educació en el lleure a què pertanyen les entitats. • Pel que fa a l'eix "Tipologia", s'observa que els infants i joves originaris de l'Europa occidental estan molt més presents en termes relatius a les entitats de moviments d'escoltes que a les entitats de moviments d'esplais. Així, mentre que aquests representen el 29,1% dels orígens estrangers als moviments d'escoltes, en el cas dels esplais el percentatge es redueix notablement fins assolir un valor del 3,5% respecte el total d'infants i joves d'origen estranger presents en aquestes tipus d'entitats. Adicionalment, el pes relatiu d'infants i joves de famílies originàries d'Àfrica és molt més elevat entre les entitats de moviments d'esplais que entre les que pertanyen a moviments d'escoltes, especialment en el cas del Magrib-Àfrica del Nord (50,4 vs. 9,3%). En el cas de Llatinoamèrica, els percentatges són molt similars entre un i altre tipus de moviment (giren a l'entorn del 35%). • Si atenem a l'eix "Relació amb la religió" les diferències pel que fa a la distribució d'àrees d'origen se suavitzen significativament, essent l'origen més freqüent -tant per les entitats confessionals com per les laiques- el continent africà (44,5 i 50,0%, respectivament), seguit en ambdós casos per Amèrica (especialment l'Amèrica del Sud), Europa i, en darrer lloc, Àsia. Tanmateix, els infants i joves originaris dels països Europeus tenen una presència relativa significativament major entre les entitats que pertanyen a moviments confessionals (cristians) que entre les laiques. • Les raons d'aquestes distribucions diferencials estan relacionades, d'una banda, amb el tipus d'oferta socioeducativa que tenen les diverses entitats (sobretot en el cas de l'eix "Tipologia") i, de l'altra, amb la distribució territorial de les mateixes (sobretot en el cas de l'eix "Relació amb la religió") més que no pas amb la seva adscripció confessional-aconfessional (les entitats de moviments confessionals tenen una forta presència en les perifèries urbanes, les quals, al seu torn, concentren bona part de les famílies immigrades d'origen estranger).

1.2.5. Característiques del treball intercultural

TAULA 15: REALITZEN LES ENTITATS ALGUNA ACTIVITAT D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL?

Característiques de l'entitat	SI	NO	NS/NC	Total
Sense presència	59,8	34,1	6,1	100,0
Presència de 1 a 4 infants d'origen estranger	71,6	24,3	4,1	100,0
Presència superior a 4	72,7	24,2	3,0	100,0
D'escoltisme	69,1	26,8	4,1	100,0
D'esplai	64,1	30,4	5,4	100,0
Confessionals	68,1	27,8	4,2	100,0
Laiques	62,2	31,1	6,7	100,0
Total	66,7	28,6	4,8	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO
Realització d'activitats d'educació intercultural a les entitats d'educació en el lleure
IDEES BÀSIQUES
• Una àmplia majoria d'entitats d'educació en el lleure assegura incloure dins les seves activitats algun tipus de treball intercultural (66,7%). Aquesta proporció optimista no ha d'amagar el fet que una de cada tres entitats no desenvolupa activitats d'educació intercultural. • Existeixen diferències entre les entitats pel que fa al treball intercultural en funció de la presència d'infants i joves d'origen estranger entre els seus membres. Aquelles que no tenen presència desenvolupen en menor mesura activitats d'educació intercultural en relació a aquelles altres que sí en tenen. • Les entitats amb infants d'origen estranger no presenten diferències substancials en la realització del treball intercultural. Per tant, el factor determinant en aquest sentit no és tant el nombre d'infants d'origen estranger presents a l'entitat (superior o inferior/igual a 4) com la simple presència d'aquests. • D'altra banda, les entitats escoltes, en comparació a les d'esplai, i les entitats confessionals, en relació a les laiques, desenvolupen en major mesura activitats d'educació intercultural.

TAULA 16: QUIN TIPUS D'ACTIVITATS D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL ES DESENVOLUPA A LES ENTITATS? (EXCLOSOS ELS NS/NC)

Puntualitat-Continuïtat	Total
Activitats aïllades	90,4
Activitats integrades en el Projecte Educatiu	9,6
Total	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIÓ

Tipus de treball intercultural en la programació de les activitats d'educació en el lleure de les entitats

IDEES BÀSIQUES

- Si bé, com hem vist en l'anterior taula, la major part de les entitats d'educació en el lleure de Catalunya inclou dins la seva programació algun tipus d'activitat d'educació intercultural, aquestes són en un **90,4% dels casos activitats puntuals sense continuïtat en el temps** (tallers de dansa, tallers de gastronomia ètnica, jornades interculturals, etc.).
- Les entitats manifesten un cert **desconeixement a l'hora de dissenyar un treball intercultural que s'integri de forma transversal en el seu Projecte Educatiu**.
- No s'han observat diferències en relació al tipus de treball intercultural segons la presència d'infants d'origen estranger a l'entitat o segons la tipologia de moviment al qual aquesta s'adscriu.

TAULA 17: PER QUINA RAÓ PRINCIPAL NO ES REALITZEN ACTIVITATS D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL? (EXCLOSOS ELS NS/NC)

Raó principal	Total	Sense presència	Presència de 1 a 4	Presència superior a 4
S'ha plantejat però no es considera necessari	58,5	58,6	52,9	71,4
No s'ha plantejat la possibilitat de desenvolupar un treball intercultural	35,8	37,9	41,2	14,3
S'ha plantejat però no es disposen dels recursos necessaris/adequats	5,7	3,4	5,9	14,3
Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO
Causes de la no realització d'activitats d'educació intercultural
IDEES BÀSIQUES
Les entitats que no realitzen cap tipus de treball intercultural han al·legat tres grans raons: • Un 58,5% d'entitats manifesta que el treball intercultural no és necessari. Són entitats que associen la necessitat de desenvolupar activitats d'educació intercultural a la presència de conflictes derivats del fet migratori. Quan la presència d'infants i joves d'origen estranger a l'entitat no genera problemes específics, tampoc es considera convenient o necessari la realització d'un treball específic. Aquesta raó és més prevalent en les entitats que tenen una major presència d'infants d'origen estranger. • Un 35,8% d'entitats no s'ha plantejat la possibilitat d'incloure el treball intercultural en el seu projecte educatiu. Aquesta raó és més prevalent en les entitats que no tenen presència d'infants d'origen estranger o en les que aquesta presència és reduïda. En definitiva, les entitats on el fenomen migratori és menys visible manifesten una menor conscienciació entorn el treball intercultural. • Un 5,7% d'entitats no disposa dels recursos necessaris i adequats (materials, humans, econòmics, pedagògics, etc.) per a l'òptim desenvolupament del treball intercultural. Aquesta raó és més prevalent en les entitats que tenen una elevada presència d'infants d'origen estranger, és a dir, allà no el fenomen intercultural

adopta una major complexitat i, per tant, on és necessari una major destinació de recursos o uns recursos suficientment elaborats.

TAULA 18: REALITZEN LES ENTITATS ALGUNA ACTUACIÓ ESPECÍFICA PER A L'ACOLLIDA DE FILLS/ES DE FAMÍLIES D'ORIGEN ESTRANGER?

Característiques de l'entitat	SI	NO	NS/NC	Total
Sense presència d'infants d'origen estranger	12,2	81,7	6,1	100,0
Presència de 1 a 4	14,9	81,1	4,1	100,0
Presència superior a 4	48,5	48,5	3,0	100,0
D'escoltisme	19,6	76,3	4,1	100,0
D'esplai	19,6	75,0	5,4	100,0
Confessionals	18,1	77,8	4,2	100,0
Laiques	24,4	68,9	6,7	100,0
Total	19,6	75,7	4,8	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIÓ
Actuacions d'acollida dels fills/es de famílies d'origen estranger a l'entitat
IDEES BÀSIQUES
• Un 75,7% de les entitats no realitza actuacions específiques en l'acollida dels infants d'origen estranger. • Les actuacions d'acollida són més prevalents entre les entitats que tenen una presència més nombrosa de fills/es de famílies estrangeres. Fins un 48,5% d'aquestes entitats afirma dur a terme actuacions específiques per acollir aquesta població. En canvi –i sense diferències gaire significatives- quan la presència és reduïda o inexistent les entitats a penes sí desenvolupen actuacions d'acollida (només al voltant d'un 13% afirma fer-ho). • D'altra banda, les entitats confessionals, en comparació a les laiques, desenvolupen en menor mesura actuacions d'acollida. • No existeixen en aquest sentit diferències significatives entre les entitats d'escoltes i d'esplais.

TAULA 19: QUINA ÉS L'ACTUACIÓ D'ACOLLIDA MÉS SIGNIFICATIVA? (EXCLOSOS ELS NS/NC)

Actuació principal	Total	Sense presència	Presència de 1 a 4	Presència superior a 4
Suport de professionals i d'entitats de i per a immigrants	50,0	45,5	36,4	62,5
Seguiment del procés d'integració de l'infant a l'activitat de l'entitat	50,0	54,5	63,6	37,5
Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIÓ
Tipus d'actuació d'acollida dels fills/es de famílies d'origen estranger a l'entitat
IDEES BÀSIQUES
Les entitats que desenvolupen actuacions d'acollida recorren principalment i de forma similar a: El suport de professionals (tècnics dels Serveis Socials, mediadors interculturals, educadors de carrer, etc.) i d'entitats de i per a immigrants (representants de col·lectius immigrants, SOS Racisme, etc.). Aquest suport es dirigeix bàsicament (a) a la promoció de l'accés d'infants d'origen estranger a l'entitat, (b) a la gestió de la relació de l'entitat amb les seves famílies, (c) al desenvolupament d'activitats d'educació intercultural i (d) a la satisfacció de necessitats específiques generades per la seva presència (ajuts econòmiques, etc.). Aquesta actuació és més prevalent entre les entitats que tenen una presència més nombrosa d'infants i joves d'origen estranger, fet que té una doble lectura: d'una banda, el suport deriva en un major accés d'infants d'origen estranger a l'entitat; de l'altra, la major presència exigeix una major suport. És recomanable, doncs, que les entitats articulin i intensifiquin estratègies de col·laboració amb els agents locals que tenen algun tipus de relació amb el fet migratori.

- El seguiment o acompanyament del procés d'integració de l'infant a l'activitat de l'entitat. En aquest cas, quasi no s'articulen estratègies d'acollida proactives i estructurades, sinó que es tracta més aviat d'actuacions improvisades i reactives a problemes relatius a la integració de l'infant en el grup.

Malgrat que en ocasions es desenvolupen actuacions específiques, les entitats no disposen d'un Pla d'Acollida.

TAULA 20: PER QUINA RAÓ NO ES REALITZEN ACTUACIONS ESPECÍFIQUES D'ACOLLIDA? (EXCLOSOS ELS NS/NC)

Raó principal	Total	Sense presència	Presència de 1 a 4	Presència superior a 4
La bona integració dels infants d'origen estranger no fa necessari endegar actuacions específiques	11,4	3,0	18,6	20,0
No es realitzen actuacions de discriminació positiva en l'acollida de cap col·lectiu específic	37,9	21,2	50,8	60,0
La no presència d'infants d'origen estranger no fa necessari actuacions d'acollida	28,6	43,9	16,9	6,7
No s'ha plantejat realitzar actuacions d'acollida per als infants d'origen estranger	15,0	24,2	6,8	6,7
La manca de recursos no ha afavorit el desenvolupament d'actuacions d'acollida	3,6	1,5	5,1	6,7
La manca d'interès de la comunitat immigrada envers l'educació en el lleure no afavoreix el desenvolupament d'actuacions d'acollida	3,6	6,1	1,7	0,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO
Causas de la no realització d'actuacions d'acollida dels fills/es de famílies d'origen estranger a l'entitat

IDEES BÀSIQUES

Les entitats que no realitzen actuacions específiques d'acollida addueixen les següents raons:

- Un 37,9% d'entitats manifesta que **no es fa discriminació positiva envers cap col·lectiu específic en l'acollida**. L'entitat, en aquest sentit, està oberta a qualsevol infant que hi vulgui formar part i, un cop a dins, aquest rep la mateixa atenció que la resta. Aquesta raó és **més prevalent entre les entitats que tenen major presència d'infants d'origen estranger**.
- Un 28,6% d'entitats considera que **l'absència d'infants d'origen estranger a l'entitat no fa necessari el desenvolupament d'actuacions d'acollida**. Aquesta raó és **especialment prevalent entre les entitats que no tenen infants d'origen estranger**. En part, aquesta manca d'estratègies d'acollida pot explicar *l'homogeneïtat cultural* dels seus membres.
- Un 15,0% d'entitats manifesta que **mai s'ha plantejat la realització d'actuacions d'acollida**. Aquesta raó és **especialment prevalent entre les entitats que no tenen infants d'origen estranger**. Un cop més, el no plantejament de l'acollida pot explicar la manca de fills/es de famílies immigrades entre els seus afiliats.
- Un 11,4% d'entitats considera que **la bona integració dels seus infants i joves d'origen estranger no fa necessari el desenvolupament d'actuacions específiques**. Aquesta raó és **més prevalent entre les entitats que tenen major presència d'infants d'origen estranger**.
- Un 3,6% d'entitats creu que existeix una **manca d'interès de la comunitat immigrada** envers l'educació en el lleure, fet que dificulta l'articulació d'actuacions d'acollida. Aquest és un argument **utilitzat bàsicament per les entitats que no tenen presència d'infants d'origen estranger entre els seus membres**.
- Un 3,6% d'entitats manifesta que **la manca de recursos adequats no afavoreix el desenvolupament d'actuacions d'acollida**. Aquesta raó és **més prevalent entre les entitats que tenen presència d'infants d'origen estranger i, per tant, que experimenten amb major intensitat els efectes d'uns recursos deficientes o insuficients**.

TAULA 21: REALITZEN LES ENTITATS ALGUNA ACTUACIÓ DIRIGIDA A LA POBLACIÓ D'ORIGEN ESTRANGER DE L'ENTORN?

Característiques de l'entitat	SI	NO	NS/NC	Total
Sense presència	8,5	85,4	6,1	100,0
Presència de 1 a 4 infants d'origen estranger	16,2	79,7	4,1	100,0
Presència superior a 4	39,4	57,6	3,0	100,0
D'escoltisme	13,4	82,5	4,1	100,0

D'esplai	20,7	73,9	5,4	100,0
Confessionals	16,7	79,2	4,2	100,0
Laiques	17,8	75,6	6,7	100,0
Total	16,9	78,3	4,8	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIÓ
Actuacions dirigides a la població d'origen estranger de l'entorn
IDEES BÀSIQUES
• Un 78,3% de les entitats d'educació en el lleure declara no realitzar actuacions dirigides a la població d'origen estranger de l'entorn. • Com menys presència d'infants d'origen immigrant té l'entitat, menys tendència s'observa a desenvolupar aquest tipus d'actuació manifesta. • D'altra banda, les entitats escoltes, en comparació a les d'esplai, desenvolupen en menor mesura actuacions d'acollida. • No existeixen diferències significatives en aquest sentit entre les entitats confessionals i les laiques.

TAULA 22: QUINA ÉS L'ACTUACIÓ MÉS SIGNIFICATIVA DE RELACIÓ AMB LA POBLACIÓ D'ORIGEN ESTRANGER DE L'ENTORN? (EXCLOSOS ELS NS/NC)

Actuació principal	Total	Sense presència	Presència de 1 a 4	Presència superior a 4
Relació amb l'entorn a través de professionals o d'entitats d'immigrants	57,6	57,1	46,2	69,2
Realització d'actuacions informatives dirigides a famílies	42,4	42,9	53,8	30,8

d'origen estranger				
Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO
Tipus d'actuació dirigida a la població d'origen estranger de l'entorn
IDEES BÀSIQUES
Les entitats que desenvolupen actuacions dirigides a la població d'origen estranger de l'entorn ho fa de les següents formes: • Un 57,6% d'entitats canalitza la relació amb l'entorn a través de professionals (tècnics municipals, educadors de carrer, etc.) i d'associacions de i per a immigrants (representants de col·lectius immigrants, SOS Racisme, etc.). L'ús d'aquest recurs és més prevalent entre les entitats que tenen una major presència d'infants d'origen immigrant entre els seus afiliats. La intermediació d'altres actors afavoreix l'aproximació de l'entitat a la realitat sociomigratòria de l'entorn. • Un 42,4% d'entitats desenvolupa actuacions de tipus informatiu (xerrades, elaboració de tríptics, etc.) dirigides a famílies d'origen estranger de l'entorn. L'ús d'aquest recurs és més prevalent entre les entitats que tenen una menor presència d'infants d'origen immigrant.

TAULA 23: PER QUINA RAÓ NO ES REALITZEN ACTUACIONS ESPECÍFIQUES DE RELACIÓ AMB LA POBLACIÓ D'ORIGEN ESTRANGER DE L'ENTORN? (EXCLOSOS ELS NS/NC)

Raó principal	Total	Sense presència	Presència de 1 a 4	Presència superior a 4
La bona integració de les famílies d'origen estranger de l'entorn	5,5	1,4	8,6	11,1
La voluntat de no fer discriminació positiva	47,9	34,3	56,9	72,2

La no presència de famílies d'origen estranger a l'entorn	18,5	27,1	13,8	0,0
La manca de conscienciació	19,2	25,7	13,8	11,1
La manca de recursos	6,2	7,1	5,2	5,6
La manca d'interès de la comunitat immigrada envers l'educació en el lleure	2,7	4,3	1,7	0,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO

Causes de la no realització d'actuacions dirigides a la població d'origen estranger de l'entorn

IDEES BÀSIQUES

Les entitats que no realitzen actuacions específiques dirigides a la població d'origen estranger de l'entorn identifiquen les següents raons:

- Un 47,9% d'entitats manifesta la **voluntat de no fer discriminació positiva** envers cap col·lectiu determinat. Com més presència d'infants d'origen estranger tenen les entitats, més prevalent és aquesta raó.
- Un 19,2% d'entitats reconeix una **manca de conscienciació** dels seus educadors per aproximar l'entitat a l'entorn més immediat. Aquesta raó és especialment **prevalent entre les entitats que no tenen presència d'infants d'origen immigrat**.
- Un 18,5% d'entitats explica la no realització d'actuacions específiques per la no presència de famílies d'origen estranger a l'entorn.
- Un 6,2% d'entitats considera que no existeixen els recursos (materials, humans, etc.) suficients per poder realitzar actuacions envers l'entorn.
- Un 5,5% d'entitats creu que la bona integració de les famílies d'origen estranger de l'entorn no requereix la implementació d'estratègies específiques. Com més presència d'infants d'origen estranger tenen les entitats, més prevalent és aquesta raó.
- Un 2,7% d'entitats manifesta que la manca d'interès mostrat per la comunitat immigrada envers l'educació en el lleure no afavoreix l'articulació d'actuacions d'aproximació dels espais de lleure a les famílies d'origen immigrat. Aquesta raó és més **prevalent entre les entitats que no tenen presència d'infants d'origen immigrat**.

TAULA 24: REBEN LES ENTITATS ALGUN TIPUS DE SUPORT PEDAGÒGIC DES DELS MOVIMENTS PER AL DESENVOLUPAMENT D'ACTIVITATS INTERCULTURALS?

Característiques de l'entitat	SI	NO	NS/NC	Total
Sense presència	53,7	40,2	6,1	100,0
Presència de 1 a 4 infants d'origen estranger	51,4	44,6	4,1	100,0
Presència superior a 4	63,6	33,3	3,0	100,0
D'escoltisme	54,6	41,2	4,1	100,0
D'esplai	54,3	40,2	5,4	100,0
Confessionals	54,2	41,7	4,2	100,0
Laiques	55,6	37,8	6,7	100,0
Total	54,5	40,7	4,8	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO

Suport pedagògic a les entitats d'educació en el lleure per part dels respectius moviments

IDEES BÀSIQUES

- **Un 40,7% de les entitats d'educació en el lleure manifesta no rebre cap tipus de suport pedagògic per part dels respectius moviments per al desenvolupament d'activitats interculturals.** Per tant, un gran nombre d'entitats desconeix o no han tingut accés als recursos pedagògics que diversos moviments han elaborat i ofereixen per afavorir la realització del treball intercultural.
- **Les entitats que tenen una major presència d'infants d'origen estranger perceben un suport més gran** que les entitats amb presència reduïda o inexistent. Les primeres, probablement, tenen una major necessitat de recursos i, per tant, es mobilitzen per obtenir-los. Les darreres, en canvi, es mostren més passives envers el treball intercultural i són menys permeables a les propostes que provenen dels moviments.
- D'altra banda, **no existeixen diferències significatives en relació al suport pedagògic segons les característiques del moviment d'educació en el lleure al qual s'adscriu l'entitat.**

TAULA 25: D'ON PROVÉ EL SUPORT PEDAGÒGIC? (EXCLOSOS ELS NS/NC)

Origen principal del suport pedagògic	Total	Sense presència	Presència de 1 a 4	Presència superior a 4
Sobretot de recursos interns al moviment	83,7	80,0	92,1	76,2
Sobretot de recursos externs al moviment	16,3	20,0	7,9	23,8
Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO
Participació dels moviments en el suport educatiu de les entitats
IDEES BÀSIQUES
Les entitats que reben algun tipus de suport pedagògic manifesten que aquest prové principalment dels moviments, en un 83,7% dels casos, per bé que un 16,3% valora sobretot els recursos rebuts des de fonts externes al moviment (bibliografia, administracions, etc.).

TAULA 26: PER QUINA RAÓ PRINCIPAL NO ES REP SUPORT PEDAGÒGIC? (EXCLOSOS ELS NS/NC)

Raó principal	Total	Sense presència	Presència de 1 a 4	Presència superior a 4
Es desconeixen els recursos educatius existents	16,2	21,2	12,9	10,0
No existeixen recursos educatius adequats de suport al treball intercultural	13,5	18,2	9,7	10,0
Existeixen recursos educatius però no s'aprofiten	35,1	27,3	41,9	40,0
No es necessiten recursos educatius específics degut a la no presència d'infants d'origen estranger	21,6	27,3	16,1	20,0
Els recursos educatius no s'obtenen per via institucional sinó a través de l'interès personal de l'educador	13,5	6,1	19,4	20,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO
Causes de la no disposició de suport pedagògic
IDEES BÀSIQUES
Les entitats que no reben suport pedagògic identifiquen com a principals les següents raons: • Un 35,1% d'entitats considera que existeixen recursos educatius però no s'aprofiten. Aquesta raó és més prevalent entre les entitats que tenen una major presència d'infants i joves d'origen estranger (són les entitats que tenen un major coneixement dels recursos existents). • Un 21,6% d'entitats manifesta que la no presència d'infants d'origen estranger no fa necessari l'ús de recursos educatius específics. D'aquesta forma, s'associa la realització del treball intercultural a la presència d'infants d'origen estranger.

- Un 16,2% d'entitats **no coneix l'existència de recursos** educatius específics per al desenvolupament del treball intercultural. **Existeix un major desconeixement entre les entitats que no tenen presència d'infants d'origen estranger.**
- Un 13,5% d'entitats manifesta que els recursos no es reben a través de l'entitat, sinó que, en tot cas, els mateixos educadors han de mobilitzar-se a títol personal per aconseguir els recursos educatius necessaris. La **mobilització més gran es produeix entre les entitats que tenen presència d'infants d'origen estranger**, ja que aquesta presència genera major inquietud envers el treball intercultural.
- Un 13,5% d'entitats considera que **no existeixen recursos educatius adequats** de suport al treball intercultural. Aquesta raó és més prevalent entre les entitats que no tenen infants d'origen estranger entre els seus afiliats.

En definitiva, entre les entitats que no tenen presència d'infants d'origen estranger es percep un major desconeixement dels recursos educatius existents, una menor mobilització dels seus educadors per a l'obtenció d'aquests i una menor sensibilitat envers la necessitat de desenvolupar un treball intercultural.

TAULA 27: TENEN LES ENTITATS ALGUN TIPUS DE DIFICULTAT / CONFLICTE EN RELACIÓ AL TREBALL INTERCULTURAL?

Característiques de l'entitat	SI	NO	NS/NC	Total
Sense presència	22,0	72,0	6,1	100,0
Presència de 1 a 4 infants d'origen estranger	36,5	59,5	4,1	100,0
Presència superior a 4	48,5	48,5	3,0	100,0
D'escollisme	33,0	62,9	4,1	100,0
D'esplai	31,5	63,0	5,4	100,0
Confessionals	31,9	63,9	4,2	100,0
Laiques	33,3	60,0	6,7	100,0
Total	32,3	63,0	4,8	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO

Dificultats/conflictes relatius al treball intercultural

IDEES BÀSIQUES
• Un 63,0% de les entitats d'educació en el lleure no experimenta dificultats específiques en relació al treball intercultural. • Existeixen diferències significatives en funció de la presència d'infants d'origen estranger a l'entitat. Així, com més gran és aquesta presència, més dificultós esdevé el treball intercultural. • D'altra banda, no existeixen diferències significatives en relació al suport pedagògic segons les característiques del moviment al qual s'adscriu l'entitat. La confessionalitat de l'entitat, doncs, no sembla ser un factor determinant del grau de conflicte/dificultat.

TAULA 28: QUINA ÉS LA DIFICULTAT MÉS SIGNIFICATIVA? (EXCLOSOS ELS NS/NC)

Dificultat principal	Total	Sense presència	Presència de 1 a 4	Presència superior a 4
La continuïtat de l'assistència dels infants d'origen estranger a l'entitat	8,2	5,6	14,8	0,0
Els prejudicis dels infants de l'entitat en relació a la immigració	27,9	44,4	25,9	12,5
La relació amb les famílies d'origen estranger	18,0	11,1	14,8	31,3
El desconeixement de la llengua vehicular dels infants d'origen estranger	1,6	0,0	0,0	6,3
Les dificultats socioeconòmiques de les famílies d'origen estranger	11,5	0,0	14,8	18,8
El desinterès de les famílies immigrades en l'educació en el lleure	9,8	16,7	7,4	6,3
Les diferències culturals (religió, costums, menjar, etc.)	16,4	16,7	14,8	18,8
La falta de conscienciació dels educadors	4,9	0,0	7,4	6,3

La manca de recursos formatius i de suport institucional	1,6	5,6	0,0	0,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO
Tipologia de dificultat
IDEES BÀSIQUES
Les principals dificultats identificades per les entitats en relació al treball intercultural són: • Un 27,9% d'entitats considera que la dificultat principal deriva dels prejudicis dels infants i joves de l'entitat a l'entorn del fet migratori. Aquesta dificultat esdevé més prevalent a mesura que disminueix la presència d'infants d'origen estranger a les entitats. Així doncs, es confirma la conveniència de no condicionar la realització del treball intercultural a la presència d'infants d'origen immigrant. • Un 18,0% d'entitats manifesta com a dificultat principal la gestió de la relació amb les famílies d'origen estranger. Aquesta dificultat esdevé més prevalent a mesura que augmenta la presència d'infants d'origen estranger a l'entitat. • Un 16,4% d'entitats remet a les diferències culturals (religioses, de costums, gastronòmiques, etc.) presents entre els infants de l'entitat com a causa principal dels seus problemes/tensions. • Un 11,5% d'entitats considera que les dificultats provenen fonamentalment de les desigualtats socioeconòmiques que afecten les famílies d'origen estranger i que impedeixen als seus fills/es la participació normalitzada a les activitats de l'entitat. Com més nombrosa és la presència d'infants d'origen estranger, més s'al·ludeix a aquest fet. • La resta d'entitats especifica com a dificultats principals el desinterès de les famílies estrangeres envers l'educació en el lleure (en un 9,8%), la discontinuitat de l'assistència dels infants d'origen estranger a les activitats de l'entitat (en un 8,2%), la falta de conscienciació dels educadors (en un 4,9%), la manca de recursos formatius i de suport institucional (en un 1,6%) i el desconeixement de la llengua vehicular per part dels infants d'origen estranger (en un 1,6%, essent més prevalent en entitats on la presència de fills/es de famílies estrangeres és nombrosa).

TAULA 29: PER QUINA RAÓ PRINCIPAL NO ES TENEN DIFICULTATS? (EXCLOSOS ELS NS/NC)

Raó principal	Total	Sense presència	Presència de 1 a 4	Presència superior a 4
La bona integració dels infants d'origen estranger no genera dificultats específiques	38,9	3,6	70,0	92,3
La no presència d'infants d'origen estranger determina la inexistència de dificultats específiques	46,3	74,5	20,0	7,7
La no realització de treball intercultural determina la inexistència de dificultats específiques	14,8	21,8	10,0	0,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO
Causes de la no aparició de dificultats/conflictes en la realització del treball intercultural
IDEES BÀSIQUES
Les entitats que no experimenten dificultats específiques en relació al treball intercultural identifiquen com a principals les següents raons: • Un 46,3% d'entitats considera que la no presència d'infants d'origen estranger determina la inexistència de dificultats específiques. • Un 38,9% d'entitats manifesta que la bona integració dels infants d'origen estranger no genera dificultats específiques. Aquesta raó guanya protagonisme a mesura que augmenta la presència d'infants d'origen immigrant a l'entitat. • Un 14,8% d'entitats no realitza cap tipus de treball intercultural i, per tant, l'aparició de dificultats en relació a aquest és inexistent. Aquesta raó és més prevalent a mesura

que disminueix la presència d'infants d'origen immigrat a l'entitat. De fet, aquesta mateixa tendència es manifesta en la realització de treball intercultural.

Moltes entitats associen la necessitat d'incloure el treball intercultural entre les seves activitats a la presència d'infants d'origen estranger o de dificultats específiques sorgides d'aquesta presència.

2. L'EDUCACIÓ INTERCULTURAL A LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE DE CATALUNYA

2.1. L'ASSOCIACIONISME I EL LLEURE EN LES SOCIETATS PLURALS

D'ençà d'uns anys, el teixit social de les ciutats i pobles de Catalunya està experimentant una creixent diversificació cultural. El fenomen de la immigració n'és en bona mesura una causa explicativa d'aquesta tendència, ja que ha suposat i suposarà l'arribada de col·lectius originaris de geografies i realitats culturals ben diverses amb l'esperança de consolidar en les millors condicions possibles els seus projectes socials, econòmics i familiars.

La realitat sociocultural, doncs, esdevé poc a poc més heterogènia i complexa de gestionar, alhora que s'obren noves oportunitats per construir una societat més rica, més plural i més conscient d'ella mateixa. Un dels reptes que cal abordar de forma prioritària és **com integrar la pluralitat -minories i majories- en el nou engranatge social**. Des del nostre punt de vista, el procés d'integració social requereix, per un costat, un reconeixement dels drets i deures que posiciona qualsevol ciutadà en una situació d'igualtat d'oportunitats i, per l'altre, una (re)formulació dels espais d'interacció i de convivència a partir dels quals la ciutadania pugui articular projectes socials compartits.

En aquest sentit, el món associatiu infantil i juvenil d'educació en el lleure hauria de ser un àmbit d'actuació privilegiat en tant que, com a espai de socialització i participació ciutadana, disposa d'un **potencial d'integració social** molt important. Aquest potencial es concreta en el poder que tenen les entitats per:

Des de l'individu	Formar infants i joves (els adults del futur) compromesos amb els valors democràtics i que expressin actituds de respecte i empatia envers la pluralitat sociocultural. A diferència d'altres espais amb funcions merament recreatives o d'entreteniment, les entitats d'educació en el lleure són espais de socialització amb possibilitats de fer que els infants i joves aprenguin a (inter)actuar de forma positiva i integradora en contextos socials plurals.
--------------------------	--

Des del grup	Construir projectes socials compartits , en els que els infants i joves d'origen immigrat ⁸ puguin participar en igualtat de condicions ⁹ . Les entitats d'educació en el lleure són espais de trobada i intercanvi que, a diferència d'altres institucions com l'escola amb una
---------------------	---

⁸ Entenem per "infants i joves d'origen immigrat" els fills i filles de famílies que han protagonitzat un **procés migratori** (desplaçament entre territoris amb l'objectiu de millorar les condicions materials de vida) generalment des de **països o regions empobrides**.

⁹ Fem servir l'expressió "infants i joves d'origen immigrat" per referir-nos exclusivament als fills i les filles de famílies immigrades originàries de països empobrits. No incloem els fills i les filles de famílies estrangeres provinents de països rics perquè les seves condicions objectives d'existència acostumen a allunyar-los de les posicions que els membres de les minories socials i econòmiques ocupen en l'estructura de la desigualtat social. Tampoc no incloem els infants i/o joves d'altres minories com l'ètnia gitana perquè no formen part de l'objecte d'estudi d'aquest informe. Les particularitats històriques i socials de la seva situació, així com la diversitat interna d'aquest col·lectiu, són prou àmplies com per merèixer un espai de reflexió propi.

organització molt jeràrquica i una finalitat instrumental, fonamenten la seva actuació en models de participació gairebé horitzontals basats en la qualitat i proximitat de les relacions que s'hi produeixen. La manca relativa de control per part dels adults permet generar activitats relacionades i arrelades en major mesura en els propis interessos dels infants i joves. Tots aquests són elements que afavoreixen l'intercanvi de coneixement entre infants, el treball en equip i la seva implicació en un projecte compartit amb el grup d'iguals, sigui quin sigui l'origen dels seus membres. Alhora, aquests projectes compartits s'imbriquen en el teixit social d'un determinat territori. Per tant, acollir infants i joves d'origen immigrat i inserir-los en la xarxa de relacions que ofereix l'entitat significa reforçar els seus processos d'integració.

Des de la societat **Fomentar el canvi social.** Les entitats d'educació en el lleure organitzen les seves activitats al marge de les lògiques de mercat que regeixen les societats modernes¹⁰. A diferència dels espais de consum d'oci infantil i juvenil, ordenats d'acord a criteris de rentabilitat, les entitats d'educació en el lleure poden comprometre la seva actuació basant-se en criteris d'igualtat social, des de la crítica discursiva i la defensa activa dels drets dels col·lectius desfavorits, o bé assumint com a propis aspectes més marginals que no produeixen rendiment econòmic, com pot ser el treball intercultural¹¹. Les entitats poden fer valer i sentir la seva manera de concebre la societat, a fi que les persones es preocupin per la integració social del conjunt de col·lectius que la conformen.

Tanmateix, aquestes potencialitats es veuen sovint atenuades per la confluència d'altres factors, entre els quals destaquem els següents:

- **Absència d'infants i joves d'origen immigrat a les entitats**, sigui perquè no viuen en l'entorn immediat (barri o municipi), sigui per la incapacitat dels moviments i les entitats d'oferir un Projecte Educatiu igualment atractiu per a ells i les seves famílies.
- **Model estàtic d'educació en el lleure.** Els moviments i les entitats no sempre aconsegueixen adaptar-se amb èxit als envits que planteja el nou escenari social. Si l'objectiu continua sent integrar la diversitat sociocultural en el si de les entitats i educar els infants i joves perquè esdevinguin ciutadans actius i compromesos en els valors democràtics, s'ha de fer un esforç addicional per adaptar l'activitat i el funcionament d'aquests espais a les característiques de la població a la que també haurien d'anar dirigides les accions socioeducatives. No es tracta tant d'educar més als infants i joves que ja hi són presents (o d'assumir noves funcions delegades per les

¹⁰ Això no significa, però, que el funcionament de les entitats sigui del tot immune a les pressions del mercat. Al llarg de la recerca han estat varies les veus que ens han expressat la seva preocupació davant la "crisi" dels moviments d'educació en el lleure. Segons aquest punt de vista, la progressiva mercantilització del lleure, que passaria a convertir-se en pur (neg)oci, s'està traduint en la pèrdua de protagonisme de les entitats d'educació en el lleure en la vida dels infants i joves.

¹¹ Cal no confondre el treball i les accions interculturals amb el tractament superflu i lucratiu que moltes iniciatives privades fan de la pluralitat cultural. Les primeres produeixen, sobretot, rendiment social, les segones rendiment econòmic.

famílies), com es pensa que s'hauria de fer, sinó d'arribar a més col·lectius través de models comprensius¹².

- **Model etnocèntric d'educació en el lleure.** En no poques ocasions el treball realitzat a les entitats d'educació en el lleure s'alimenta exclusivament de referents culturals corresponents a models socials majoritaris, sense que això sigui necessàriament producte d'un posicionament polític explícit, sinó més aviat de tot el contrari: d'una manca d'intencionalitat. En altres ocasions, la relació amb la interculturalitat es produeix a través de l'organització d'activitats multiculturals puntuals i extraordinàries que tendeixen a reproduir vells tòpics al voltant de l'Alteritat cultural (exotisme, subdesenvolupament, etc.).
- **Desconfiança per part dels agents socials** (associacions d'immigrats i per a immigrants, escoles, administracions, etc.) de la capacitat dels moviments i les entitats d'educació en el lleure per gestionar adequadament els conflictes que es deriven de la diversitat sociocultural. El funcionament quotidià de les entitats denota el nivell de dificultat que té la major part de les instàncies del món de la intervenció social per treballar en xarxa la detecció i abordatge de les problemàtiques. Tanmateix, les responsabilitats no sempre es distribueixen proporcionalment i, a la llarga, això acaba afectant negativament el paper i la imatge pública de les entitats.
- **Dificultats estructurals** per desenvolupar de forma planificada un Projecte Educatiu que es faci ressò de la diversitat sociocultural. Els equips de monitors i els directius de les entitats d'educació en el lleure són molt poc estables i sovint, mentre hi són, no poden destinar tot el temps necessari a la planificació d'activitats pedagògiques. La precipitació amb què a més a més s'acaba abordant el disseny del Projecte Educatiu no els permet desenvolupar una estratègia educativa a llarg termini que sigui coherent amb les necessitats associades al fenomen social de la immigració. En aquest sentit, les respostes que es poden oferir són, en qualsevol cas, reactives, improvisades i discontinues en el temps.
- **Manca de formació especialitzada.** El desconeixement per part dels equips de monitors sobre com gestionar la diversitat sociocultural de les entitats i com treballar la interculturalitat amb els infants i els joves, juntament amb el poc suport rebut en aquest terreny per part dels moviments d'educació en el lleure i les diferents administracions, no ha afavorit la incorporació de la perspectiva intercultural en la dinàmica de treball de les entitats. Val a dir, però, que actualment la major part de moviments estan editant materials i incloent formació específica en els cursos de monitors i directors sobre educació en el lleure i interculturalitat.
- **Absència generalitzada de caps i monitors d'origen immigrant** en agrupaments, casals i esplais, fet que dificulta el desenvolupament de projectes autènticament interculturals en el si de les entitats i que, a més, no ajuda a què moltes famílies d'origen immigrant desvetllin el seu interès per aquests espais d'aprenentatge i relació ni a què dipositin la seva confiança en aquest projectes d'iniciativa social. D'altra banda, aquesta absència és igualment indicativa de fins a quin punt no s'està aconseguint integrar els joves d'origen immigrant –molts d'ells nascuts aquí– en alguns espais de participació ciutadana.
- **L'individualisme i la tolerància acrítica,** en la mesura que són actituds àmpliament acceptades, contraresten i, fins i tot, neutralitzen els efectes performatius del discurs i

¹² Podria semblar poc prudent defensar el desenvolupament de models pedagògics comprensius enmig d'una etapa política caracteritzada precisament per tot el contrari. En qualsevol cas, els eixos que estructuren el debat a l'entorn de la qualitat i l'equitat del sistema educatiu no són directament traslladables al terreny de l'educació en el lleure, on ni els objectius pedagògics ni el "currículum" de continguts estan parcialment definits pels requisits del món de la producció.

l'acció pedagògica de les entitats d'educació en el lleure. L'acomodació a l'ordre de les coses porten a les majories socials a acceptar la pluralitat i coexistència de models identitaris o culturals diferents, però no a una convivència real basada en el diàleg i la igualtat d'oportunitats (valors, d'altra banda, promoguts des dels moviments i les entitats d'educació en el lleure).

- **Increment de l'oferta de serveis d'oci.** Les entitats d'educació en el lleure s'enfronten en l'actualitat al repte possiblement més important de la seva història: el progressiu augment de l'oferta d'activitats lúdiques en el temps lliure i l'enorme capacitat d'atracció que exerceixen els nous espais de *consum* d'oci sobre una part molt important dels seus destinataris: centres comercials, parcs infantils, *cyber* cafès, etc. En efecte, les entitats d'educació en el lleure no tenen un espai en exclusivitat i es veuen cada cop més abocades a competir amb propostes de lleure alternatives que ofereixen als infants i els joves nous formats per a l'establiment de relacions socials. L'esplai acaba esdevenint a ulls d'aquests un espai desfasat a on no és possible connectar amb els continguts que descobreixen en la resta de contextos vitals. Addicionalment, les famílies atribueixen valoracions equivocades a la tasca realitzades des dels moviments i les entitats d'educació en el lleure, confonent sovint la seva finalitat pedagògica amb funcions de simple entreteniment o custòdia. Tot plegat reverteix en una devaluació immerescuda de les iniciatives d'educació en el lleure, que fa que hagin d'enginyar-se-les per, com a mínim, mantenir les "quotes" de participació assolides tradicionalment.

Com es pot observar, existeixen no pocs indicadors que informen del volum d'inconvenient a què han de fer front els moviments i les entitats d'educació en el lleure de Catalunya. Alguns d'ells remetent a fenòmens que podríem qualificar d'endèmics donats el contingut i l'estructura d'aquest tipus d'iniciatives poc rentables des del punt de vista econòmic. Altres, en canvi, tenen a veure específicament amb les resistències -institucionals o no- per abordar amb deteniment i seriositat els reptes que planteja la presència d'infants, joves i famílies d'origen immigrat des d'una perspectiva intercultural (por, ens preguntem, a destapar la Caixa de Pandora?).

Mentrestant, existeixen diverses fonts d'informació que posen de manifest la situació de desigualtat social en què es troben bona part de les famílies d'origen immigrat, i com això afecta l'estructura de possibilitats dels seus fills i filles en àmbits tan diversos com l'escola, el lleure o el treball remunerat. L'escassetat de recursos econòmics, d'una banda, i el desconeixement de l'entorn, de l'altra (costums, normes no escrites, prejudicis, coneixements donats per descomptat, etc.), són factors a tenir en compte si volem comprendre les dificultats que afecten molts col·lectius minoritaris en el moment d'activar processos d'inserció social.

El fet és que, davant la desigualtat d'accés dels infants i els joves a les entitats d'educació en el lleure per raons socioculturals, són moltes les que no realitzen actuacions específiques dirigides a promoure una major presència dels col·lectius minoritaris i/o d'origen immigrat. En la majoria d'ocasions, aquests infants i joves accedeixen a les entitats casualment a partir de la seva xarxa d'amics o parents. En d'altres, són directament derivats des de Serveis Socials, la Creu Roja o altres iniciatives de caire assistencialista.

Les dinàmiques psicosocials que entren en joc en les associacions o grups infantils i juvenils fan que l'accés al seu interior sigui més fàcil per a aquells individus que tenen afinitats socioculturals amb els que ja hi són a dins. Afinitats que han estat forjades a través de processos de socialització equiparables i en contextos socioeconòmics i culturals comuns que van institucionalitzant una manera correcta de veure, pensar i fer les coses. Aquest fet dificulta moltes vegades que les entitats d'educació en el lleure apareguin com a espais oberts a tothom a ulls dels infants, els joves i les famílies d'origen immigrat.

D'altra banda, les activitats de temps lliure ofertades per les entitats, la seva estructuració temporal i els seus continguts pedagògics no sempre s'adeqüen als referents culturals d'algunes de les famílies d'origen immigrat ni tampoc a les seves necessitats immediates. L'emergència del lleure i de la cultura de l'oci com un element essencial de la vida, així com la fragmentació i discontinuïtat dels temps vitals segons l'activitat que es desenvolupa, són de fet una construcció pròpia de la cultura occidental. És a dir, els pares i mares dels infants i joves d'origen immigrat poden no com partir la idea del lleure com a espai educatiu institucionalitzat i dirigit per adults, o bé poden desconèixer (i malinterpretar) la funció que té l'educació en el lleure en la formació dels més joves. Aquest inconvenient esdevé especialment greu degut a la dificultat d'articular espais de diàleg entre els i les responsables de les entitats, d'una banda, i les famílies, de l'altra, i davant el fet que les campanyes oficials d'informació i sensibilització sobre l'educació en el lleure són pràcticament inexistents.

Finalment, no podem oblidar la intensitat amb què algunes entitats d'educació en el lleure practiquen les seves adscripcions ideològiques o identitàries, ja que sense aquest element no tindríem del tot dibuixat el camp de joc que explica la presència actual d'infants i joves d'origen immigrat en els moviments associatius de lleure (molt més encara quan aquestes adscripcions s'hi relacionen amb ubicacions socials de tipus socioeconòmic). Aquest no és certament cap fenomen nou. En el seu moment, el moviments d'educació en el lleure tampoc no van saber atreure suficientment a la immigració originària de la resta de l'Estat.

2.2. TEORIES I MODELS A L'ENTORN DE LA DIVERSITAT

El lleure és un espai de relació i socialització tant o més transcendent que la pròpia escola, sobretot en el cas dels joves i els adolescents, però també en el dels infants¹³, en la mesura que afavoreix l'expressió i construcció de les identitats individuals i col·lectives mitjançant mecanismes com l'apropiació dels espais, la pertinença a determinats grups d'amics, l'articulació comportaments i accions, etc. És a través de la inserció social en una o altra estructura de relacions, de la participació més o menys intensa en el consum d'oci i de l'ús d'estètiques i llenguatges específics com els joves i els adolescents defineixen públicament les seves preferències i apostes vitals i estableixen equilibris entre les demandes derivades de la seva triple presència en els espais familiar, escolar i de lleure.

Sigui com sigui, les conseqüències de les seves accions poden ser interpretats en termes pràctics, és a dir, prenent en consideració els efectes polítics associats a les tries efectuades per aquests joves i adolescents en el seu temps d'oci i materialitzats —entre d'altres— en la constitució d'endo i exogrups a l'entorn de diferent eixos de diferència-desigualtat (classe social, gènere, origen etnicocultural, edat, etc.). L'espai de lleure, per tant, també pot caracteritzar-se per l'activació de dinàmiques segregadores i/o discriminatòries, i no només per l'aproximació i l'intercanvi igualitari entre joves; és més, *l'espai d'educació en el lleure* també pot ser vist com un camp de joc en el que es (re)produeixen les dinàmiques socials i s'escenifiquen les relacions que informen de la qualitat de les relacions interculturals "a fora".

Certament, a les entitats d'educació en el lleure té lloc part de la inserció social dels infants i joves d'origen immigrat en la interacció d'aquests amb l'equip de monitors, amb els altres nois i noies, en les relacions que les seves famílies mantenen amb l'entitat, amb els seus responsables i amb la resta de famílies d'infants i joves autòctons. Però també pot succeir que les seves estructures organitzatives i discursos responguin a només una part dels interessos presents en la mesura en què, per exemple, les activitats pedagògiques dutes a terme obliguin als infants i joves d'origen immigrat a reorganitzar (fins i tot desorganitzar) les seves identitats en privilegiar els valors i racionalitats propis de la majoria social.

Per tot això, les entitats d'educació en el lleure constitueixen un espai privilegiat per analitzar la manera com s'especifica la inserció social d'aquests infants i joves en la societat d'acollida. S'ha de tenir sempre present que les entitats d'educació en el lleure estan ubicades en un context social i polític específic, amb el qual estableixen necessàriament relacions de diferent tipus. En aquest sentit, hem trobat convenient especificar algunes de les perspectives teòriques que, des de l'anàlisi de les desigualtats socioculturals, han ajudat a interpretar el sentit de les relacions interculturals (punt 2.2.1. "teories explicatives"). A l'entorn d'aquestes consideracions hem fet la relació dels models de gestió de la diversitat sociocultural a través dels quals s'està intentant resoldre, des de les entitats d'educació en el lleure, la inserció dels infants i joves d'origen immigrat (punt 2.2.2. "models de gestó").

¹³ De la mateixa manera que a partir de la segona meitat del segle XX les administracions públiques i el mercat han contribuït a la construcció d'imatges i discursos específics sobre els joves i els adolescents (a través del disseny de polítiques socials, de la generació de mercaderies específiques -*teenage market*- etc.) no és menys cert que en l'actualitat la infància ocupa cada vegada més un espai privilegiat en els debats polítics i acadèmics que informen la formulació polítiques públiques (cada cop més exemplificat en els anomenats Plans d'Infància municipals), així com en les estratègies adoptades pels mercats audiovisuals, de la roba, de l'oci, etc. (llançament de productes específics pels més petits). Tot plegat no només fa que la infància comenci a ser vista com un període de la vida significatiu en sí mateix, sinó que també contribueix a transformar la qualitat dels materials simbòlics que omplien de contingut aquest cicle de vida i dotaven d'identitat els més petits, fins el punt d'aproximar-los en alguns aspectes als usos de la població jove i adolescent (alguns autors parlen, en aquest sentit, de la *desaparició de la infantesa*; veure Neil Postman: 1990).

2.2.1. Teories explicatives de les diferències/desigualtats socioculturals

La relació de teories sobre el binomi diferència/desigualtat que presentem a continuació ha estat elaborada fent servir com a referent diverses publicacions sobre la inserció social de les minories socioculturals en els sistemes formals d'ensenyament (Mc Carthy 1994, Alegre i Herrera 2000 i E. Sleeter & A. Grant 1999) i la guia per a la formació dels educadors de les entitats d'educació en el lleure *Sanduk* editada per la Fundació Jaume Bofill i la Secretaria General de Joventut de la Generalitat de Catalunya (Miquel Àngel Essomba (coord.) 2001). Com qualsevol altre instrument d'anàlisi, aquest és producte de l'abstracció i simplificació de la pluralitat d'enfocaments que, des de diferents posicionaments ideològics, han informat del fenomen de la desigualtat sòcioeducativa. En qualsevol cas, no hem de perdre de vista les potencialitats que es deriven del seu ús, car l'assignació del treball dels moviments i les entitats d'educació en el lleure a una o altra teoria explicativa ve a ser un indicador del seu compromís envers els reptes educatius que planteja actualment la diversitat sociocultural.

La teoria neoconservadora

Actualment hi ha molt pocs científics socials que encara s'atreveixin a defensar amb seriositat les tesis biològiques elaborades pels primers teòrics de les relacions de "raça". Segons aquest punt de vista, molt comú entre finals del segle XIX i començaments del XX, les diferències genètiques constitueixen senyals inesborrables de les capacitats relatives dels diferents grups d'éssers humans. Tanmateix, al llarg de la dècada dels vuitanta, alguns educadors i teòrics socials han introduït noves i potents inflexions respecte del discurs essencialista tradicional. Són el que algunes veus han identificat com les "noves retòriques de l'exclusió" (Stolcke 1994).

En concret, la transformació discursiva vertebrada per la teoria neoconservadora ha estat la següent: **s'ha passat de racialitzar les diferències/desigualtats a etnificar-les**. Es tracta d'un punt de vista igualment determinista, igualment essencialista, ja que el que anteriorment s'interpretava com a trets indelebles atribuïbles a la genètica, actualment es reconceptualitza com a diferències incommensurables entre cultures. Des de la teoria neoconservadora l'adscripció ètnica pren carta de naturalesa quasi biològica i no fa més que "encerrar a priori a individus y grupos en una historia original, en una genealogía, en un inalterable e intocable estar determinado por el origen" (Wallerstein 1991: 30).

Cal advertir que a nivell pràctic les conseqüències de racialitzar i etnificar són bàsicament les mateixes, car els arguments legitimadors de les desigualtats socials es mantenen sense alterar, amb un lleuger però importantíssim matís: aquest nou fonamentalisme cultural assumeix que les diferències *etnicoculturals* no són només irreductibles, sinó que també resulten irreconciliables, amenaçadores i mútuament destructives. L'única resposta política vàlida és, per tant, el **segregacionisme**, sempre emparat en un pretès caràcter desviacionista propi de les cultures no majoritàries.

Com podem apreciar, a les aproximacions neoconservadores sempre són absents les reflexions aprofundides del paper que tenen l'estructura i les relacions socials en la concreció de les dinàmiques específiques dels individus o els grups. Tot el pes de la concreció d'aquestes dinàmiques s'explica des de l'essencialització de l'etnicitat pròpia de l'entorn familiar i comunitari. La variable explicativa de les desigualtats socials (i de la marginació de certs col·lectius) acaba sent aquesta mena de cultura descontextualitzada i

ahistòrica que reïfica l'agrupació ètnica i que, en darrera instància, dona compte dels seus "dèficits".

Segons alerta M. Delgado (1998), aquest tipus de formulacions, efectivament diverses i sovint eficaçment argumentades, abonen el terreny idoni per fer caure les reivindicacions i els discursos pretesament antiracistes (com el multicultural) en el parany de l'excepcionalisme cultural. Ho veurem més endavant en aquest mateix capítol.

La teoria liberal

Les aproximacions liberals procuren evitar de caure en interpretacions essencialistes, tan d'ordre biologista com culturalista, de les diferències/desigualtats socials. Alguns autors i autores fins i tot han tractat d'analitzar el paper que té el medi social i cultural en l'explicació de les dificultats d'inserció social expressades pels individus de determinats "grups ètnics minoritaris".

De totes formes, malgrat allunyar-se notablement del liberalisme meritocràtic tradicional ("qui vol pot"), i realitzar en la mateixa mesura aportacions d'enorme interès científic, aquesta teoria pateix de mancances molt serioses. Potser la més notable remet a la inexistència d'una teoria del poder. Amb això volem dir que quan s'analitzen les diferències/desigualtats acostuma a operar-se un procés força reduccionista que **tradueix les desigualtats socials en diferències d'ordre cultural**. En altres paraules, en cap cas trobem un estudi sistemàtic de les relacions que s'estableixen entre l'estructura social, d'una banda, i les trajectòries biogràfiques dels individus, de l'altra; és a dir, dels principis o eixos de desigualtat (per raó d'ètnia, de classe social i de gènere, principalment) que regeixen l'articulació d'expectatives, actituds i oportunitats desiguals en funció de l'origen social i cultural de les persones.

Des d'aquest punt de vista les cultures no arriben a cosificar-se com succeeix en el marc de les teories neoconservadores, les quals consideren les diferències socioculturals com elements immutables i irreconciliables. No obstant això, el canvi de perspectiva no deixa de ser perillós en la mesura que es proposa abandonar la segregació física per lluitar a favor de l'aproximació simbòlica, sobretot perquè es tracta d'una aproximació arrelada en el compromís ingenu de la majoria social de **"compensar" la "privació cultural" que pateixen les minories socioculturals** (la mutabilitat de les cultures ho permet). Com podem observar, aquest moviment, que tindria lloc de manera estrictament unilateral (de les minories cap a la majoria), està fonamentat en una visió profundament etnocèntrica i jeràrquica de la diversitat sociocultural.

Precisament el disseny i aplicació dels Programes d'Educació Compensatòria en el terreny escolar són encara avui el màxim exponent de la col·laboració de l'Estat amb la ciència social liberal. Des del nostre punt de vista, es tracta només de programes de redempció de les "deficiències" i "disfuncions" atribuïbles a l'entorn familiar i de desviació social, però no d'estratègies orientades a facilitar la integració de la diversitat sociocultural en un marc de relacions respectuós i igualitari.

La teoria multicultural

La teoria multicultural apareix en part com una resposta de les minories davant el fracàs dels plantejaments neoliberals, per atendre les exigències de les reformes educatives

comeses en la dècada dels 70s. El multiculturalisme, que neix als Estats Units i al Regne Unit, s'estén per Europa durant els anys 80 i adopta diferents matisos en funció de les polítiques públiques i l'estructura de la diversitat sociocultural de cada Estat. Tanmateix, els projectes inspirats en les idees multiculturals comparteixen un punt de vista crític al respecte de l'obsessió del reformisme liberal pels "dèficits" de les minories socioculturals, i valoren positivament el **manteniment i desenvolupament del *background* cultural d'aquests grups socials**.

En l'arena política, la teoria multicultural significa el pas de la defensa dels drets individuals a la reivindicació dels drets col·lectius i de les actuacions protectores de les minories (a través de polítiques de discriminació positiva). Malauradament, però, aquest discurs dóna amb massa freqüència cabuda a plantejaments de caire "conservacionista" que neguen la mal·leabilitat de les identitats, el mestissatge i l'intercanvi cultural, és a dir, allò que s'ha vingut a denominar la interculturalitat.

El fet de considerar els individus com a dipositaris d'una herència cultural ancestral dificulta les possibilitats de comprendre la construcció identitària com un procés obert i multifacètic. Quan això succeeix es dissolen les fronteres entre el **dret a la diferència i el deure de conservar-la** i, de retruc, els col·lectius minoritaris, i molt especialment els d'origen immigrat, poden veure's obligats a redescobrir, reafirmar i, fins i tot, reinventar llur "etnicitat". En el cas dels infants i joves d'origen immigrat aquest procés de replegament cultural pot ser especialment conflictiu donada la manca relativa de materials simbòlics d'origen disponibles a la societat d'acollida.

La teoria multicultural reivindica explícitament el dret a la igualtat social, però la lectura que fa de la diversitat cultural com a juxtaposició de "tradicions ètniques" inalienables és purista i *naïve*. D'una banda, perquè s'ignora que els contactes multiculturals es caracteritzen precisament per trasbalsar amb major o menor intensitat les relacions de poder i les identitats socioculturals. De l'altra perquè, com la resta d'aproximacions anteriors, la teoria multicultural redueix la diversitat sociocultural a la seva expressió estrictament "ètnica", sense tenir en compte el paper que juguen altres variables (per exemple, el gènere i la classe social) en la configuració de les diferències/desigualtats socials.

La teoria intercultural

La teoria intercultural proposa una manera relativament nova de mirar-se les diferències/desigualtats socioculturals; valorant les virtuts, els límits i alguns dels elements que determinen l'abast de l'eficàcia dels enfocaments multiculturals.

La diferència fonamental entre la multiculturalitat i la interculturalitat rau en la importància que aquesta segona atorga al diàleg i la interacció. Efectivament, des d'aquest punt de vista les cultures no són realitats estàtiques o immutables, tal com pressuposen el "fonamentalisme cultural" conservador o el multiculturalisme més extremista, ans tot el contrari. **Les cultures tenen una dimensió processual molt important, de manera que el seu abordatge científic només és correcte quan s'assumeix el caràcter mòbil i precari dels seus límits**. A on comença i s'acaba la "cultura catalana", per exemple? I la "cultura marroquina"? Sota quines condicions és possible referir-se a una cultura en concret com acabem de fer? Aquestes qüestions, entre d'altres, posen de manifest l'elevat grau de complexitat que afecta qualsevol intent de delimitació de les identitats culturals, ja que la seva configuració està subjecta als canvis experimentats en el terreny de les relacions humanes (globalització tecnològica i cultural, moviments migratoris, contactes interculturals, etc.)

Sigui com sigui, en l'actual model econòmic i social les identitats culturals s'hi veuen abocades a mantenir relacions amb alteritats d'ordre religiós, nacional, de gènere, etc.; és a dir, amb unes diferències constantment reinterpretades i reconstruïdes a la llum de

l'intercanvi que, en uns o altres termes, inevitablement s'estableix. És precisament la preocupació per suavitzar les tensions i conflictes que apareixen enmig d'aquest context d'intercanvi i confrontació, i la voluntat de democratitzar al màxim el marc de relacions culturals, el que va dur a alguns teòrics de les Ciències Socials a articular la proposta intercultural a començaments de la dècada dels 90s.

En aquest sentit convé assenyalar que **les teories interculturals expressen en si mateixes una intenció política: la subversió de les adscripcions ètniques i socioculturals tradicionals i la consolidació del mestissatge cultural**. Des de, la perspectiva intercultural es pretén trencar amb la immutabilitat de les adscripcions culturals i identitàries (creença de la qual és en bona part responsable la teoria multicultural) i propiciar un marc de relacions on sigui possible la interacció sociocultural en un pla d'igualtat.

Un aspecte addicional que sol operar-se en aquest debat és el de l'extensió d'aquest tipus d'actituds a tots els espais educatius, formals i informals, independentment de la presència d'alteritats socioculturals. La interculturalitat vol actuar més enllà de la reactivitat que fonamenta la majoria d'intervencions i, d'aquesta manera, arrelar el seu model de gestió en el nucli mateix dels processos de socialització. És per això que la relativització dels referents culturals i la construcció d'espais democràtics i participatius no és una tasca a desenvolupar de forma exclusiva en entorns educatius on la presència d'infants i joves d'origen immigrant i/o minoritari sigui significativa, sinó tot el contrari: **l'educació intercultural s'ha de dirigir a tothom**, perquè tothom interacciona amb alteritats socioculturals que actualitzen la seva presència físicament o simbòlica.

A continuació presentem un quadre resum que recull a grans trets les característiques que defineixen cadascuna de les teories explicatives del binomi diferència/desigualtat fins el moment exposades:

TAULA RESUM: TEORIES EXPLICATIVES DE LES DIFERÈNCIES/DESIGUALTATS SOCIOCULTURALS

	Neoconservadora	Liberal	Multicultural	Intercultural
Moment d'aparició	Anys 80s	Anys 70s	Anys 80s	Anys 90s
Concepte de cultura	Essencialista	Construccionista	Essencialista	Construccionista

Causa de les desigualtats socials	Inconmensurabilitat de les cultures	Dèficits culturals de les minories	Hegemonia dels models culturals majoritaris	Prejudicis etnicoculturals
Estratègia de gestió de les diferències / desigualtats	Segregació social	Assimilació cultural	Proteccionisme (discriminació positiva)	Mestissatge (diàleg cultural)

2.2.2. Models de gestió de la diversitat sociocultural

Un cop presentades les corrents teòriques que han informat de la naturalesa de les relacions entre les diferències culturals i les desigualtats socials és ara el moment d'explicar les quatre solucions pràctiques que s'han anat posant en funcionament històricament amb l'objectiu de gestionar les relacions culturals. Si bé hem fet servir les experiències pedagògiques de la institució escolar com a referent per l'elaboració d'aquest apartat, no dubtem de la validesa de l'aplicació dels models que a continuació expliquem en el cas de les entitats d'educació en el lleure. En primer lloc, per l'existència de certs paral·lelismes (malgrat les diferències) entre un i altre espai de socialització (intencions pedagògiques de fons, preocupació per la diversitat sociocultural, etc.) i, en segon lloc, perquè al llarg del treball de camp hem pogut comprovar la influència real exercida per cadascun d'aquests models sobre el discurs dels moviments i les pràctiques pedagògiques de les entitats d'educació en el lleure.

El model segregacionista: espais diferents per cultures diferents

Malgrat que aquest tipus de model de gestió de la diversitat cultural no té cabuda en els moviments d'educació en el lleure de Catalunya ni a la seva xarxa d'entitats, cal no perdre'l de vista atès que a algunes entitats d'educació en el lleure sovint es dispensa un tractament de les diferències arrelat en concepcions i actituds que tendeixen a reproduir les desigualtats i distanciaments de partida. Creiem oportú cridar l'atenció sobre l'existència aïllada d'alguns espais d'educació en el lleure que a través de l'aplicació de diferents mesures (per exemple, cobrament de quotes elevades, adscripcions radicals a referents culturals concrets, etc.) mantenen, voluntàriament o involuntària, l'homogeneïtat interna dels seus membres, bé sigui en termes de classe social, bé en termes de les seves subrogacions socioculturals. Allò més curiós d'aquesta política discriminatòria és que podria estar succeint no només a entitats d'educació en el lleure elitistes des d'un punt de vista socioeconòmic, sinó també en d'altres a les que pràcticament només assistirien els fills i les filles de famílies immigrades amb un origen sociocultural comú.

Aquest segregacionisme, dut a l'extrem, comportaria la creació d'**espais segregats** d'acord amb l'origen sociocultural dels infants i els joves, fet que resulta completament incompatible amb els principis més bàsics que orienten la pedagogia de l'educació en el

lleure (aquesta proposta trobaria la seva legitimació teòrica més adequada en l'essencialisme predicat per les teories neoconservadores). Tanmateix, com hem assenyalat anteriorment, les noves retòriques de l'exclusió assetgen molts dels plantejaments pretesament progressistes de segons quines inflexions multiculturals. Els punts de partida d'una i altra aproximació són oposats; en canvi, el punt d'arribada pot ser molt semblant: establir per als membres dels col·lectius d'origen immigrant i/o minoritari l'obligació de preservar allò que s'interpreta com la seva **herència cultural**.

El model compensatori: la resocialització dels "diferents"

El model compensatori interpreta la inserció socioeducativa de les minories socioculturals d'acord amb el marc possibilitador de les teories liberals. Des d'aquest punt de vista, el marc familiar i de socialització dels infants i els joves d'origen immigrant es caracteritza principalment per patir un conjunt de dèficits i disfuncions que dificulten la seva integració en la societat d'acollida. Aquestes "**privacions culturals**", però, s'interpreten com a susceptibles de ser reconduïdes i superades des de les mateixes entitats educatives (formals o informals), sempre que s'elaborin i es portin a terme les mesures pedagògiques i disciplinàries oportunes.

El caràcter construït i mal·leable de les identitats socioculturals és precisament allò que permet pressuposar l'èxit d'aquesta línia d'intervenció: els problemes dels infants i joves d'origen immigrant desapareixeran un cop hagin reformulat el contingut de les seves adscripcions identitàries (expectatives, valoracions, prioritats, etc.) d'acord amb el model cultural majoritari. En cap moment, però, es problematitza el fet que les minories socioculturals siguin reconduïdes pels canals de la cultura hegemònica, com tampoc no es tenen en compte les estratègies d'adaptació que aquests col·lectius ja duen a terme per adaptar-se a les condicions objectives que caracteritzen el seu medi social a la societat d'acollida.

De la redempció/compensació a l'assimilació hi ha només un petit pas. En canvi, no poques de les entitats d'educació en el lleure que hem pogut conèixer conceben la incorporació dels infants i els joves "ètnicament diferents" en el seu si com una mena accident a resoldre per la via de l'**aculturació** més radical, sense pensar en les possibilitats o, fins i tot, conveniència de modificar els paràmetres del model cultural hegemònic (qualitat de les relacions socials, interpretació de la naturalesa de l'entorn, ordenació de prioritats, etc.).

Convé matisar finalment que els criteris de gestió de la diferència cultural proposats des d'aquest model pràctic es redueixen bàsicament a dos: l'**acomodació i la compensació**. El primer s'ha acabat traduït en la incorporació dels infants i els joves d'origen immigrant a les entitats d'educació en el lleure a través de la simple "recepció", enmig de la més estricta espontaneïtat i improvisació per part dels responsables d'aquests espais de socialització. El segon consisteix en la "instrucció" (ni que sigui invisible) d'aquests nois i joves d'acord amb les disposicions sancionades pel model cultural majoritari. Des d'aquest punt de vista, la intervenció socioeducativa deixa totalment de banda l'existència de realitats materials precàries (compensació de desigualtats d'ordre econòmic), i únicament se centra en les diferències culturals que, suposadament, dificulten la integració social de les minories (compensació dels "dèficits" culturals).

El model multicultural: la preservació de les identitats culturals minoritàries

Quan mirem d'analitzar l'aplicació de les teories multiculturals en el terreny de les entitats d'educació en el lleure descobrim que la distància respecte les consignes del model compensatori no són tan significatives com caldria esperar. A la pràctica, l'equip de responsables i monitors de moltes entitats no han negat la conveniència d'orquestrar mesures "compensatòries" discriminadores (dirigides exclusivament als infants i joves ètnicament diferenciats) a pesar de subscriure explícitament la defensa del dret de les minories a conservar la seva diferència cultural.

Aquesta doble adscripció a marcs ideològics contraris (el neoliberal, que aboga per intervenir sobre les identitats culturals minoritàries, estirpant-les; i el multicultural, que pretén lluitar contra corrent a favor de la preservació de les particularitats que s'atribueixen als grups minoritaris) provoca una tensió molt incòmoda que pot resumir-se en el dilema d'haver de decidir quins elements de les identitaris constitueixen una "**privació**" i quins altres simples "**diferències culturals**". Lluny de generar un debat profund i compromès entre els membres de les entitats d'educació en el lleure, aquests tipus de qüestions acostumen a ser resoltes d'una forma relativament espontània i informal, sense valorar la mesura de les diferències pràctiques que existeixen entre una i altra postura en relació a les possibilitats d'integració social dels infants i els joves d'origen immigrant.

Donat aquest context, podem afirmar que el model de gestió multicultural és bàsicament un discurs, una mena de **solució de compromís** entre els plantejaments neoliberals i compensatoris, d'una banda, i els que reclamen una solució autènticament intercultural als problemes derivats de l'existència de desigualtats de base sociocultural dins les entitats d'educació en el lleure i fora d'elles.

Com a resultat d'aquest procés s'ha donat lloc a un model gestió de la diferència cultural que reconeix la diversitat cultural que configura les entitats d'educació en el lleure i la "tolerància" a les seves particularitats a través de la incorporació progressiva en els projectes pedagògics d'elements d'identitats socioculturals "diferents" de la majoritària. Cal advertir, però, que en no pocs casos es tracta només d'afegits curriculars, la incorporació pràctica dels quals acaba depenent de la tradició històrica i cultural de cada entitat i/o de la bona voluntat del seu equip de responsables i monitors. Sigui com sigui, aquestes propostes mai no plantegen envits més qualitatius, car **el model multicultural és un enfocament restrictiu i no pas una perspectiva veritablement transversal i globalitzadora**, qüestionadora dels continguts i les actituds i del marc relacional de les entitats.

El model intercultural: la lluita contra la immobilitat de les adscripcions

Malgrat l'interès en augment per la interculturalitat a les escoles de formació de monitors i directors d'entitats d'educació en el lleure i el canvi d'orientació que han anat prenent els projectes pedagògics d'aquestes institucions, podem afirmar que el model de gestió intercultural és encara avui una utopia en el context de l'educació informal a Catalunya. Són moltes les definicions a l'abast sobre què és l'educació intercultural, i algunes d'elles barregen elements que introdueixen maneres relativament noves de mirar-se les relacions culturals amb altres que són característics de les aportacions ja realitzades des del multiculturalisme. Tanmateix, i a pesar de la confusió regnant a l'hora de fer ús dels conceptes d'interculturalitat, multiculturalitat, i fins i tot pluriculturalitat, se sol acordar que la diferència fonamental entre la primera i les altres dues es troba en l'èmfasi que aquesta dóna al **diàleg i intercanvi culturals**.

Ja hem assenyalat anteriorment que les teories interculturals accentuen la dimensió processual de la cultura. En efecte, **les identitats socioculturals són analitzades en tant que adscripcions flexibles i canviants, radicalment contextuais**, que s'adapten a les necessitats, els requisits i les oportunitats definides dins un marc de relacions i intercanvis socioculturals concret, sempre mòbil. Segons aquest punt de vista, **la finalitat última del treball intercultural hauria de ser el sincretisme o hibridatge cultural**, entès com la reformulació permanent de les identitats individuals o col·lectives a partir de la combinació original de materials simbòlics provinents d'adscripcions identitàries i culturals diferents.

Per tal de dur a la pràctica els envits plantejats des d'aquest model, els fòrums de debat actual (jornades organitzades per l'administració i les institucions privades, trobades d'entitats d'educació en el lleure, publicacions, etc.) s'esforcen per articular propostes d'actuació que vagin més enllà de la *reactivitat* que ha fonamentat el tractament de la diversitat per part dels models d'atenció anteriors. Si el que es pretén es construir un espai de relacions democràtic, en el que els infants i joves s'enriqueixin mútuament a partir de la constatació, el respecte i la reformulació de les seves diferències, i en el que, a més, puguin endegar-se dinàmiques de sincretisme cultural, no hi ha suficient amb la realització de transformacions merament quantitatives (per exemple, afegits temàtics en els projectes pedagògics de les entitats), ni tan sols amb canvis qualitatius de baixa intensitat (organització d'activitats específiques per conèixer la diversitat: festes multiculturals, contactes epistolars, etc.).

El model intercultural reclama, contràriament, un canvi general d'actitud envers la creixent diferenciació de la societat en terme culturals, tant per part de l'equip de responsables i monitors de l'entitat, com per part dels infants i joves (autòctons i d'origen immigrant) que en són usuaris. Concretament, aquest canvi d'actitud hauria de mirar de resoldre en primer lloc els conflictes i malentesos que s'originen en les lectures restringides i esbiaixades de les oportunitats que ofereix l'increment dels referents culturals i dels sistemes de valors. Aquest fenomen sociocultural, en lloc de ser vist com una amenaça a la pròpia identitat (apuntalada en base a un conjunt (de)finiu de significats i materials simbòlics), hauria de ser valorat per les possibilitats que ofereix en termes alliberadors (relaxació de les adscripcions identitàries, establiment de fidelitats estratègiques i mòbils) i *performatius* (generació de referents i significats originals, creació de nous escenaris socials).

A continuació mostrem un quadre-resum en el que s'identifiquen les idees-força que permeten diferenciar entre sí els quatre models de gestió intercultural.

TAULA RESUM: MODELS DE GESTIÓ DE LA DIVERSITAT CULTURAL

Segregacionista	Compensatori	Multicultural	Intercultural
-----------------	--------------	---------------	---------------

Teoria que l'inspira	Neoconservadora	Liberal	Multicultural	Intercultural
Conceptualització de cultura	Etnicista / Biologista	Socioliberal	Folklòrica	Antropològica Sociològica
Conceptualització de "diferència sociocultural"	Dèficit inalterable	Dèficit mal·leable	Fenomen exòtic i ancestral	Factor d'enriquiment
Finalitat educativa implícita	Reproducció del model cultural dominant	Transmissió del model cultural dominant	Conservació de les diferències "ètniques"	Trencament de les adscripcions "socioculturals"
Objectiu social	Institució de la segregació "ètnica" o "racial"	Assimilació de la diferència	<i>Melting pot</i>	Mestissatge cultural

2.2.3. Algunes limitacions del model intercultural

Si bé és cert que la formulació de la teoria intercultural al llarg de la dècada dels 90s ha vingut a significar un canvi important en la manera d'abordar, analíticament i pràctica, la qualitat de les relacions intercultural, no podem deixar de banda que la seva concepció original de "cultura" adoleix d'algunes limitacions que repercuteixen sobre la naturalesa de les transformacions imaginables des del terreny de la gestió de les relacions socioculturals.

El model intercultural de tractament de la diversitat s'inspira en una interpretació molt restringida del concepte cultura que no té suficientment en compte la influència que exerceix el context social sobre la configuració de significats i valors. Des del nostre punt de vista, allò que anomenem "cultura" és la part més visible de les adaptacions estratègiques que les persones i els col·lectius fan al seu entorn d'interacció concret per tal de resoldre de la millor forma possible els reptes, els dilemes i les tensions que planteja la vida quotidiana. El model intercultural, malgrat afavorir la relaxació de les adscripcions identitàries com a mitjà per establir negociacions simbòliques amb les alteritats de l'entorn, no valora en canvi els condicionaments estructurals que afecten directament el joc de possibilitats dels individus i els grups socials. Ens estem referint a l'existència de jerarquitzacions basades en el fenotipus, el sexe, l'edat, la classe social, etc. i les seves possibles combinacions.

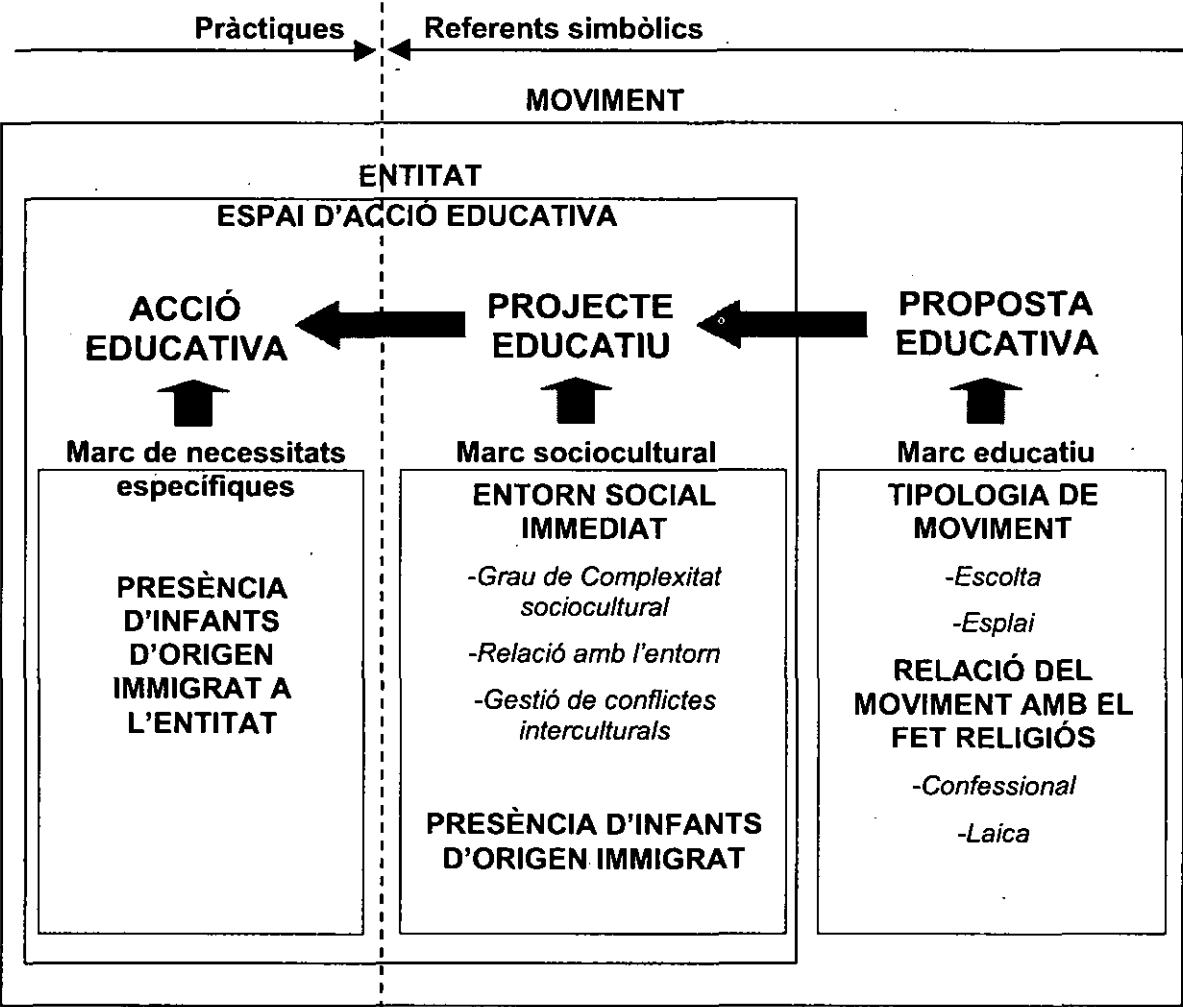
Segons aquest model, el treball intercultural en el marc de les entitats d'educació en el lleure s'ha de dirigir principalment a sensibilitzar els infants i joves de l'existència de models culturals diversos per a què, des de la mirada crítica envers la pròpia identitat, puguin valorar positivament la diferència i les aportacions que fan les alteritats. Si bé aquesta mena d'exercicis són necessaris per a què els individus prenguin consciència de la diversitat, des del nostre punt de vista no són suficients per a capacitar lectures crítiques de la realitat sociocultural. En efecte, les diferències socioculturals (entre d'altres) no

romanen en el buit, sinó que són *utilitzades* per les majories socials amb finalitats específiques. Aquestes diferències constitueixen el material brut sobre el qual (re)produir i justificar l'existència de desigualtats econòmiques i socials i mantenir el seu propi estatus. És per això que considerem indispensable aprofundir en l'abordatge pedagògic de la diversitat, però també en el del **binomi diferència/desigualtat**.

Al llarg de les pàgines que segueixen intentarem desentrellar el veritable paper que tenen i han de poder tenir els moviments i les entitats d'educació en el lleure a l'hora de contribuir eficaçment a proporcionar un tractament igualitari als infants i els joves provinents d'un "origen cultural diferent". El nostre propòsit és esmentar l'aplicació dels diferents models d'anàlisi i gestió de la diversitat que han contribuït a actualitzar, en millors o pitjors condicions, la inserció socioeducativa d'aquestes persones. Serà aleshores quan, a la llum de totes les consideracions, apostarem per una determinada classe d'interculturalitat (la interculturalitat *crítica*) i numenarem els factors que considerem determinants de cara a afavorir la seva actualització.

2.3. MODELS D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL EN LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE DE CATALUNYA

Els models de gestió de la diferència cultural enunciats en l'apartat precedent no apareixen en estat pur en les entitats d'educació en el lleure de Catalunya. De fet, cada entitat, com a **espai situat i singular d'acció pedagògica**, posa en pràctica un model particular i propi d'educació intercultural, que es configura i es diferencia a partir de la confluència de diverses variables:

Les principals variables que expliquen les diferències entre entitats en l'acció educativa intercultural són:

Marc educatiu

Els moviments d'educació en el lleure promouen una determinada **Proposta Educativa** entre les respectives entitats associades. L'acció educativa que du a terme cada entitat es conforma, en part o en la seva globalitat, a partir dels referents ideològics del moviment en el qual es circumscriu.

Marc sociocultural

Les entitats d'educació en el lleure estan situades en un marc de relacions social determinat, a partir del qual elaboren el seu propi **Projecte Educatiu** (concreció de la Proposta Educativa del moviment). L'acció educativa que s'hi du a terme és, en part o en la seva globalitat, una articulació pràctica d'aquest projecte.

Marc de necessitats específiques

Les entitats d'educació en el lleure han de fer front al llarg de la seva activitat socioeducativa a una sèrie de problemàtiques derivades de les **necessitats específiques** dels infants i joves que atenen (especialment allà on hi ha presència d'infants i joves de grups minoritaris). L'acció educativa està modelada, en part o en la seva globalitat, per aquestes necessitats concretes que emergeixen del treball quotidià a l'entitat.

En bona part, doncs, l'acció educativa concreta de les entitats d'educació en el lleure s'articula a partir d'uns referents discursius (la Proposta Educativa del moviment –explícit- i el Projecte Educatiu de l'entitat –implícit o explícit, en funció del cas-) i d'uns requeriments pràctics (les necessitats que apareixen en l'esdevenir de l'acció d'acord amb la configuració del marc de relacions socials)¹⁴.

Les tres variables definides contribueixen a articular en cadascun dels espais d'acció educativa una determinada **estratègia de gestió de la diferència cultural** i a construir un determinat **model d'integració sociocultural**. En el present treball, aquests es descriuen a partir dels següents elements:

A nivell discursiu

Concepció d'educació en el lleure
Concepció d'educació intercultural
Concepció d'integració social

¹⁴ La divisió feta entre Projecte Educatiu a nivell simbòlic i acció educativa a nivell pràctic no és del tot apropiada, ja que el Projecte Educatiu de l'entitat incorpora els dos elements. La diferenciació, però, ens és útil perquè sovint no coincideix el discurs present en el Projecte Educatiu amb allò que finalment es fa.

A nivell pràctic

Realització d'activitats d'educació intercultural
Acollida d'infants i joves d'origen immigrat
Relacions entre infants i joves de diversos orígens
Relacions entre entitat i famílies d'origen immigrat
Dificultats i conflictes emergents

Els següents apartats s'estructuren en funció d'aquest esquema teòric.

2.3.1. Marc educatiu: la Proposta Educativa del moviment¹⁵.

La Proposta Educativa de Moviment és el marc pedagògic de referència a partir del qual les entitats elaboren de forma implícita o explícita el seu propi Projecte Educatiu. Aquesta proposta es defineix segons les adscripcions ideològiques dels moviments d'educació en el lleure i d'acord amb la prioritització d'objectius i estratègies de treball establerts per cadascun d'ells.

El cert és que les Propostes Educatives dels moviments d'educació en el lleure són coincidents o similars en aspectes que, per bé que genèrics, són fonamentals. A grans trets, es pot establir que els elements comuns entre les diverses propostes són:

- Un **marc simbòlic de partida**, que dona cobertura discursiva a l'articulació d'estratègies pedagògiques: tots els moviments tenen l'objectiu de difondre entre els infants i joves un conjunt de valors, actituds, estils de vida i formes de pensar recollits en el seu ideari (ideari, llei escolta, conviccions, principis, etc.) relacionats amb el respecte i la igualtat social.
- Una **situació d'arribada**, que funciona com a referent ideal cap el qual orientar el treball les entitats: tots els moviments es plantegen, a través de la seva tasca socioeducativa, contribuir a la construcció d'una societat més justa i sostenible.
- Una **metodologia socioeducativa** basada en tres punts claus:
 - L'**educació en valors**, dirigida a educar i mobilitzar els infants i joves d'acord amb determinats valors ("compromís social")
 - L'**educació per l'acció**, que fa èmfasi en la capacitat dels infants i joves per aprendre a través de les seves experiències pràctiques ("protagonisme")
 - L'**educació per l'acció transformadora**, dirigida a fer que els infants i joves assumeixin el compromís d'implicar-se activament en el seu entorn social ("ciutadania activa")

Una anàlisi més aprofundida ens permet observar que cada moviment té la seva pròpia idiosincràsia, sigui perquè la seva acció educativa posa l'èmfasi en uns aspectes i no en uns altres, sigui perquè contempla uns aspectes i en descarta uns altres. Algunes de les diferències que mostren les Propostes Educatives dels moviments d'educació en el lleure de Catalunya tenen a veure amb:

(a) **La relació que mantenen els moviments amb el fet religiós:** confessionalitat vs. laïcitat

(b) **La tipologia del moviment**, segons sigui aquest d'esplais o d'escoltes

¹⁵ Aquest apartat s'ha elaborat a partir de l'anàlisi de la documentació facilitada pels diversos moviments d'educació i en el lleure i de la informació obtinguda a les entrevistes semidirigides (30) realitzades amb responsables de moviments (9) i membres d'entitats (21).

D'acord amb aquestes dues dimensions, els moviments considerats en l'estudi es distribueixen en les següents combinacions de categories:

	Escoltisme	Moviment d'esplai
Confessional	-Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya	-MIJAC de Catalunya i les Balears -Coordinació Catalana de Colònies, Casals i Clubs d'esplai -Federació de centres juvenils "Don Bosco" -Secretariat de Joves La Salle
Laïcitat	-Escoltes Catalans	-Federació Catalana de l'Esplai ¹⁶ -ESPLAC -GANZAIA

Val a dir que actualment són diversos els moviments d'educació en el lleure que han definit com a prioritaris en els respectius plans d'acció alguns *eixos de treball* ("centres d'interès", "prioritats", "accions", "lemes", etc.) relatius a l'educació intercultural. A partir d'aquesta voluntat manifesta, els moviments han promogut de diverses formes i mecanismes la reflexió, l'elaboració de materials, la realització d'activitats i/o la formació dels educadors i educadores.

És en aquest sentit que en el present apartat analitzem quin és el *tractament que han realitzat els diversos moviments d'educació en el lleure al voltant de l'educació intercultural*. Des del nostre punt de vista, no es tracta tant de fer un detall exhaustiu dels enfocaments adoptats pels diferents tipus de moviments (els punts de coincidència són molts més que els de discrepància), sinó més aviat d'identificar els matisos que diferencien els uns dels altres i conèixer la mesura del desenvolupament de l'educació intercultural en cadascun d'ells. Cal advertir igualment que les diferències entre moviments no consisteixen en oposicions de determinats elements de la Proposta Educativa (a excepció d'algun aspecte concret, com per exemple, la confessionalitat o no del moviment), sinó que responen a emfasitzacions diferenciades del conjunt aspectes que configuren el repertori teòric, metodològic i ètic de l'educació en el lleure.

¹⁶ La Federació Catalana de l'Esplai és, en principi, un moviment laic, però també agrupa a diverses entitats confessionals entre els seus membres federats.

MOVIMENTS D'ESPLAIS CONFSSIONALS

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE

"Afavorir que el Centre d'Esplai sigui un espai on portar a terme una tasca pastoral cristiana, on els infants puguin conèixer, viure, compartir i celebrar la fe" (Pla Quatriennal de la Coordinació Catalana 1999-2002).

"És Evangelitzador en la mesura que els nois i noies s'esforcen per descobrir, viure i estendre els valors del Regne de Déu" (Les conviccions del MIJAC de Catalunya i les Balears)

"En la tasca educativa concreta, accentuem la creativitat i l'esperit de superació, que fuig de la rutina, la indiferència o l'inconformisme" (La Proposta Educativa dels Esplais i Centres Juvenils Salesians)

"Com l'Església, procura de ser cada vegada més la comunitat de creients en Jesucrist que descobreix en el món dels valors del Regne de Déu i s'esforça en viure'ls i estendre'ls" (Les conviccions del MIJAC de Catalunya i les Balears)

Un dels objectius prioritaris de l'educació en el lleure és l'evangelització dels infants i joves.

La transmissió dels valors evangèlics constitueix per tant una dimensió fonamental de la intenció pedagògica d'aquest tipus de moviments. A tal fi, es promou el desenvolupament d'un "humanisme evangèlic" per mitjà de la transmissió de valors – sovint afectats per una mena de paternalisme – com l'altruisme, la bondat i la compassió.

Des d'aquest punt de vista, els moviments d'esplais confessionals donen molta importància a la necessitat d'aprendre a afrontar amb responsabilitat i disciplina l'estil de vida propi, i per això en el seu discurs emfasitzen oposicions d'actituds com la indiferència vs. el compromís, el conformisme vs. la superació, el materialisme vs. l'espiritualitat i el consumisme vs. l'austeritat. La idea de fons no és altra que la de promoure el canvi i "millora" de l'infant i el jove i aconseguir la seva adhesió expressiva als valors de l'Evangeli.

A pesar de promoure entre els infants i joves el desenvolupament de l'autocrítica, aquests moviments socioeducatius no acostumen a promoure debats públics que permetin repensar la relació que mantenen les entitats amb els referents religiosos cristians. Podríem dir que, en alguns casos, predomina una confessionalitat acrítica i s'agoba per una espiritualitat absoluta viscuda únicament i exclusiva a través de l'experiència i la pràctica religiosa. D'altra banda, aquests moviments mantenen una vinculació instrumental i expressiva molt intensa amb l'Església, fins el punt d'assumir com a opció les seves "funcions" ideològiques.

Un altre objectiu rellevant dels moviments d'esplais confessionals és l'acollida incondicional de qualsevol infant i jove, especialment d'aquells que es troben en majors dificultats. En aquest sentit, l'acció transformadora es dirigeix a l'*empowerment* dels col·lectius socialment desfavorits, sobre els quals es proposa aplicar una pedagogia compensatòria per impulsar – sota el seu punt de vista – la incorporació de nous valors, noves actituds i noves expectatives que permetin contrarestar la seva situació de vulnerabilitat social i mitigar els seus "dèficits culturals".

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

"Des del respecte per les altres costums i religions, però sense perdre i deixar de treballar amb la nostra cultura, trobar maneres de participació mútua per poder compartir el que som, pensem i volem" (Pla Quatriennal de la Coordinació Catalana 1999-2002).

"Davant la realitat existent en el nostre entorn, una realitat intercultural, cal cercar la manera de poder incorporar en els centres d'esplai aquestes realitats, sense perdre la nostra pròpia identitat" (El temps lliure amb sentit! El Moviment de Centres d'Esplai Cristians)

"L'encontre intercultural ens ajuda a descobrir les nostres actituds més profundes, ja que Déu i els altres són allò que és 'altre' de nosaltres. (...) Amb la mateixa disposició que ens acostem als altres, ni que de vegades no ens adonem, ens acostem a Déu" (Per un món de colors ... canvia't les ulleres!, pàg. 14, Moviment de Centres d'Esplai Cristians)

"Som cristians, som diferents" (Per un món de colors ... canvia't les ulleres!, pàg. 14, Moviment de Centres d'Esplai Cristians)

L'educació intercultural consisteix en capacitar els infants i joves d'origen immigrant perquè puguin millorar el seu sentit de la ubicació social.

El discurs oficials d'aquests moviments parteix de la idea que aquests nois i noies tenen uns "dèficits de socialització" degut a la seva classe social i adscripció ètnicocultural, i que la manera de capacitar-los i reconduir la seva trajectòria biogràfica consisteix en la transmissió dels valors universals de l'Evangeli. Això significa bàsicament concentrar els esforços en l'enfortiment personal dels infants i joves, ja que la confiança en un mateix, la disciplina del cos i la ment i la reformulació de les expectatives s'interpreten com els mecanismes més adients per transformar la relació dels individus amb el seu medi social (sobretot quan aquest es caracteritza per un capital relacional guetitzat i marginal).

Des d'aquest punt de vista, l'educació intercultural ha de servir fonamentalment per a) emfasitzar la transmissió de determinats valors cap als infants i joves d'origen immigrant, i no tant per dur a terme readaptacions mútues d'acord amb la presència de nous referents culturals (*"L'extensió del Regne de Déu"*, Les conviccions del MIJAC), i b) per identificar elements comuns, ponts de diàleg entre les diferents adscripcions religioses (diàleg interreligiós).

La interculturalitat es concep, doncs, com un element de complexitat que afecta el funcionament habitual i ordinari de l'entitat, sobretot en la mesura que la presència d'alteritats amenaça l'ordre sociocultural establert. L'increment continu de les diferències acostuma a causar preocupació entre la direcció d'aquests moviments donats els efectes i transformacions d'abast que acompanyen aquest procés (almenys en comparació amb el que succeeix en el cas dels moviments no confessionals, molt més abocats a valorar la dimensió exòtica de la diversitat ètnicocultural).

Tanmateix, la presència d'infants i joves que professen altres religions no té perquè significar una modificació substancial de l'activitat pastoral que es duu a terme en el marc d'aquests moviments. Els problemes inter-culturals que es produeixen són valorats sobretot com a conseqüència d'enfrontaments convivencials rutinaris, i no pas de factors d'ordre religiós.

D'altra banda, la societat intercultural es concep com aquella que suma i juxtaposa les diferències i que sap trobar elements comuns articuladors de la convivència. Efectivament, la promoció de l'acollida incondicional no significa que s'incorporin nous valors o referents culturals en el *corpus* identitari del moviment, per dos motius:

- a) Aquests valors podrien introduir un desequilibri en la cosmovisió del moviment.

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

- b) Es considera que no és imprescindible de cara a la integració d'aquests nois i noies dins el moviment. Des d'aquests moviments s'aposta per rentabilitzar el potencial que tenen alguns valors universals (respecte, solidaritat i entrega) i l'actiu per al treball intercultural que conté la confessionalitat ("aproximar-se a Déu és aproximar-se a les persones").

És important assenyalar el predomini d'una concepció relativament estàtica i desarrelada de cultura en el discurs d'aquests moviments, segons el qual les persones tenen la possibilitat d'escollir dins l'oferta diferenciada de cultures, mentre que aquestes no tenen perquè partir transformacions importants malgrat les possibilitats de contrastació amb altres referents simbòlics. En alguns casos, el treball intercultural és vist fins i tot com una oportunitat per reafirmar, expressar i preservar la pròpia identitat i els propis referents, interpretacions i posicionaments.

La confessionalitat és, doncs, un principi constitutiu del moviment al que no es pot renunciar. Des del punt de vista d'aquests moviments, la confessionalitat constitueix un valor afegit degut a motius principals: en primer lloc, perquè permet aproximar-se a Déu (és a dir, aproximar-se a l'altre), i b) perquè les famílies d'origen immigrat valoren com a positiva la dimensió espiritual de l'acció pedagògica (control del cos i la ment, disciplina dels desigs, ordenació de prioritats, etc.).

Allò transcendent seria el component principal que defineix la identitat del moviment ("som el que creiem"), mentre que la identitat nacional no esdevé un eix que condicioni de forma principal l'acció educativa com succeeix en altres moviments d'educació en el lleure.

CONCEPCIÓ D'INTEGRACIÓ SOCIAL

"El MIJAC es planteja aquesta convicció [l'opció pels pobres] per fidelitat a l'Evangeli i perquè vol arribar a aquells dels qui ningú se n'ocupa" (Document d'Iniciació al MIJAC)

La *integració social* consisteix per aquests moviments en la suavització de les desigualtats socials de base econòmica per garantir la convivència entre els diferents grups socials. Si bé aquest punt de vista limita les seves accions a l'entorn de l'eix material (la classe social), també és cert que l'"opció pels pobres", ni que sigui a través de mesures assistencialistes, recupera un discurs i una realitat actualment marginada des d'altres punts de vista molt més preocupats per la dimensió etnicocultural dels conflictes socials.

Una societat integrada seria, per tant, aquella que aconsegueix recuperar de la perifèria els grups socialment exclosos dels canals normalitzats de participació i producció ciutadana (educació formal, treball remunerat, consum cultural, etc.).

CONCEPCIÓ D'INTEGRACIÓ SOCIAL

Val a dir que les entitats d'educació en el lleure que pertanyen a aquests moviments s'ubiquen moltes vegades en entorns socioculturals desafavorits, fet que facilita la presència d'infants i joves d'origen immigrat en el seu si i incrementa la sensibilitat dels moviments per les mancances socials que afecten la qualitat de vida d'aquesta població.

Tanmateix, des d'aquest tipus de moviments no s'especifica cap estratègia d'incorporació i/o acollida d'infants i joves d'origen immigrat. La seva presència a les entitats es produeix principalment per actuació administrativa, a través de derivacions fetes des dels Serveis Socials municipals o de la DGAM d'infants i joves propers a actualitzar situacions d'exclusió social.

La integració social d'aquestes persones passa en primer lloc per la seva integració personal, entesa com l'acomodació als valors del moviment. Així, el discurs pedagògic d'aquests moviments accentua especialment el treball interior i espiritual de la persona, considerat com una condició necessària perquè els infants i joves de grups etnicoculturals minoritaris puguin desenvolupar òptimament el seu procés d'integració en el seu entorn social.

Les entitats d'aquests moviments esdevenen un espai d'instrucció i aprenentatge.

MOVIMENTS D'ESPLAIS LAICS

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE¹⁷

"El que distingeix la laïcitat com a moviment a favor de la llibertat és creure que el progrés i l'emancipació de la persona no es deriven automàticament de cap credo, sinó de la creació d'un espai públic, comú a tothom, en el qual desapareguin els lligams coactius, l'alienació i la ignorància, un espai públic des d'on 'floreixin mil flors' i 'competeixin entre si mil escoles'" (Ideari. Moviment laic i progressista)

L'objectiu fonamental de l'educació en el lleure consisteix, des del punt de vista dels moviments d'esplais laics, en la transmissió dels valors democràtics i en la defensa dels drets i els deures dels ciutadans. Els ideals d'igualtat i justícia constitueixen els dos referents teòrics a partir dels quals organitzar l'acció pedagògica, que ha d'anar dirigida en darrer terme a incrementar l'autonomia i dignitat personal dels infants i els joves.

Des d'aquest punt de vista, del que es tracta és de fer que els infants i els joves aprenguin a exercir la ciutadania activa des d'un punt de vista crític i informat i que siguin conscients del seu potencial transformador. El marc de referència per a tot plegat està constituït per les conviccions d'una opció política concreta, i no per l'adhesió del moviment a una fe religiosa determinada.

Aquesta circumstància pot significar en el cas d'algun moviment l'adopció d'un posicionament crític envers la religió, considerada com una qüestió merament privada que interfereix sobre l'aprehensió objectiva i racional de la realitat (el credo religiós queda substituït per una mena de fe il·lustrada en la laïcitat).

Un altre objectiu d'aquests moviments és, doncs, la promoció de la laïcitat, entesa com la creació d'un espai públic comú a tothom i aliè a les manifestacions religioses per evitar l'activació de les discriminacions que creuen els entorns confessionals. Cal advertir, però, de les dificultats i perills que acompanyen qualsevol intent dirigit a neutralitzar les expressions de tipus religiós, sobretot des del moment en què aquestes son cosubstancials a la identitat de moltes persones i col·lectius socials.

Aquests tipus de moviments no fan tant d'èmfasi en el treball espiritual i, en canvi, sí que animen les entitats a promoure entre els seus infants i joves el coneixement i control dels efectes pràctics de les accions individuals i col·lectives (per exemple, reflexionant sobre les causes de les desigualtats socials).

Es promou el relativisme radical davant del transcendent i, alhora, l'adscripció acrítica envers determinats valors i actituds Occidentals (drets individuals, fe en el coneixement científic,

¹⁷ De les quatre categories de moviments d'educació en el lleure, aquesta és la que presenta una major heterogeneïtat interna. Mentre que la Proposta Educativa d'ESPLAC expressa una opció radical a favor d'un model sociopolític "laic i progressista", les propostes de la Federació Catalana de l'Esplai i de Ganzaia tenen un caràcter molt més tècnic i no expressen adhesions tan accentuades i delimitades conceptualment. En les ratlles que segueixen a continuació es fa una descripció de les característiques comunes d'aquests tres moviments, tot i que hi ha un cert biaix a favor d'ESPLAC. L'extensa documentació que genera, així com la qualitat de la informació obtinguda a través de les entrevistes als seus membres, justifiquen aquesta opció teòrica.

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE¹⁷

etc.).

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

"La pluralitat i la diversitat són una garantia per assolir un cert grau de cohesió social i comunitària. L'aproximació laica a la pluralitat es basa en què: (a) els individus i els grups de qualsevol societat tenen interessos i opinions que moltes vegades estan en conflicte; (b) l'existència d'un ordre social —que no degeneri en tirania, individual o de grup— depèn de la capacitat de cooperació i d'establir acords; (c) aquests acords han d'ésser contrastables. És a dir, s'han de basar en criteris racionals objectivables d'acord, per exemple, amb el principi del bé comú o el de la màxima felicitat possible per al major nombre possible" (Ideari. Moviment laic i progressista)

L'educació intercultural consisteix en la creació d'espais de relació que permetin aproximar-se críticament a les pròpies conviccions. La realitat social és percebuda com a precària i poc unitària, de manera que des dels moviments d'esplais laics s'acostuma a promoure l'assumpció del dubte, del relativisme i de la provisionalitat de les certeses per fer front als discursos totalitzadors.

Segons el discurs dels responsables d'aquests moviments, l'educació intercultural hauria de servir per reformular els referents culturals i identitaris a la llum dels envits que planteja la diversitat sociocultural actual. Es parteix per tant d'un posicionament teòric obert que mira de capacitar intel·lectualment els infants i joves perquè aprenguin a enfrontar i assumir el caràcter complex, incert i contradictori de la realitat social. A nivell pràctic, però, moltes vegades s'acaben articulant discursos etnocèntrics, quan no ingenus, que donen per descomptat una manera d'enfocar i solucionar els problemes.

La interculturalitat es concep principalment com un factor d'enriquiment i maduració social (i no tant com un "problema" a resoldre), en la mesura que:

- a) Fa possible que els infants i joves prenguin consciència de la seva identitat i puguin valorar-la d'acord a unes circumstàncies històriques i socials particulars (relativització del bagatge cultural d'un mateix)
- b) Permet acumular, comparar i discernir entre diferents marcs interpretatius a l'hora de prendre decisions (la multiplicitat de criteris i referents contribueix a enriquir el saber col·lectiu)

Aquest enriquiment, però, necessita d'un marc d'expressió lliure i igualitari: laïc. La laïcitat esdevé, des del punt de vista d'aquests moviments, el marc de referència necessari per encabir la pluralitat de creences i opcions religioses perquè:

- a) És una actitud que afavoreix la llibertat de pensament i la lliure consciència
- b) És una actitud que afavoreix igualment la reflexivitat i l'examen crític de la pròpia identitat i opcions
- c) És intrínsecament contrària a qualsevol forma de dogmatisme

La laïcitat s'equipara molt sovint a la recerca d'espais neutres i deslliurats de qualsevol manifestació religiosa, però aquest podria topar amb alguns dels principis de l'educació intercultural relacionats amb el respecte a la diversitat. En aquest sentit, la

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

posada en pràctica de la laïcitat esdevé difícil de gestionar quan apareixen en l'escenari símbols religiosos "massa" visibles, com ara els associats a l'ús de determinades formes de vestir o a determinades formes de procedir (rituals).

La societat intercultural seria per aquests moviments aquella en la que les diferències se sumen i sintetitzen a través de la voluntat i l'acord col·lectiu, i no només dels valors i interessos de les majories socials. Un discurs, però, que a la pràctica pot desembocar en polítiques assimilacionistes donada la manera restrictiva d'enfocar la diversitat etnicocultural i l'atenció marginal que s'hi dona envers certs elements de les identitats col·lectives minoritàries.

Tanmateix, es parteix d'una concepció relativament dinàmica i contextualitzada de la cultura i la identitat, segons la qual els propis referents culturals estan sotmesos a un procés de construcció constant d'acord amb la influència que exerceixen les circumstàncies de l'entorn.

La manca de referents interculturals a les entitats d'educació en el lleure, no obstant, fa que en moltes ocasions s'acabi instal·lant una concepció merament estètica i superficial al voltant de la idea de "cultura", basada en elements materials i folklòrics (menjar, danses, vestits, etc.) i sense tenir suficientment present la injusta relació que s'estableix entre les diferències d'ordre sociocultural i les desigualtats socioeconòmiques.

L'adscripció a una projecte social i polític concret és la component principal que defineix la identitat del moviment. Alhora, la identitat nacional acostuma a tenir un paper molt important ja que expressa la voluntat i articula la possibilitat de sentir-se arrelat a un territori comú en el que exercir els drets i deures coma ciutadà. La nació, no obstant, és el producte d'una voluntat col·lectiva i, per tant, ha d'estar oberta a l'enriquiment dels seus membres, a noves idees i a noves mentalitats.

CONCEPCIÓ D'INTEGRACIÓ SOCIAL

La clau de la integració social consisteix per aquests moviments en el desig i la possibilitat de reconèixer i acceptar la diversitat social i els drets de tots els ciutadans, per oposició a aquell ordre de coses en el que els grups *minoritzats* es veuen obligats a adaptar-se als requisits dels grups socials dominants.

La manera d'enfocar aquest tema resulta, però, excessivament "tècnica" des del moment en què s'accepta acriticament "la ciutadania" com l'engranatge que ha d'unir els diferents col·lectius etnicoculturals, sense entrar a debatre les problemàtiques que planteja l'existència de cosmovisions i interpretacions plurals –i sovint contradictòries– sobre la realitat

CONCEPCIÓ D'INTEGRACIÓ SOCIAL

política i social (drets individuals vs. drets col·lectius, responsabilitats i obligacions familiars, criteris de jerarquització social, etc.). Des d'aquests moviments es promou una conceptualització universalista dels drets i els deures, i s'adopta "la raó" com a *tabula rasa* per mesurar la bondat de les propostes dirigides a reconduir els conflictes.

Una societat integrada és, en definitiva, aquella en què tothom té la possibilitat de beneficiar-se amb els drets i deures que confereix la ciutadania.

L'entitat esdevé un espai d'adscripció i defensa d'uns idearis polítics.

MOVIMENTS ESCOLTES CONFESSIONALS

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE

"L'opció de fe que proposem és oberta, dinàmica, transformadora. Cadascú evoluciona per camins diferents amb ritmes diversos, moments de parada, d'arrencada i acceleracions que permeten el dubte, la reflexió, la decisió, l'engrescament... (...) La nostra idea de persona no ens aconsella treballar la fe amb activitats diferenciades" (Perspectiva 00-01. Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya)

"El propòsit més important de la formació escolta [és] educar, no instruir (...); o sigui, fer que el noi aprengui per ell mateix, per voluntat pròpia, les coses que tendeixen a conformar-li el caràcter" (Principis fonamentals de l'escoltisme)

L'objectiu de l'educació en el lleure no és l'evangelització dels infants i joves, sinó educar ciutadans compromesos i cristians conscients fent servir com a referent l'Evangeli. En aquest cas, els moviments no consideren tan necessari promoure una adhesió expressiva cap als valors de la fe cristiana ("adhesió militant") com fer que els infants i joves estiguin predisposats a actuar d'acord amb valors universals inspirats en l'Evangeli.

L'escoltisme confessional és un moviment d'Església i considera la religió com un fet consubstancial a la seva tasca socioeducativa. La vinculació que s'hi estableix entre moviment i religió és però més "feble" que en el cas dels moviments d'esplai confessionals, i en cap cas es planteja una funció catequística o una finalitat evangelitzadora en la seva Proposta Educativa. Això fa que la confessionalitat actualitzi la seva presència des d'una perspectiva bastant més crítica, flexible i dinàmica (confessionalitat crítica).

Tanmateix el moviment dona una importància molt especial al fet que les seves entitats, responsables i usuaris (infants i joves) facin del tot seus els elements que configuren la identitat dels escoltes (recollits a la "lleï" i el "mètode" educatiu) amb la finalitat d'aglutinar i optimitzar els esforços i les expectatives de treball.

Segons el discurs dels responsables d'aquest moviment, l'acció educativa ha d'anar dirigida a enfortir la "dimensió espiritual, social i personal" dels infants i joves. De la mateixa manera, es dona molt d'èmfasi a la transmissió d'actituds que afavoreixin la (co)responsabilització dels infants i joves en el desenvolupament

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE

"Pretenem arribar a ser els guies de la nostra educació personal. Volem que tot progrés sigui conegut i interioritzat per la persona que fa l'aprenentatge" (Perspectiva 00-01. Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya)

d'activitats i al fet que siguin conscients de les conseqüències pràctiques que es deriven de les seves accions.

Així, es promou especialment la disciplina interior, el compromís, l'autoconfiança i la coherència personal, fent servir com a eina la introspecció personal i l'anàlisi de les relacions humanes amb l'entorn social. L'espiritualitat esdevé una dimensió fonamental en la Proposta Pedagògica d'aquest tipus de moviment d'educació en el lleure i és vista com a motor de coneixement personal en la mesura que ajuda a valorar la mesura de les possibilitats humanes ("qui sóc?", "què faig?", "cap a on vaig?") i la qualitat de les dinàmiques socials en les quals ens trobem immersos ("perquè ho faig?", "què puc fer?", etc.)

Des d'aquest punt de vista es considera que només a partir del coneixement i creixement personal els infants i joves poden protagonitzar accions veritablement transformadores de l'entorn social ("mirar cap endins per créixer cap enfora", *Pla biennal 00-02*. Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya).

La Proposta Educativa d'aquest tipus de moviment es proposa, en definitiva, educar infants i joves perquè aprenguin a participar activament i positiva en la societat, capacitant-los com a ciutadans compromesos perquè esdevinguin quelcom més que mers consumidors de serveis.

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

L'educació intercultural s'entén senzillament com la promoció de la "fraternitat universal", sense entrar en consideracions relacionades amb la gestió del contacte de tradicions culturals diferents més enllà de la idea de la tolerància mútua. Des del moviment es veu necessari implicar els infants i joves en un procés d'aprenentatge consistent en valorar, respectar i comprendre la diferència, sense que això impliqui necessàriament la reelaboració de les pròpies conviccions.

La interculturalitat es concep com a font d'enriquiment personal en la mesura que possibilita l'emergència de la diversitat sociocultural i facilita el coneixement d'un mateix. Tanmateix, el discurs d'aquest moviment al voltant de la diversitat és novament aconflitiu, ja que la representació d'alteritats etnicoculturals de les seves entitats queda limitada a la presència dels infants i joves d'origen immigrant més "integrats" en la societat d'acollida (els seus plantejaments pedagògics, així com el nacionalisme català, són elements que resulten poc atractius a moltes famílies d'origen immigrant).

És des d'aquest punt de vista, afectat per l'"oblit" de les diferències "incòmodes", que s'ha de comprendre la conceptualització predominant en el si d'aquest moviment d'educació en el lleure al voltant de la societat intercultural. Pels escoltes confessionals, aquesta és la que admet i incorpora nous

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

elements culturals en la seva forma d'entendre les relacions humanes, sempre això no afecti algunes de les bases del seu conjunt identitari.

D'acord amb aquest discurs, els documents dels escoltes confessionals acostumen a reproduir concepte relativament estàtic sobre la cultura, ja que tot i no descartar la idea del diàleg i l'intercanvi donen mostres d'actituds defensives davant la possibilitat d'haver d'introduir canvis significatius en l'estat de les coses per por a la dissolució dels propis referents identitaris. El fort arrelament envers els valors que se suposa configuren la cultura autòctona contribueix a generar una visió bastant superficial i exòtica de les cultures alienes, almenys en contraposició a la visió política i gairebé essencialista de la "pròpia".

Aquesta concepció estètica i desarrelada també es veu reforçada per l'homogeneïtat interna que caracteritza les entitats d'aquest moviment en termes socioeconòmics i culturals, fet que dificulta desenvolupar una comprensió global de les cultures i la comprensió de les dinàmiques que s'estableixen entre les diferències culturals i les desigualtats socials.

CONCEPCIÓ D'INTEGRACIÓ SOCIAL

CONCEPCIÓ D'INTEGRACIÓ SOCIAL

La integració social és concep com la identificació de tots els individus i col·lectius amb un projecte social comú basat en el desenvolupament dels valors democràtics, independentment dels seus orígens socials, religiosos, culturals o econòmics. Perquè això sigui possible s'afirma que les institucions socials han de posar en pràctica la igualtat d'oportunitats, ja que l'existència de discriminacions juga en contra de les expectatives de participació i implicació social dels ciutadans.

De totes formes, la forta identificació expressada per aquest moviment envers un model d'educació en el lleure basat en concepcions identitàries relativament estàtiques fa que les entitats apareguin generalment com a espais "estrany" a ulls dels infants i joves d'origen immigrat. Les seves famílies no sempre s'identifiquen amb la dimensió expressiva dels caus perquè desconeixen, malinterpreten o discrepen dels mitjans d'aquest espai (codis d'interacció, valors, actituds, etc.) i de les seves finalitats pedagògiques. A ulls d'aquestes famílies, el cau estableix, per exemple, una separació molt rígida entre els espais socioeducatius i els purament lúdics, entre les seves fronteres i la cultura del carrer, entre el seu ideari i els problemes "reals" i entre la identitat nacional i la resta.

De fet, el moviment té una molt bona acceptació entre les famílies de classe mitja i els infants i joves d'origen immigrat que hi participen estan, més que en altres moviments, plenament integrats en allò que s'hi entén per "cultura catalana".

MOVIMENTS ESCOLTES LAICS

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE

"La participació social, implicant-nos en tot allò que ens afecta des d'un moviment atent i obert a les realitats i problemes del món on ens trobem. La solidaritat, treballant de manera activa i conscient en pro d'una societat més justa i més lliure. La democràcia, participant en els òrgans de debat i de decisió, tot respectant majories i minories" (*Un tip de viure*, Escoltes Catalans).

"Vol persones lliures que pensin per elles mateixes" (*Fer-se preguntes, cercar respostes*, Escoltes Catalans).

"Escoltes Catalans ha de potenciar que els seus membres facin del respecte mutu una norma de vida personal i col·lectiva perquè és la base d'una convivència en llibertat" (*Dossier Verd*, Escoltes Catalans).

"Per a nosaltres, només la llibertat és educativa. (...) Sentir-se lliures personalment és la clau del nostre sistema" (*La laïcitat en l'escoltisme*, Raül Adroher).

"Sense estar lligat a cap ideologia religiosa o política, Escoltes Catalans està obert a tots els infants i joves sense distinció de creença, d'origen o d'ètnia. Educant en i per a la llibertat, i entenent la laïcitat com una actitud encaminada a respectar la diversitat de creences i pensaments" (*La laïcitat en l'escoltisme*, Raül

L'objectiu fonamental de l'educació en el lleure consisteix en la transmissió d'actituds de compromís social perquè els infants i joves s'impliquin activament en la defensa dels drets i les llibertats amb la finalitat de construir un entorn social més just i favorable a tothom.

L'educació en el lleure és interpretada com una "fantàstica escola de vida" (*Un tip de viure*, Escoltes Catalans), i des d'aquest punt de vista es pretén ensenyar els infants i joves a afrontar amb èxit els inconvenients que poden apareixer al llarg de la vida. Per assolir aquesta finalitat, els escoltes laics dirigeixen els seus esforços a treballar l'individu en la seva totalitat, sense deixar de banda la dimensió personal però emfasitzant encara més els aspectes relacionals, físics i socials les persones.

Tanmateix, és cert que la relativa homogeneïtat interna de les entitats d'aquest moviment en termes socioeconòmics i culturals constitueix un clar desavantatge de cara a la comprensió d'altres realitats socioculturals i al desenvolupament d'actituds empàtiques envers les situacions que han d'afrontar els grups socials minoritaris.

La Proposta Educativa d'aquest moviment no es pot entendre sense tenir en compte la seva aposta per la laïcitat, així com per certs valors universals com la solidaritat, la participació, el respecte i la coherència.

La laïcitat és vista com una peça clau per poder treballar en un marc relacional caracteritzat per la diversitat de pensament i de creença. Segons aquest punt de vista, la laïcitat consisteix en (a) respectar la llibertat de pensament, (b) acceptar les persones tal com són, sense aplicar discriminacions i (c) evitar la imposició de mites o creences (*La laïcitat en l'escoltisme*, Raül Adroher). La laïcitat és, doncs, el marc idoni per conèixer la pluralitat de creences i pensaments, fomentar el respecte per les diferències i combatre la intolerància i la discriminació.

Aquest tipus de posicionament està consolidat dins el moviment fins el punt de convertir-se en la condició política necessària per dur a la pràctica l'acollida incondicional dels infants i joves a les entitats d'educació en el lleure, ja que ajuda a ser molt més receptiu davant la presència d'altres referents identitaris i culturals.

Dins el discurs d'aquest moviment, la laïcitat no es construeix necessàriament com la recerca d'un espai "neutral" lliure de manifestacions religioses (com pot succeir en altres casos), sinó més aviat com el marc més propici per a la comprensió de la diversitat cultural i el respecte de la diversitat d'opcions vitals. Només d'aquesta manera –evitant que ningú se senti exclòs pel

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE

Adroher).

"No cal que es deixi a casa cap dels seus pensaments o de les seves idees. Si ho feia, (...) trencaríem l'ambient de llibertat, deixàriem d'ésser tots lliures" (La laïcitat en l'escoltisme, Raül Adroher).

"[La religió] és una complexa acceptació personal envers una doctrina que es pot recórrer totalment o parcial" (La laïcitat en l'escoltisme, Raül Adroher).

color de les seves adscripcions- és possible arribar a l'establiment d'acords sobre la base del consens.

L'opció laica d'aquest moviment no nega per tant la necessitat de tractar la vessant espiritual de les persones, sinó que hi ha un compromís envers la reflexió a l'entorn del significat de la vida. De fet, es reconeix que la introspecció ajuda a posicionar els infants i joves davant de si mateixos, dels altres i del món, i és per aquest motiu que esdevé fonamental per a l'educació en el lleure. La religió és una forma més d'espiritualitat i de satisfer els interrogants i inquietuds interiors de les persones.

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

"Vivint les nostres diferències i els nostres pensaments com a font d'enriquiment per a cadascú" (Un tip de viure, Escoltes Catalans).

"La catalanitat, descobrint la nostra identitat, coneixent-la i estimant-la com a pas previ de conèixer i estimar la pluralitat d'identitats i cultures que enriqueixen el planeta" (Un tip de viure, Escoltes Catalans).

L'educació intercultural consisteix per aquest tipus de moviment en promoure el coneixement de la diversitat sociocultural i el respecte per les diferències, sense que això signifiqui necessàriament la reformulació dels propis referents identitaris. És més, es proposa l'adopció d'una definició relativament estàtica i restrictiva de la "catalanitat" com a referent a partir del qual valorar la resta de models i culturals.

Aquest posicionament, però, no s'aixeca com a contrari a la lliure expressió de la diversitat cultural en el si de les entitats, ja que aquesta és valorada en termes positius per les possibilitats que ofereix de cara a l'enriquiment personal dels infants i els joves.

En el discurs d'aquest moviment es presenta la societat intercultural com aquella que té en compte i incorpora les diferències socioculturals, però no apareix la idea del diàleg intercultural, entès com la predisposició a assumir el caràcter mòbil i precari de les construccions identitàries. En el fons, es tendeix a defensar -ni que sigui inconscientment- una concepció poc dinàmica de la cultura, sobretot quan es parla de la "pròpia".

El problema principal amb què topa aquesta moviment d'educació en el lleure és que a les seves entitats pràcticament no existeix la pretesa diversitat cultural. És per aquest motiu -entre d'altres raons (formació de l'equip de monitors, escassetat de materials pedagògics, etc.)- que les activitats d'educació intercultural acaben convertint-se en moltes ocasions en interpretacions estereotipades o dramatitzacions descontextualitzades dels aspectes més cridaners de la diversitat cultural. En efecte, la manca de diversitat ètnicocultural a les entitats contribueix a valorar la cultura en termes estrictament

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

simbòlics i estètics, sense caure en els perills i perversitats de les visions més essencialistes o etnificants de la diversitat.

La nació i la pertinença a un agrupament escolta es presenten, en definitiva, com dos dels eixos privilegiats que intervenen en la definició de la identitat col·lectiva dels infants i els joves que participen en aquest moviment d'educació en el lleure. És des de la pertinença a una nació que l'escolta, independentment del seu origen sociocultural, es construeix a sí mateix com a membre d'una comunitat i contribueix a millorar la qualitat del seu entorn social.

CONCEPCIÓ D'INTEGRACIÓ SOCIAL

La integració social es basa per aquest moviment en la identificació dels individus amb un projecte social comú basat en el respecte de les diferències i els drets democràtics, però en el seu discurs no es fa referència als reptes i dificultats pràctiques que es derivarien de la confrontació de prioritats i interessos diferents, possiblement contradictoris.

Dins aquesta línia argumental, els escoltes laics consideren que una societat integrada es diferencia perquè fa possible que tothom se senti acollit independentment del seu origen cultural. L'entitat d'educació en el lleure esdevé, en aquest sentit, un espai de convivència i de trobada on es pot dialogar i créixer junts. En realitat, però, el diàleg i la confrontació de cosmovisions proposats des del moviment com a mecanismes d'enriquiment i aprenentatge queda reduït al seu aspecte més superficial donada la dificultat que tenen les entitats per incorporar alteritats que plantegin reptes veritablement pràctics.

TAULA RESUM: ELEMENTS DE DIFERENCIACIÓ DE LES PROPOSTES EDUCATIVES DE MOVIMENT

	Moviment d'esplai confessional	Moviment d'esplai laic	Moviment escolta confessional	Moviment escolta laic
Educació en el lleure	-Evangelització dels infants i joves -Militància en els valors de la fe cristiana -Treball espiritual com a forma d'integració social dels infants i joves -Crítica contra la indiferència social, el materialisme i el consumisme -<i>Empowerment</i> dels infants i joves socialment desfavorits ("opció pels pobres") a través de la fe cristiana	-Transmissió radical d'un ideari sociopolític -Laïcisme basat en la raó universal en contraposició al fet religiós -Autonomia personal com a mecanisme per combatre les adversitats de l'entorn -Crítica contra la indiferència social, el materialisme i el consumisme -Transformació de les estructures per possibilitar la promoció social dels infants i joves desfavorits	-Transmissió dels valors universals de l'Evangeli -Cristianisme com a marc de referència general -Treball espiritual com a forma d'integració social dels infants i joves -Crítica contra la indiferència social, el materialisme i el consumisme -Transformació de les actituds personals per millorar la situació social dels infants i joves (disciplina) -Adhesió expressiva envers un model concret d'identitat nacional	-Transmissió dels valors democràtics -Respecte per la religiositat des d'una opció laica -Treball espiritual i coneixement de l'entorn per incrementar les competències dels infants i joves -Crítica contra la indiferència social, el materialisme i el consumisme -Millora de la qualitat de les relacions socials a través del desenvolupament de la solidaritat entre els infants i joves -Adhesió expressiva envers un model concret d'identitat nacional

	Moviment d'esplai confessional	Moviment d'esplai laic	Moviment escolta confessional	Moviment escolta laic
Educació intercultural	-Coneixement de la diversitat cultural -Predomini d'una concepció estàtica i superficial de cultura -Diversitat intercultural com a oportunitat per a l'autoafirmació -Compensació dels "dèficits" de les minories ètnicoculturals	-Coneixement de la diversitat cultural -Predomini d'una concepció estàtica i superficial de cultura -Diversitat intercultural relacionada amb la desigualtat social -Promoció de la negociació intercultural des d'un marc polític inalterable	-Coneixement de la diversitat cultural -Predomini d'una concepció estàtica i superficial de cultura -Diversitat intercultural com a font de creixement personal -Establiment de relacions amb l'<i>Alteritat</i> sobre la base del manteniment dels propis referents identitaris	-Coneixement de la diversitat cultural -Predomini d'una concepció estàtica i superficial de cultura -Diversitat intercultural com a font d'enriquiment social -Establiment de relacions amb l'<i>Alteritat</i> com a mecanisme per prevenir l'emergència de possibles conflictes identitaris
Integració social	-Assistencialisme envers els grups socialment desafavorits	-Generalització dels drets i deures dels ciutadans	-Identificació dels col·lectius amb un projecte social comú	-Identificació dels col·lectius amb un projecte social comú

2.3.2. Marc sociocultural de relacions: el Projecte Educatiu de l'entitat

El Projecte Educatiu de les entitats d'educació en el lleure consisteix en l'adaptació de la Proposta Educativa dels moviments a les característiques de l'entorn social on aquestes s'ubiquen: el marc sociocultural de relacions. L'acció educativa que s'hi du a terme és, en part o en la seva globalitat, producte de l'articulació pràctica d'aquest projecte.

En les pàgines que segueixen a continuació s'analitza el treball intercultural dut a terme per les entitats d'educació en el lleure en relació a un conjunt d'aspectes teòrics i pràctics considerats claus de cara a articular el procés d'integració socioeducativa dels infants i joves d'origen immigrat. L'anàlisi de la informació recollida en les entrevistes i grups de discussió fets amb els responsables i monitors de les entitats, de la documentació escrita que ens ha estat facilitada pels seus membres (Projectes Educatius, informes diversos, tríptics, etc.) i de les observacions no participants sobre el terreny, ens ha permès constatar l'existència de diferències significatives en el tractament de la diversitat i del treball intercultural entre el conjunt d'entitats.

Els dos eixos que millor permeten explicar aquestes diferències són:

- (a) **El nivell de complexitat ètnicocultural de l'entorn social on s'ubica l'entitat, i**
- (b) **La presència o no d'infants i joves d'origen immigrat a l'entitat**

En relació al primer eix, val a dir que si bé qualsevol espai social és plural des del moment en què s'hi observen diferències de classe, de gènere, d'adscripció cultural, o de qualsevol altre tipus, a efectes analítics hem establert una divisió entre el que hem anomenat "entorns socials monoculturals", "entorns socials biculturals" i "entorns socials multiculturals" d'acord amb el significat pràctic que adquireix la *diversitat ètnicocultural* a l'hora d'estructurar les relacions socials.

Des d'aquest punt de vista, entenem per **entorns socials monoculturals** aquells espais (barris, municipis, etc.) relativament homogenis en termes socioeconòmics en els que no hi ha alteritats ètnicoculturals significatives, bé sigui perquè no hi ha la població d'origen immigrat, bé perquè el seu model cultural no introdueix diferències importants respecte de de la població autòctona (com acostuma a succeir quan es tracta d'estrangers provinents de països rics). Aquest seria el cas, per exemple, d'una zona residencial d'una gran ciutat en la que la diversitat ètnicocultural aportada per les famílies d'origen immigrat quedaria atenuada pel fet de compartir amb la població autòctona un estatus socioeconòmic i cultural similar. En aquest cas, en lloc de fer referència a l'existència de dos o més conjunts identitaris podríem parlar d'un de sol (de classe o estatus social) que subroga i/o neutralitza els efectes derivats de les possibles diferències d'ordre estrictament ètnicocultural.

De la mateixa manera, definim com a **entorns socials biculturals** aquelles geografies en les que les relacions socials s'estructuren en base a una forta dicotomia identitària (Nosaltres-Ells) arrelada en l'origen "autòcton" o "immigrat" de la població. Això no significa que en aquests espais no existeixin divisions socials o microjerarquies de poder basades en altres criteris com el sexe, l'edat o la classe social dels individus, però la rellevància pública i els efectes performatius aquesta divisió *etnificant* supera els de tota la resta, fins el punt de dificultar fins a límits extrems l'establiment de relacions socials o aliances transversals.

Aquest seria el cas, per exemple, d'un barri perifèric d'una ciutat industrial de la Regió Metropolitana de Barcelona, o d'una població agrícola de l'interior de Catalunya, que ha anat rebent població immigrada originària del Magrib. A diferència dels entorns socials multiculturals, en aquests llocs el "catàleg" d'origens geogràfics o culturals és molt limitat, però les adscripcions ètnicoculturals juguen igualment un paper clau en la configuració del mapa de les relacions socials.

Finalment, entenem per **entorns socials multiculturals** aquells espais en els que hi ha un elevada presència de població immigrada d'origen estranger i un nombre relativament ampli d'origens ètnicoculturals (regions de llatinoamèrica, del Magrib, d'Àsia, etc.). Ens estem referint, per exemple, als barris d'algunes ciutats catalanes (com Ciutat Vella, per posar el cas més paradigmàtic) caracteritzats per concentrar un volum important de famílies originàries de països empobrits. Tot i que en aquests entorns la identitat sociocultural de la comunitat "autòctona" continua mantenint un cert protagonisme a l'espai públic, cal no perdre de vista el nivell de visibilització que han anat adquirint en els darrers anys els conjunts identitaris minoritaris.

Els quadres següents resumeixen els trets principals de cadascuna d'aquestes divisions conceptuals:

	Entorn social monocultural	Entorn social bicultural	Entorn social multicultural
Grau de diversitat ètnicocultural	-Mínim: uniformitat socioeconòmica i cultural	-Mig: divisió entre població "autòctona" i "immigrada"	-Elevat: presència múltiple d'alteritats ètnicoculturals
Percepció de la diversitat ètnicocultural	-Invisibilització de la diversitat ètnicocultural	-Problematització de la diversitat ètnicocultural	-Problematització de la diversitat ètnicocultural
Organització social	-Cohesió social: inexistència de models culturals divergents	-Divisió social segons adscripció ètnicocultural (dicotomia identitària)	-Divisió social segons adscripció ètnicocultural (pluralitat identitària)
Relacions interculturals	-Relacions aconflíctives	-Conflicte social: competència per l'apropiació de recursos materials i simbòlics	-Conflicte social: competència per l'apropiació de recursos materials i simbòlics

Pel que fa al segon eix, s'ha de dir que la **presència d'infants i joves d'origen immigrant** a les entitats resulta decisiva a l'hora de concretar el disseny i desenvolupament d'estratègies pedagògiques interculturals. Els resultats del nostre treball de camp posen de manifest que la influència que exerceix la presència d'infants i joves d'origen immigrant sobre la qualitat del treball intercultural de les entitats d'educació en el lleure (estretament relacionada -però no sempre- amb les característiques de l'entorn social que acabem de veure) és molt més intensa que l'exercida per altres factors contextuais com ara tipologia del moviment al qual pertanyen.

L'articulació de discursos i pràctiques pedagògiques per part de les entitats a l'entorn de l'educació intercultural depèn en gran mesura de les característiques del seu entorn social en termes socioeconòmics i culturals, de la participació d'infants i joves d'origen immigrant en les seves activitats educatives i del protagonisme que tenen els conflictes identitaris en les

relacions socials quotidianes. A partir d'aquesta constatació hem dividit l'anàlisi del treball interculturali de la relació amb el fet migratori que es produeix a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya segons la següent tipologia:

Entitats amb presència d'infants i joves d'origen immigrat ubicades a entorns socials biculturals
Entitats sense presència d'infants i joves d'origen immigrat ubicades a entorns biculturals
Entitats amb presència d'infants i joves d'origen immigrat ubicades a entorns multiculturals
Entitats amb o sense presència d'infants i joves d'origen immigrat ubicades a entorns monoculturals

ENTITATS AMB PRESENCIA D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN IMMIGRAT UBICADES A ENTORNS SOCIALS BICULTURALS

CONCEPCIÓ DE L'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

El fet que aquestes entitats estiguin ubicades en entorns socials biculturals fa que els seus monitors i responsables pedagògics tinguin certa **predisposició a valorar l'existència de discriminacions socials** que afecten el benestar de la població d'origen immigrant o de les minories socioculturals. Conseqüentment, és força freqüent que en aquestes entitats s'hagi elaborat un discurs relativament crític contra les percepcions interessades i reduccionistes de la diversitat social i cultural.

Segons aquest discurs, l'educació intercultural ha de servir fonamentalment per **trencar amb la lògica dels prejudicis ètnics**, els quals no fan sinó produir i reproduir l'existència de discriminacions socials.

D'altra banda, la poca presència o absència de menors i joves d'origen immigrant s'interperta des d'aquest tipus d'entitats com un seriós entrebanc per a l'actualització d'activitats de caràcter intercultural.

REALITZACIÓ D'ACTIVITATS D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

En aquestes entitats es duen a terme activitats pedagògiques relacionades amb **l'educació en valors** i amb el **coneixement de la diversitat sociocultural**.

En el primer cas, es parteix d'un punt de vista relativament elaborat i es persegueix una finalitat política ben definida: la **problematització dels estereotips** i la incorporació d'actituds de "**tolerància**" entre els infants i els joves. Això no significa necessàriament que la concreció dels plantejaments en activitats sigui correcta: de vegades, els valors es treballen de forma poc estratègica i rigurosa.

En el segon cas, l'absència de referents teòrics (formació de responsables i monitors de les entitats) i pràctics (coneixement de "bones pràctiques", manteniment de relacions amb col·lectius ètnicament diferenciats, etc.) influeix negativament sobre la qualitat de les lectures i interpretacions fetes al voltant de la diversitat sociocultural. Aquestes, com les activitats dutes a terme, cauen massa sovint en els **tòpics del multiculturalisme més extrem**.

El Projecte Educatiu de les entitats recull d'una o altra manera la necessitat de tractar l'educació intercultural. De totes formes, els responsables pedagògics i monitors de les entitats opinen que **l'emfasització de les diferències socioculturals no sempre és positiva**: els infants i joves de les entitats podrien sobrevalorar els "efectes" que es deriven d'aquesta diversitat i desenvolupar actituds de rebuig contra allò que és vist com a "diferent".

En la fase inicial d'incorporació de l'infant o jove d'origen immigrant a l'entitat es realitzen actuacions que subratllen l'apropament físic i afectiu

interpersonal. Aquest tipus **d'actuacions empàtiques** es consideren essencials per atenuar l'emergència de recels ocasionats per la presència d'infants o joves d'altres orígens.

Des d'aquest punt de vista, l'educació intercultural no consisteix en fer canvis quantitatius en el currículum de l'esplai ("afegir" noves coses) sinó més aviat en la **transmissió "invisible", transversal d'actituds crítiques**. Els responsables de les entitats, però, s'enfronten amb problemes a l'hora de dur a la pràctica el seu discurs sobre l'educació intercultural per dues raons fonamentals:

- 1.-Manca de referents teòrics i pràctics, cosa que fa que acabin reproduint esquemes folkloritzants i estereotipadors
- 2.-Presència mínima d'infants i joves immigrants a les entitats, fet que s'interpreta com un obstacle a la realització d'activitats interculturals (idea segons la qual l'educació intercultural és només necessària en aquells contextos on hi ha presència d'immigrants).

MODEL D'ACOLLIDA D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN IMMIGRAT

No existeix un protocol d'acollida únic, mitjanament estructurat (a través de la participació de diferents instàncies públiques com escola o els Serveis Socials), i generalitzable a la diversitat de situacions dels infants i els joves d'origen immigrant. A pesar de la voluntat dels responsables de les entitats perquè no sigui així, el model d'acollida acostuma a ser reactiu i s'articula davant la urgència específica plantejada per cada cas.

Les activitats d'acollida estan dirigides exclusivament als infants i joves d'origen immigrant, i es deixa de banda la possibilitat d'orquestrar intervencions globals que incloguin a altres col·lectius independentment del seu origen geogràfic (per exemple, menors amb pocs recursos econòmics). Com a resultat d'aquest fet, les entitats obvien la pluralitat d'experiències d'inserció social que presents entre els infants i joves de grups socioculturals minoritaris

Entre els infants i joves d'origen immigrant presents en aquest tipus d'entitats, aquells que responen a perfils sociològics més "normalitzats" o propers a la comunitat d'acollida -tant en termes econòmics i socials com actitudinals- tenen un pes específic rellevant. És relativament fàcil trobar a infants d'origen immigrant que han estat adoptats per famílies autòctones, o bé a joves de minories culturals que participen en espais d'oci occidentalitzats; de la mateixa manera que també resulta fàcil identificar a alguns infants i joves d'origen immigrant en situacions d'exclusió social.

CONCEPCIÓ D'INTEGRACIÓ SOCIAL

La integració social és concebuda com un procés que requereix **l'esforç i implicació de tots els col·lectius** d'un territori específic per poder gestionar racionalment els reptes que planteja la seva convivència quotidiana. De totes maneres, els responsables pedagògics i monitors d'aquestes entitats

tendeixen a actualitzar (ni que sigui inconscientment) **relacions asimètriques** quan es tracta d'establir negociacions amb col·lectius ètnicament diferenciats, car la seva presència representa una amenaça potencial sobre l'equilibri identitari prèviament establert a la societat d'acollida.

És per això que normalment **s'espera que les persones d'origen immigrant siguin les primeres (quan no les úniques) en demostrar una voluntat d'adaptació** a les exigències imposades per l'existència de models culturals diversos. Altrament dit, la mesura de la integració social es determina en funció de l'aproximació de les persones d'origen immigrant al model dominant en la societat d'acollida.

En aquest sentit, els responsables i monitors de les entitats actuen com si la integració social dels infants i joves d'origen immigrant depengués sobretot del seu grau de participació en les dinàmiques prototípiques de "la cultura juvenil autòctona", i no tant de la corresponsabilització de tots els membres de la comunitat envers allò que afecta tothom.

Tanmateix, les entitats s'esforcen per funcionar com a pont entre col·lectius diferenciats ja que són conscients que, a part de l'escola, gairebé no existeixen espais d'interacció compartits entre els infants i els joves d'origen immigrant i els anomenats "autòctons".

RELACIONS ENTITAT-FAMÍLIES D'ORIGEN IMMIGRAT

Malgrat no ser un aspecte prioritari dins l'agenda de les entitats, l'absència de contacte intercultural i la desconfiança existent entre ambdues comunitats ("autòctona" i "immigrada") fa que **els responsables pedagògics considerin necessari l'establiment de relacions de veïnatge amb les famílies d'origen immigrant**. En concret, algunes entitats han provat d'arribar a aquestes famílies oferint-les informació detallada dels continguts pedagògics i les implicacions pràctiques de la seva oferta d'activitats (per exemple, descoberta del barri o coneixement dels recursos de l'entorn), però no sempre han reeixit en el seu objectiu.

Sigui com sigui, es tracta d'experiències aïllades i formals (com ara l'organització de reunions informatives amb famílies d'origen immigrant per explicar el Projecte Educatiu de les entitats), o bé d'actuacions espontànies i informals que persegueixen establir un contacte més proper i personalitzat amb aquestes famílies (per exemple, a través de visites a domicili per convèncer els pares de la conveniència de què els seus fills participin en les activitats organitzades per l'entitat).

En altres ocasions, l'escassetat d'infants i joves d'origen immigrant a l'entitat, o el recel que expressen aquests davant la possibilitat de formar part d'un entorn que veuen estrany, fa que les entitats es plantegin l'establiment de relacions amb les famílies d'origen immigrant del barri o del municipi que no participen en l'entitat. Tanmateix, la sensació general entre els responsables i monitors de les entitats és d'**impotència**, fet que moltes vegades acaba dissuadint-los en els seus intents. Efectivament, la implicació en espais i dinàmiques amb predomini de població autòctona pot ser considerada per algunes de les famílies d'origen immigrant com un perill per al manteniment de les identitats culturals dels seus fills i filles.

RELACIONS ENTRE ELS NENS I ELS JOVES DINS L'ENTITAT

Les relacions interètniques no acostumen a ser conflictives i se succeeixen dins uns paràmetres de normalitat. Aquest fet s'explica precisament pel poc pes relatiu que els infants i joves d'origen immigrant tenen dins el conjunt de l'entitat, així com per la seva **adaptació a les dinàmiques de consum cultural dominant**.

L'activació dels **prejudicis interètnics** per part dels infants i joves majoritaris, però, és molt freqüent davant situacions que comporten relacions de competència per l'apropiació de recursos i aquests acaben desembocant en enfrontaments ètnics de diversa índole: ús d'insults racistes, coalicions de base ètnica més o menys estables, atribucions d'irracionalitat, etc.

RELACIÓ DE DIFICULTATS I CONFLICTES

-Dificultats per establir *ponts de comunicació* amb infants i joves d'origen immigrant aliens a l'entitat i amb uns hàbits i expectatives divergents en relació als dominants en l'entitat.

-Conflictes relacionats amb l'expressió entre els usuaris de les entitats d'**actituds de rebuig** envers la població adulta d'origen immigrant i envers els infants i joves ètnicament diferenciats que no formen part d'aquests espais de socialització.

-**Dificultats per comprendre els models culturals** minoritaris presents a l'entitat i adaptar el seu funcionament als interessos i necessitats dels infants i joves d'origen immigrant (per exemple, horaris, costums religiosos, expectatives d'aprenentatge, etc.).

-Temors a les **reaccions negatives de les famílies autòctones** davant la incorporació "excessiva" d'infants i joves d'origen immigrant o de minories socioculturals a l'entitat.

-Addicionalment, problemes de comprensió per la manca de **competències lingüístiques** dels infants i joves d'origen immigrant en l'ús del català o el castellà.

ENTITATS SENSE PRESENCIA D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN IMMIGRAT UBICADES A ENTORNS SOCIALS BICULTURALS

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

L'educació intercultural pretén ser un instrument de reducció dels conflictes i de promoció de la convivència entre les persones de diferents orígens, a través del coneixement i la comprensió de les cultures "diferents a la pròpia", **sense que aquest discurs porti a plantejar la necessitat de l'intercanvi i el diàleg intercultural o de compartir espais comuns.**

Tanmateix, la no presència d'infants i joves d'origen immigrant en aquestes entitats no només dificulta la comprensió vivencial de la diversitat, sinó que també és un indicador dels **dèficits del treball intercultural** en aquests espais socioeducatius. A la pràctica, la diversitat acaba sent folkloritzada o, fins i tot, per obviada.

REALITZACIÓ D'ACTIVITATS D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

No s'acostumen a fer activitats (específiques o no) d'educació intercultural. L'equip d'educadors es preocupa per treballar els valors que consideren universals i que promouen la democràcia i la igualtat, sense dedicar atencions especials a l'existència de minories culturals més o menys presents en el territori.

MODEL D'ACOLLIDA D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN IMMIGRAT

Aquestes entitats no sols no disposen de cap pla d'acollida d'infants i joves d'origen immigrant sinó que la no presència d'aquests en el seu espai educatiu delata la **precarietat de les seves estratègies d'acció social**. En altres ocasions (les menys), l'homogeneïtat interna de les entitats en termes socioculturals pot donar-se a l'existència de pràctiques discriminatòries que impedeixen o dificulten la participació d'aquests infants i joves en les seves activitats pedagògiques.

CONCEPCIÓ D'INTEGRACIÓ SOCIAL

Les entitats sense presència d'infants i joves d'origen immigrant **no acostumen a tenir cap discurs elaborat a l'entorn del fet intercultural**. D'aquí que la

concepció d'integració social que fa servir l'equip de responsables i monitors recull es faci ressò dels plantejaments més estereotipadors, precisament aquells que no aprofundeixen en el caràcter construït i discriminatori de les diferències i desigualtats socioculturals.

La integració social s'entén, per tant, com l'estat de coses en què **els infants i joves d'origen immigrat s'adapten al model cultural majoritari**, fet que no es contradiu amb la necessitat de conèixer allò que es considera el bagatge tradicional de les minories ètnicoculturals (expressió de diversitat sí, però emmarcada en contextos específics i extraordinaris).

Des d'aquest punt de vista, la no presència d'infants i joves d'origen immigrat a l'entitat s'intenta justificar a partir de les actituds d'aquesta població i les seves famílies: bé no s'interessen pel treball educatiu de l'entitat, bé no han aconseguit perllongar la seva presència per la incapacitat d'adaptar-se als requisits acceptats (imposats) per la majoria

RELACIONS ENTITAT-FAMÍLIES D'ORIGEN IMMIGRAT

No hi ha relacions entre les entitats i les famílies d'origen immigrat o, almenys, l'establiment d'aquestes no ha reeixit com seria desitjable.

RELACIONS ENTRE INFANTS

Les relacions entre infants i joves autòctons i d'origen immigrat es produeixen fora de l'entitat. Tanmateix, la percepció distorsionada que tenen els infants i joves de l'entitat de les minories socioculturals respon a la força que tenen els prejudicis dins el seu punt de mira a conseqüència de la no presència i vivència d'alteritats d'aquest tipus en el si de l'entitat.

DIFICULTATS I CONFLICTES

Existeixen serioses dificultats pràctiques per incorporar els infants i joves d'origen immigrat, o bé per acceptar la presència d'alteritats en el si de l'entitat d'educació en el lleure.

ENTITATS AMB PRESENCIA D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN IMMIGRAT UBICADES A ENTORNS MULTICULTURALS

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

L'educació intercultural té com a principal finalitat el reconeixement i valoració de la diversitat social i cultural. Els responsables pedagògics i monitors assenyalen la importància que té **respectar les diferències identitàries i treure profit dels contactes interculturals**, ja que aquest tipus d'actituds és una condició necessària per al manteniment de la cohesió social en els entorns multiculturals.

El fet de viure en un entorn multicultural agilitza la pressa de consciència de les particularitats que diferencien els models socioculturals. En el marc específic de les entitats d'educació en el lleure, aquest fet s'ha traduït en la consolidació de dues actituds informals dominants. D'una banda, pels infants i joves d'origen autòcton el repte de l'educació intercultural consisteix primordialment en **conèixer les peculiaritats de les "altres cultures"**, i no tant en fer un exercici crític de "la pròpia" (actitud que podríem qualificar d'ingènua o "conformista"). De l'altra, en el cas dels infants i joves d'origen immigrant l'exercici de la interculturalitat consisteix en **construir espais d'interacció que permetin l'expressió de la seva identitat (actitud reivindicativa)**.

En qualsevol cas, la proximitat i quotidianitat de la diversitat sociocultural fa que aquestes entitats no considerin necessàries les intervencions pedagògiques "culturalistes", és a dir, aquelles articulades a l'entorn de la transmissió explícita de valors, creences, tradicions i actituds que suposadament formen part del patrimoni cultural de determinats col·lectius minoritaris. Quan es decideixen fer activitats interculturals en aquests tipus d'entitats, la transmissió dels continguts veu directament de les experiències viscudes pels seus infants, joves i responsables. Aquest tipus de plantejament ajuda a **preservar els usuaris de les entitats de les concepcions més artificioses i descontextualitzades de la diversitat social i ètnicocultural**.

Finalment, convé assenyalar que aquesta concepció d'educació intercultural està relacionada amb la qualitat de les experiències que tenen els infants i els joves de contextos multiculturals, en els que les expressions culturals de tot tipus són assumides com una cosa normal. Ens referim, en aquest sentit, a la naturalització que es fa la diversitat (cosa que no significa que en aquests contextos no hi hagi conflictes a l'entorn de l'eix cultural).

REALITZACIÓ D'ACTIVITATS D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

Es posa l'èmfasi en les activitats relacionades amb l'educació en valors i amb el coneixement de la diversitat sociocultural.

REALITZACIÓ D'ACTIVITATS D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

En el primer cas, els monitors de les entitats s'interessen per transmetre alguns valors universals com el respecte i la tolerància, però no valoren la conveniència de fer-ho de forma pautada i organitzada. A la pràctica, la vessant socioeducativa de les activitats pedagògiques pot quedar fins i tot neutralitzada per la preeminència adquirida per les funcions lúdiques del joc.

En el segon cas, l'existència de referents interculturals molt propers permet als membres de les entitats **conèixer directament i "autèntica"** les implicacions derivades de l'existència de diferències i desigualtats de base sociocultural.

La naturalització de les diferències entre els infants i els joves fa que les relacions interètniques no siguin especialment conflictives en el si de l'entitat i, per tant, el projecte d'educació intercultural no s'articula en base al disseny d'activitats dirigides explícitament a aquesta finalitat. Efectivament, el fet que l'entorn quotidià dels infants i els joves que assisteixen a l'entitat sigui multicultural s'interpreta com una **condició de possibilitat que afavoreix les relacions amb les alteritats socioculturals**.

Alhora, no són comunes les accions pedagògiques arrelades en concepcions artificioses i essencialitzadores de la diversitat cultural (per exemple, *performances* de vestuari "típic", concursos culinaris, etc.), sinó més aviat el contrari: la possibilitat de contrastació empírica dóna lloc a la transmissió de coneixements més fidels a la diversitat de l'entorn social de l'entitat.

MODEL D'ACOLLIDA D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN IMMIGRAT

En aquestes entitats **no acostuma a existir cap estratègia d'acollida** d'infants o joves d'origen immigrant. Els seus responsables pedagògics poden arribar a entendre que l'establiment de dispositius d'atenció d'aquestes característiques és un fet relativament prescindible en entorns i espais multiculturals.

Moltes vegades es parteix de la idea que la inserció dels infants i els joves d'origen immigrant a les entitats no té perquè ser problemàtica: les relacions de veïnatge (a l'escola, al carrer, en l'edifici, etc.) entre nois i noies amb identitats socioculturals diferents neutralitzen l'emergència de conflictes en el si de les entitats.

CONCEPCIÓ D'INTEGRACIÓ SOCIAL

S'entén per integració social la possibilitat de posar en funcionament mecanismes que afavoreixin l'intercanvi de coneixements i valors entre

CONCEPCIÓ D'INTEGRACIÓ SOCIAL

col·lectius ètnicoculturalment diferenciats amb la finalitat de **contextualitzar i relativitzar les cosmovisions i les pròpies creences**. La integració social és, en aquest sentit, un assumpte que competeix a tothom (autòctones i immigrants d'origen, grups dominants i grups dominats) i exigeix una predisposició molt estesa vers la negociació en condicions d'igualtat.

La integració social representa la possibilitat de convivència entre persones amb diferents *backgrounds* i fidelitats identitàries. Conseqüentment, els responsables pedagògics i monitors de les entitats creuen que s'ha d'afavorir que els infants i els joves construeixin les seves individualitats de forma totalment lliure, a partir de combinacions més o menys originals de les materialitats i els valors disponibles en els "repertoris" culturals del seu entorn social.

La societat és percebuda com un espai d'expressió lliure de la diversitat cultural.

RELACIONS ENTITAT-FAMÍLIES D'ORIGEN IMMIGRAT

Les relacions entitat-famílies d'origen immigrant queden restringides a la **presa de contacte inicial** per formalitzar la incorporació de l'infant o jove a l'entitat i informar els pares i mares de les característiques més rellevants del seu Projecte Educatiu.

Les famílies d'origen immigrant acostumen a valorar positivament el paper integrador de les entitats d'educació en el lleure, així com la participació de la seva descendència en espais compartits amb infants i joves d'altres orígens. La incorporació en dinàmiques juvenils de la comunitat d'acollida no és considerada per aquestes famílies com un obstacle per al manteniment de les identitats culturals minoritàries dels seus fills i filles, ans tot el contrari: com un indicador d'integració social.

RELACIÓ ENTRE INFANTS

Les relacions personals entre infants i joves de diferents orígens no són especialment conflictives en aquestes entitats i la interacció entre aquests acostuma a estructurar-se en base a jerarquies identitàries tradicionals: sexe, edat, adscripció social, etc. Aquest fet està relacionat amb dues raons:

1.-L'entitat d'educació en el lleure és un camp de joc *relativament* neutre en termes socioculturals, a diferència del que succeeix en altres espais com l'escola o el carrer en els que les adscripcions ètnicoculturals condicionen l'accés dels individus als recursos

2.-La diversitat sociocultural forma part de la quotidianitat de l'infant i el jove, de manera que les diferències fenotípiques i socioculturals han perdut el seu caràcter excepcional.

En definitiva, no es creen grups ètnics d'afiliació dins l'entitat. Les relacions es regeixen principalment per raons de proximitat personal i de compatibilitat de caràcters i gustos. La intensitat i freqüència amb què s'estableixen relacions interètniques en els entorns multiculturals pot donar lloc a la naturalització del pluralisme cultural resultant (per exemple, *melting pot* o, fins i tot, *mestissatge*).

DIFICULTATS I CONFLICTES

-Dificultats per **compatibilitzar la diversitat** de demandes, expectatives i prioritats expressades per la pluralitat de col·lectius d'origens socioculturals diferents.

-Dificultats per combatre les **pors i prejudicis instal·lats entre les famílies**. Les relacions entre famílies acostumen a ser més conflictives que les relacions entre els seus fills i filles. A diferència d'aquests, que comparteix espais de socialització i enculturació, els pares i mares tenen menys oportunitats per contrastar críticament els seus supòsits i per incorporar el *mestissatge* com a estratègia de (re)construcció social. Com a resultat de tot plegat (manca de contacte entre famílies, i entre aquestes i les entitats) els prejudicis continuen afectant les relacions interètniques i, per tant, l'establiment de relacions cooperatives entre les famílies en el si de l'entitat.

-Una dificultat addicional té a veure amb els **problemes de comunicació**. L'ampli ventall d'idiomes i codis "invisibles" existent a l'interior de les entitats és un factor d'enriquiment cultural, alhora que un obstacle quan la intermediació i els mecanismes d'interpretació són deficitaris.

ENTITATS AMB O SENSE PRESENCIA D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN IMMIGRAT UBICADES A ENTORNS MONOCULTURALS

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

No existeix un discurs elaborat sobre la interculturalitat més enllà dels tòpics que circulen a l'entorn d'aquesta qüestió.

Segons els responsables pedagògics i monitors d'aquestes entitats, l'educació intercultural consisteix en el **coneixement de les particularitats etnicoculturals dels col·lectius d'origen immigrat per poder valorar les aportacions fetes per les seves "tradicions" culturals**. Com podem observar, es tracta d'una concepció ingènua, idealista i desarrelada. En primer lloc, perquè simplifica la complexitat de les relacions interètniques al reconeixement de l'"herència cultural" de les minories; en segon lloc, perquè se situa en l'àmbit estrictament simbòlic, sense entrar en el complicat terreny de l'acció; i finalment, perquè ubicat en el buit social, aquest punt de vista no considera la dimensió conflictiva de les relacions socials.

La interculturalitat es percep com una realitat exòtica i, com a tal, és atractiva i convé preservar-la. Ara bé, **quan l'alteritat deixa de ser merament anecdòtica i comença a qüestionar l'arrel identitària de la comunitat d'acollida, aquesta esdevé indesitjable i s'evita per passiva** (per exemple, ignorant l'existència d'infants i joves ètnicament diferenciats en l'entorn proper de l'entitat). En aquests casos, la consideració del treball intercultural es fa amb moltes reserves.

Des del nostre punt de vista, el desconeixement que tenen els responsables pedagògics i els monitors dels reptes que planteja la convivència intercultural dificulta seriosament la pressa de consciència sobre dels processos de desigualtat social articulats a l'entorn de les relacions interètniques.

REALITZACIÓ D'ACTIVITATS D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

Les activitats interculturals s'organitzen de manera extraordinària i tenen com a finalitat el coneixement de les diferències etnicoculturals dels infants i els joves considerats "diferents", sense que això porti a la reflexió o valoració crítica del propi bagatge cultural. Alhora, no es planteja la creació d'espais de convivència arrelats en el reconeixement viscut de les diferències, independentment dels conflictes que aquestes puguin plantejar.

Com a resultat d'aquestes actituds s'acaben fomentant **postures paternalistes** envers els col·lectius minoritaris, alhora que s'institucionalitza en el si de l'entitat una visió essencialista o etnificant de les desigualtats socials.

La participació d'infants i joves d'origen immigrat en les dinàmiques de lleure es produeix sense obstacles importants, fet que ve facilitat pel seu perfil sociològic i per l'actitud i predisposició dels responsables i els companys de

REALITZACIÓ D'ACTIVITATS D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

joc de les entitats. En relació al primer aspecte, convé matisar que la major part de les vegades **el comportament descrit per aquests infants i joves és molt proper a aquell que reclamen els models de consum cultural hegemònics en la societat d'acollida** (parlem, en concret, d'infants i joves adoptats originaris de països empobrits, de fills i filles de famílies estrangeres amb *capitals* econòmics i/o culturals, de joves d'origen estranger "integrats" en l'entorn). Pel que fa al segon aspecte, sembla raonable suposar que l'esforç dels monitors per protegir aquells trets identitaris percebuts com a productes d'una herència cultural ancestral resulti en actituds protectores i hospitalàries envers els infants i joves d'origen immigrat.

Tanmateix, com hem assenyalat anteriorment, els responsables de les entitats expressen els seus temors davant el treball amb infants i joves "molt" diferents en termes socioeconòmics. En aquest sentit, des de les entitats **s'addueixen diverses raons que serveixen per justificar la seva passivitat en el terreny del treball intercultural**: a) manca de recursos; b) inexperiència en el terreny de la gestió intercultural; i c) riscos derivats de la presència d'alteritats potents, com ara la modificació radical dels seus esquemes d'interpretació (per exemple, la seva identitat nacional) o de les seves rutines (per exemple, organització de colònies).

La presència d'infants i joves d'origen immigrat en l'entitat fa plantejar la necessitat de contemplar la interculturalitat en el si de l'oferta educativa de l'entitat, però en els grups on no es dona aquesta circumstància el treball intercultural no es percep necessari.

MODEL D'ACOLLIDA D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN IMMIGRAT

No existeix un model d'acollida específic per als infants i joves d'origen immigrat, sobretot perquè el seu procés d'incorporació acostuma a ser aconflitiu.

D'una banda, el fet de residir en entorns monoculturals amb predomini de famílies d'origen autòcton ja és, d'entrada, un element indicatiu de les particularitats que defineixen el procés migratori (en cas d'haver-se donat) de les famílies d'aquests infants dels de la resta (inserció en el model social majoritari vs. manteniment d'algunes distàncies "prudents", adaptació cultural vs. replegament cultural, etc.).

De l'altra, **el pes específic que tenen els models culturals hegemònics en entorns monoculturals no afavoreix l'expressió de la diferència** i, com a conseqüència, els infants o joves d'origen immigrat tendeixen, amb el temps, a adherir-se als paràmetres dominants. La manca de materials simbòlics disponibles per al manteniment de seves ascendències culturals condueix a l'adopció de nous referents identitaris per part d'aquests infants.

Excepcionalment, però, algunes entitats acompanyen el procés d'incorporació de l'infant o jove d'origen immigrat al seu espai amb actuacions específiques dirigides a atendre les seves necessitats o les de les seves famílies. Entre aquestes mesures, les més destacades tenen a veure amb la creació d'espais de coneixement i comunicació (per exemple,

MODEL D'ACOLLIDA D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN IMMIGRAT

reunions informatives amb els pares i mares, o presentació dels infants i joves nouvinguts a la resta dels membres de l'entitat).

Des d'un altre ordre de coses, **el procés d'acollida és vist com tot un repte quan es tracta d'incorporar a infants i joves amb una identitat ètnicocultural divergent** respecte els models de relació dominants en el si de l'entitat. Aquest és el cas, per exemple, de les minories ètnicoculturals autòctones (per exemple, gitanos), o dels infants i joves d'altres classes socials (generalment més baixes) per als que encara no s'ha elaborat cap estratègia d'acollida adequada.

CONCEPCIÓ D'INTEGRACIÓ SOCIAL

Segons el punt de vista dels interlocutors d'aquestes entitats, la integració social és el procés a través del qual els col·lectius etnificats o els grups socials diferenciats s'adapten a la normativa sancionada per la cultura majoritària. Segons aquesta concepció, **la responsabilitat de què un entorn social esdevingui més o menys cohesionat recau exclusivament sobre les comunitats d'origen immigrat.**

La integració social és valorada d'acord amb les habilitats que expressen les persones d'origen immigrat per adaptar-se al model sociocultural dominant i per utilitzar els seus mecanismes de participació. **Quan l'infant o jove d'origen immigrat es comporta com la resta, sense distinció, es diu que està integrat.** Sota aquestes circumstàncies no s'estigmatitza la seva diferència (aquesta no suposa cap amenaça), però tampoc no es promouen espais per a la seva expressió lliure. Altrament dit, la passivitat acaba instituint una política assimilacionista de la integració.

RELACIONS ENTITAT-FAMÍLIES D'ORIGEN IMMIGRAT

No es produeixen actuacions específiques dirigides a l'atenció de les famílies amb fills i filles d'origen immigrat. Des del punt de vista dels responsables de les entitats, aquesta postura es justifica per l'absència de problemes relacionats amb la integració d'aquestes famílies i la seva descendència en la societat d'acollida o en l'espai de lleure.

De totes maneres, hem d'assenyalar que la manca de contacte entre les entitats i les famílies de grups socials molt diferenciats, o bé que formen part d'autoctonies minoritàries –gitanos–, acaba produint la invisibilitat d'aquests col·lectius i l'estancament dels transvasaments o de les penetracions culturals mútues.

RELACIONS ENTRE ELS INFANTS I JOVES DE L'ENTITAT

RELACIONS ENTRE ELS INFANTS I JOVES DE L'ENTITAT

L'absència de tensions i enfrontaments greus entre els nois i noies d'aquestes entitats ve determinada sobretot per la **"suavitat"** de les **diferències incorporades en aquest espai de socialització**, així com per l'aconflictitat que acompanya el procés d'inserció d'aquests infants i joves a l'entitat, i no tant per les actituds dels infants i joves d'origen autòcton (els quals no han estat pràcticament socialitzats en la *comprensió* de les diferències)

DIFICULTATS I CONFLICTES

- No existeixen conflictes destacables a l'entorn de l'eix sociocultural.
- Els menors d'origen immigrat no exerceixen cap pressió sobre l'equilibri normatiu i identitari de l'entitat perquè participen plenament de les dinàmiques prototípiques dels camps d'acció infantils i juvenils majoritaris.
- La inclusió d'**alteritats "fortes"** de base etnicocultural o socioeconòmica (grups nombrosos d'infants o joves diferents, menors empobrits, etc.) es percep com una amenaça a l'homogeneïtat interna del grup.

TAULA RESUM: ELEMENTS DIFERENCIADORS DEL PROJECTE EDUCATIU DE LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE

Entorn social	Bicultural		Multicultural	Monocultural
Presència d'immigrants	Amb presència	Sense presència	Amb presència Sense presència	Amb / sense presència
Concepció d'educació intercultural	-Minimització de la confrontació i segregació ètnica -Millora de la convivència interètnica -Evitació de prejudicis	-Concepte poc present i treballat -Coneixement de les diferències dels Altres i adaptació de les minories a l'entorn social majoritari	-Enriquiment mutu a través de la diversitat -Gestió de l'intercanvi sociocultural	-Coneixement de les diferències ètniques de les minories
Realització d'activitats	-Disseny pedagògic específic i molt dirigit (estructuració d'objectius, continguts i metodologia) -Educació en valors instrumental (conèixer allò que no es reconeix: la diversitat) -Coneixement folklòric	-Disseny pedagògic inexistent -Improvisació de les activitats d'educació intercultural -Reproducció d'estereotips	-Disseny pedagògic genèric i poc dirigit -Educació en valors: humanisme com a filosofia de convivència en un marc multicultural -Coneixement informat (proximitat de referents i possibilitats de contrastació)	-Inexistència de models pedagògics sobre educació intercultural -Actuacions molt espontànies i dirigides a conèixer l'exotisme de l'Altre
Model d'acollida	-Inexistència de cap pla d'acollida -Actuacions reactives dirigides exclusivament a minories socioculturals	-Inexistència de cap pla d'acollida -Inexistència d'actuacions dirigides a acollir infants i joves d'origen immigrant	-Inexistència de cap pla d'acollida -No es fan activitats específiques d'educació intercultural	-Inexistència de cap pla d'acollida -Es considera innecessari orquestrar mesures d'acollida perquè els infants i joves d'origen immigrant no expressen alteritats significatives

Entorn social	Bicultural		Multicultural	Monocultural
Presència d'immigrants	Amb presència	Sense presència	Amb presència Sense presència	Amb / sense presència
Concepció d'integració social	-Integració asimètrica -S'espera que els infants i joves d'origen immigrant facin l'esforç d'aproximar-se al model cultural majoritari	-Concepte poc present i treballat -Integració asimètrica -Adaptació/assimilació dels infants i joves d'origen immigrant al model sancionat per la majoria	-Importància del diàleg intercultural -Integració com a procés que implica la participació de tothom per igual -Aproximacions mútues	-Integració asimètrica -Adaptacions dels infants i joves d'origen immigrant al model cultural majoritari -La pluralitat com a element que dificulta la cohesió social
Relacions entitat-família d'orig. Imm.	-Existència de relacions puntuals i poc estratègiques -Existència de recels per part de les famílies d'origen immigrant	-Inexistència de relacions	-Existència de relacions puntuals però relativament "normalitzades" -Valoració positiva del treball de l'entitat per part de les famílies d'origen immigrant	-Relacions "normalitzades" perquè les famílies d'origen immigrant no plantegen demandes específiques
Relacions entre infants	-Aparentment aconflctives - Hegemonia dels infants i joves d'origen autòcton -Ús freqüent de prejudicis ètnics	-Inexistència de relacions -Percepció radicalment esbiaixada de les alteritats	-Pràcticament aconflctives -Estructuració de les relacions en base a criteris identitaris tradicionals (subrogació de la identitat ètnica)	-Relacions disteses pel que fa a l'eix ètnic (aquest no existeix o està totalment subrogat)

Entorn social	Bicultural		Multicultural	Monocultural
Presència d'immigrants	Amb presència	Sense presència	Amb presència Sense presència	Amb / sense presència
Dificultats i conflictes	-Comunicació verbal -Rebuig dels infants i joves autòctons dels Altres dels Altres -Integració de models culturals minoritaris a l'entitat	-Dificultats per incorporar infants i joves d'origen immigrant -Dificultats per acceptar la possibilitat d'incorporar infants i joves d'origen immigrant	-Comunicació verbal - Increment quantitatiu i qualitatiu de les necessitats i demandes -Tensió entre famílies autòctones i d'origen immigrant	-Dificultats per incorporar a infants i joves que expressen diferències importants (Pocs problemes donada la presència d'alteritats "suau")

2.3.3. Marc de necessitats específiques: l'acció educativa¹⁸.

Com s'ha apuntat en alguna ocasió anteriorment, l'existència d'un discurs correctament elaborat a l'entorn del treball intercultural no és garantia de què a nivell pràctic s'articulin activitats pedagògiques orientades a estimular el diàleg de les diferències. Aquest fet s'explica sobretot per la falsa creença que **la manca de conflictes explícits a les entitats no justifica la necessitat de desenvolupar un treball pròpiament intercultural**.

Això acaba significant, en la major part de les ocasions, que les entitats que duen a terme activitats d'educació intercultural (independentment de la seva quantitat i qualitat) són aquelles que tenen un interès pràctic derivat dels reptes i les problemàtiques que imposa la presència d'alteritats etnicoculturals en el seu si.

En aquest sentit, cal posar de relleu que **una part relativament important dels infants i joves d'origen immigrant presents a les entitats d'educació en el lleure gaudeixen d'una situació "privilegiada" a la societat d'acollida**. Es tracta —entre d'altres— de menors acollits per famílies autòctones, de menors provinents de països enriquits, o de menors procedents de països empobrits però relativament integrats en la cultura majoritària (perquè viuen a "entorns socials *monoculturals*", o a territoris on no hi ha presència de població d'origen immigrant; perquè tenen famílies amb capitals econòmic i social, o amb elevades expectatives de mobilitat social, etc.). En qualsevol cas, són infants i joves "**adaptats**" que no alteren significativament el funcionament habitual de l'entitat.

Les dificultats, en canvi, emergeixen de forma particular amb la presència d'infants i joves d'origen immigrant que experimenten dificultats d'inserció social com a conseqüència de la precarització de les seves condicions d'existència (irregularitat, condicions d'habitatge, (des)estructura familiar, etc.). És sobretot en aquests casos —quan la presència resulta especialment "alteradora"— que s'implementen accions d'educació intercultural.

Aquest tipus de plantejaments *reactius* generen a la vegada dos inconvenients importants:

- D'una banda, l'**estigmatització** dels infants o joves considerats "diferents": les activitats s'organitzen *sectorialment* i aïllada, i s'adrecen al col·lectiu d'origen immigrant en comptes de al conjunt de membres de l'entitat,
- De l'altra, la **manca de control i/o previsió** sobre els conflictes interculturals: les activitats no s'organitzen sobre la base d'un disseny i planificació prèvia, sinó que s'improvisen per atenuar els seus efectes més immediats. Quan es considera que el "problema" està resolt, l'activitat perd el seu sentit

En definitiva, una de les variables que explica en major mesura la freqüència i la qualitat de les activitats d'educació interculturals a les entitats d'educació en el lleure és la de la:

- **Presència "alteradora" d'infants i joves d'origen immigrant**

Tot seguit presentem un resum de les dificultats i conflictes que es deriven del "**marc de necessitats específiques**" tal i com ha estat descrits per les persones entrevistades:

¹⁸ Aquest apartat s'ha elaborat a partir de les informacions obtingudes a partir de la realització d'entrevistes semidirigides (30) als representants de les entitats (21) i dels moviments de l'educació en el lleure (9).

PRESENCIA D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN IMMIGRAT AMB DIFICULTATS D'INSERCIÓ SOCIAL

DIFICULTATS I CONFLICTES

La percepció de tensions i dificultats atribuïdes a la presència d'alteritats és el que, en últim terme, decideix l'equip de responsables i monitors de les entitats a plantejar-se la necessitat d'orquestrar actuacions/*mesures* d'educació intercultural.

Les diferències culturals, a banda de ser visibles en si mateixes, expressen la seva màxima virulència quan entren en relació entre sí i, especialment, quan s'enfronten amb les estructures que defineixen i defineix l'ordre social majoritari. En aquest context, l'eix etnicocultural esdevé un factor rígid d'estructuració de les complicitats i de fragmentació de l'espai social en diferents segments. D'altra banda, **quan les necessitats específiques dels infants i joves d'origen immigrat (o més correctament, dels infants i joves de grups minoritaris) no s'atenen adequadament, aquests acaben desenvolupant processos d'estranyament i alienació fins el punt d'abandonar l'entitat.**

Unes altres dificultats tenen a veure directament amb la **manca de relació que s'estableix entre les entitats i les famílies d'origen immigrat.** Les primeres no sempre disposen dels recursos necessaris per l'elaboració de canals estables i eficients de comunicació amb les segones, i aquestes mai no s'involucren en les activitats pedagògiques de les entitats. En qualsevol cas,

- l'acumulació de responsabilitats entre els responsables i els monitors de les entitats d'educació en el lleure,

- el desconeixement que tenen les famílies d'origen immigrat sobre l'educació en el lleure, i

- la precarització de les seves condicions objectives d'existència,

difículten abastament el desenvolupament d'estratègies autènticament interculturals per respondre amb èxit el repte que planteja la diferència, sigui o no "alteradora".

NO PRESENCIA D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN IMMIGRAT AMB DIFICULTATS D'INSERCIÓ SOCIAL

DIFICULTATS I CONFLICTES

L'adaptació sociocultural que manifesten els infants i joves d'origen immigrant al model majoritari facilita una integració aconflictiva d'aquests a l'entitat. Conseqüentment, l'equip de responsables i monitors devalua la importància que té revisitar les diferències-desigualtats a través de l'organització d'activitats pedagògiques interculturals.

TAULA RESUM

	Presència d'infants i joves d'origen immigrant amb dificultats d'inserció social	No presència d'infants i joves d'origen immigrant amb dificultats d'inserció social
Dificultats i conflictes	-Dificultats relacionades principalment amb el paper que juga la família d'origen immigrant envers l'educació en el lleure dels seus fills. -Dificultats de mantenir els joves d'origen immigrant a l'entitat. -Desconeixement o manca de recursos per part de l'equip de monitors entorn a l'articulació d'un model d'educació intercultural a l'entitat	-Inexistència de dificultats i conflictes relacionats amb la presència d'infants i joves d'origen immigrant.

3. OBRINT PERSPECTIVES

3.1. LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE I EL TREBALL INTERCULTURAL

Segons el que hem pogut conèixer, el concepte que les entitats d'educació en el lleure tenen sobre la diversitat cultural, i la manera com l'aborden a través d'activitats pedagògiques, s'aproxima en major o menor mesura als paràmetres del model intercultural depenent sobretot de les necessitats immediates que planteja el seu entorn sociocultural proper i del nivell de presència d'infants i joves d'origen immigrat.

Actualment cap grup d'esplai o d'escoltes no donaria suport a les tesis neoconservadores del model segregacionista, però al llarg del nostre treball de camp hem pogut constatar que els plantejaments liberals i conservacionistes dels models compensatori i multicultural encara tenen una acceptació relativament ampla entre les entitats d'educació en el lleure de Catalunya, tant a nivell discursiu com a nivell pràctic. Tanmateix, els esforços realitzats per les administracions públiques, les fundacions culturals i els centres de formació de directors i monitors d'entitats d'educació en el lleure per instal·lar la proposta intercultural en el si de les entitats ja ha donat els seus primers resultats, ni que sigui a un nivell propositiu.

Són moltes les entitats que elaboren Projectes Educatius sensibles a la diversitat sociocultural, valorant positivament l'existència de diferències etnicoculturals i plantejant la necessitat de què els infants i els joves puguin relacionar-se en un marc social més obert i democràtic en el que el mestissatge cultural sigui un referent vàlid per les seves interaccions. La manca d'experiències en aquest terreny, però, dificulta l'actualització del model intercultural, i la major part de les activitats pedagògiques de les entitats d'educació en el lleure acaben reproduint els vells tòpics dels models de gestió compensatori i multicultural.

Al llarg de les observacions realitzades a les entitats d'educació en el lleure i a partir de l'anàlisi de diversos materials empírics (transcripcions i documentació variada) hem pogut constatar que els repertoris d'activitats "interculturals" de què fan ús els equips de monitors acostumen a emfasitzar paral·lelament la legitimitat del model social majoritari (de manera irreflexiva o bé amb la intenció de "capacitar" culturalment els infants i joves "desposseïts") i l'exhibició anecdòtica dels trets identitaris més visibles dels grups etnicoculturals minoritaris (amb l'objectiu implícit de "decorar" la uniformitat social amb exotismes atàvics). Les mostres culinàries, l'audició de cançons tradicionals, la representació de danses ancestrals, i tota mena de *performances*, són exemples de la superficialitat pedagògica amb què massa sovint es tracta la diversitat sociocultural i les seves conseqüències pràctiques i materials.

Òbviament, els Projectes Pedagògics elaborats per les entitats d'educació en el lleure mai no plantegen aquest tipus d'aproximacions de forma explícita o conscient i, en canvi, sí que valoren la importància que té el coneixement de la diversitat sociocultural i l'establiment de mecanismes de participació democràtica com a font d'enriquiment social. De totes formes, està vist que les bones intencions no són condicions suficients per al desenvolupament de bones pràctiques si no van acompanyades de "receptes" adequades.

Precisament amb l'objectiu d'orientar la concreció d'un model d'entitat d'educació en el lleure compromès amb la diversitat sociocultural del nostre entorn i conscient dels reptes que aquesta planteja de cara a la convivència ciutadana, plantegem tot seguit les línies definidores del que hem anomenat el **model intercultural crític**.

3.2. EL MODEL INTERCULTURAL CRÍTIC

3.2.1 Idees bàsiques del model intercultural crític

"[...] una pedagogia intercultural no és ni la juxtaposició d'assignatures culturals, ni la seva amalgama. L'objectiu que es persegueix no és la hibridació intel·lectual dels alumnes mitjançant una manipulació pedagògica, sinó l'enriquiment i la comprensió mútua per mitjà d'aprenentatges sobre el fonament cultural de cadascú [...] amb la finalitat que es respecti la pròpia cultura, es valori als ulls dels altres, i que la pràctica pedagògica se sustenti sobre una pràctica cultural en lloc de negar-les" Consell d'Europa (1986).

1.-El model intercultural crític s'inspira en els plantejaments del construccionisme social i de les teories crítiques de l'acció: la seva finalitat pràctica consisteix en conscienciar les persones dels efectes dels seus comportaments i les seves opcions sobre l'estructura de la desigualtat social perquè s'impliquin activament en la construcció d'un ordre social més just i solidari. Es tracta principalment d'un model d'anàlisi i gestió de la **diversitat i la desigualtat social**, i no tant d'un model de coneixement i categorització de les diferències socioculturals, les quals moltes vegades serveixen d'excusa per a la justificació i el manteniment de discriminacions socials.

2.-Els models tradicionals d'explicació i gestió de la diversitat acostumen a donar per descomptat les diferències socioculturals; l'interculturalitat crítica, en canvi, les problematitza en emfasitzar el seu caràcter construït i relacional. D'una banda, qüestiona el caràcter donat, irreparable, irrefutable i resignat que sovint s'atribueix a les diferències. De l'altra, s'interessa per conèixer els mecanismes (arsenals conceptuals, taxonomies, justificacions morals, etc.) emprats per les persones i els col·lectius en la seva **elaboració i significació**. Si els moviments i les entitats s'esforcen actualment per donar a conèixer i fomentar el contacte de les diferències, l'interculturalisme crític proposa conèixer l'(ab)ús d'aquestes diferències. En aquest sentit, resulta interessant conèixer els elements que distingeixen, per exemple, la identitat dels infants i joves d'origen magribí, però encara és més important adonar-se de les dificultats que han d'afrontar a l'hora de participar en un context social que no afavoreix l'expressió de la seva identitat o en el que l'existència de prejudicis interètnics limita el desenvolupament dels seus projectes vitals.

3.-Per l'interculturalitat crítica, els límits que separen les qualitats dels objectes són estrictament arbitraris i convencionals. Des d'aquest punt de vista, la forma com les persones interaccionen amb els objectes condiona i (des)qualifica la **morfologia de les diferències**. El significat de la presència d'un grup d'infants d'origen immigrant a una entitat d'educació en el lleure, per exemple, varia d'acord amb la influència que exerceixen els discursos dels adults sobre l'aprehensió que fa la resta de companys de l'entitat al voltant de la seva "etnicitat". De la mateixa manera, les discapacitats físiques no són absolutes ni inherents al cos de les persones, sinó que s'haurien de mesurar d'acord amb el tipus de relació que possibiliten les infraestructures del medi social. Si els graons de les escales tinguessin menys alçada, les persones amb aquest tipus de *handicaps* serien "menys discapacitades".

4.-El model intercultural crític fa una revisió aprofundida de l'**ús del concepte "cultura"** fet per les diferents propostes de gestió de la diversitat sociocultural (segregacionista, compensatòria, multicultural, intercultural). En primer lloc, perquè a totes elles la idea de "cultura" queda reduïda a la seva expressió simbòlica més visible i apolítica (el bagatge "ètnic-ancestral" de les minories) i, en segon lloc, perquè insisteixen en forçar processos d'aproximació o distanciament (segons el cas) entre models culturals i identitàris diferents independentment de les condicions materials que els fan possible.

5.-L'interculturalitat crítica pretén instal·lar en els moviments i entitats d'educació en el lleure un concepte ampli i multifacètic de "cultura", incloent en la seva definició els **eixos de classe social, gènere, sexualitat, edat, ètnia, salut, etc.** i totes les seves combinacions específiques que donen lloc a l'actual **multiplicitat d'identitats i divisions socials**. Segons aquest punt de vista, la comprensió de la diversitat sociocultural, de les seves causes i conseqüències, no s'hauria de limitar a la realització d'un catàleg de les identitats etnicoculturals que actualitzen la seva presència en un territori donat (per exemple,

magribins, llatinoamericans, indús, etc.), de la mateixa manera que la gestió de les relacions interculturals no hauria d'inspirar-se en formulacions més o menys ingènues al voltant del mestissatge identitari (almenys de la forma *naïve* com l'entenem actualment).

6.-L'interculturalitat crítica pretén implicar les persones en la difícil tasca de **reconstruir les relacions i les institucions socials**, de manera que aquestes responguin en la mesura del possible al mapa d'interessos i de necessitats de les persones, especialment en el cas d'aquells col·lectius que, per adscripció social, formen part de minories marginades (minories ètnicoculturals, pobres, homosexuals, entre d'altres). Per això seria necessari que les instàncies amb capacitat d'influència sobre l'educació dels infants i els joves féssin entendre als seus destinataris la lògica interna de la desigualtat social, i com aquesta s'ha justificat històricament en la jerarquització moral o científica de les diferències socials.

7.-D'altra banda, és un lloc comú en la nostra forma d'entendre les coses que el comportament està condicionat principalment per les idees apreses culturalment, i que la societat és com és, en gran part, degut a les nostres creences i referents culturals. Des d'aquest punt de vista, un canvi d'ordre "cultural" tindria com a resultat un canvi "material", una transformació de les institucions socials. Des d'aquest punt de vista, les expressions culturals són tractades de forma *apriorística* i com si restessin aïllades del medi social del que formen indistrictablement part. Des del punt de vista del model intercultural crític, en canvi, aquest plantejament és del tot correcte. Allò que configura la nostra **identitat cultural** (creences, actituds, expectatives, estratègies, etc.) és fruit d'una **adaptació** a les circumstàncies de la vida, del conjunt de relacions que establim amb l'entorn social, amb els seus recursos i amb la resta de persones. Algunes pràctiques i identitats culturals han estat transmeses d'una generació a una altra (com succeeix amb el llenguatge), però sempre introduïm canvis. Altres aspectes de la cultura són, en canvi, reconstruïts continuament (com succeeix amb la tecnologia i el coneixement científic).

8.-Tot plegat condueix la perspectiva crítica a entendre la **cultura com un procés** que es materialitza en els comportaments, adaptacions i estratègies que duen a terme els individus i els grups socials per dotar de significat i moure's entre les estructures d'un marc social determinat. Quan aquesta idea és vista políticament, vol dir que les identitats culturals s'aixequen sobre posicions socials, alhora que la ubicació d'aquestes en el teixit de les desigualtats té a veure amb la definició dels possibles (expectatives, ordenació de prioritats, etc.) que condicionen els discursos elaborats des de diferents models identitaris. En conseqüència, la interculturalitat crítica posa de manifest la necessitat d'abordar conceptualment la cultura i les identitats culturals no només per apreciar les seves particularitats simbòliques, sinó sobretot per *comprendre* les circumstàncies sociopolítiques que intervenen en la seva configuració.

9.-El model de la interculturalitat crítica es posiciona en contra de la manera com s'ha pretès integrar la diversitat cultural en els escoles o a les entitats d'educació en el lleure en general. El resultat de l'interès dels moviments per la diversitat sociocultural i la presència d'infants i joves d'origen immigrat en el seu si ha donat lloc al reconeixement de la pluralitat d'identitats ètnicoculturals i a la incorporació d'alguns elements d'aquestes en els seus Projectes Educatius. Tanmateix, en la major part dels casos aquesta voluntat només ha donat lloc a "afegits curriculars", i no a enfocaments veritablement transversals i globalitzadors qüestionadors del **marc general de relacions**. Pensar que l'educació intercultural consisteix en il·lustracions aïllades banalitza el contingut i sentit de la cultura i fomenta els estereotips i les concepcions restrictives sobre la diversitat ètnicocultural. Degut a això, les realitats socials del racisme, el sexisme i la desigualtat de classe són sistemàticament marginades o "convenientment" oblidades segons els casos.

10.-La interculturalitat, tal com s'entén des del model crític, implica per tant dur a terme una reformulació global de la tasca socioeducativa i un canvi radical d'actitud i d'expectatives en la relació dels educadors amb els infants i joves. La idea no és tant que els adults expliquin als infants i joves quina és la manera més adequada d'entendre les coses (això seria una

manera d'elitisme i paternalisme), sinó que els ajudin a **assumir**, d'una banda, i a **afrontar**, de l'altra, el caràcter precari, relatiu i multifacètic de la realitat social.

11.-D'acord amb aquest objectiu, el model intercultural crític proposa impulsar dins els moviments i les entitats d'educació en el lleure una visió global de l'infant i el jove, que atengui tant a la **dimensió personal** com a la **dimensió relacional** de l'individu. En efecte, des d'aquest plantejament les possibilitats d'actuació no són només una funció del medi, sinó que també depenen de la fortalesa interior dels individus, de la seva autoestima i autopercepció. Per intervenir críticament sobre el medi és necessari que les persones siguin conscients de què **la realitat social no és una dada sinó un recurs** (*empowerment*) i puguin valorar la qualitat dels efectes que generen les seves accions. És per això la interculturalitat crítica emfasitza la doble dimensió de l'acció depagògica: d'una banda, la que atén la part d'"enfora cap a dins" (és a dir, la construcció de l'entorn per incidir en el jo), i la part de"dins cap enfora" (és a dir, el coneixement i valoració del jo per incidir en l'entorn). Des d'aquest punt de vista, no és possible deixar de banda que els objectes i els fets tenen significacions i que és a través d'aquestes que construïm la nostra vida. Per tant, tant la confessionalitat com la laïcitat són opcions igualment vàlides per aproximar-se al treball espiritual, sempre que es faci des d'un posicionament crític que interrogui la relació que mantenim amb l'entorn, amb els altres i amb nosaltres mateixos.

Finalment, és possible que des d'alguns punts de vista aquest model sigui criticat d'utòpic. En qualsevol cas, tot programal que s'estengui més enllà de l'ara i l'aquí és en part una idealització de les potencialitats humanes. L'interculturalitat crítica entén el llenguatge de les possibilitats i, en aquest sentit, es mou en el terreny de l'agència, tria l'opció de la lluita i ofereix alternatives constructives.

3.2.2 El model intercultural crític i les entitats d'educació en el lleure

Un cop presentades les idees bàsiques que caracteritzen el model intercultural crític, en aquest apartat passem a detallar alguns dels aspectes teòrics i pràctics que haurien de configurar el treball intercultural en els moviments i les entitats d'educació en el lleure segons aquesta perspectiva. En la mesura que el model intercultural crític és encara una *proposta d'acció*, creiem convenient assenyalar el caràcter orientatiu i provisional de les idees que s'exposen a continuació. Desitgem que l'intercanvi d'idees, opinions i experiències concretes al voltant d'aquest model contribueixi a enriquir i concretar l'abast dels seus plantejaments.

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE

L'objectiu de l'educació en el lleure és la **transmissió d'actituds crítiques** que ajudin els infants i joves a interpretar la diversitat, conèixer l'existència de desigualtats i desemmascarar els mecanismes i interessos que produeixen i mantenen les discriminacions socials.

Segons això, les entitats d'educació en el lleure tractarien de conscienciar els infants i joves sobre les seves possibilitats d'intervenir activament en la millora dels aspectes que informen la qualitat de les relacions socials. En aquests casos, les accions pedagògiques no es limiten a detectar els símptomes de les desigualtats socials, sinó que els esforços també es dirigeixen a combatre de les seves causes (racisme, interessos econòmics, egoïsme, manca de coneixement, etc.)

La necessitat de transmetre actituds crítiques entre els infants i els joves queda justificada en la mesura que:

- Fa que aquests siguin més conscients de les seves potencialitats transformadores i de les conseqüències polítiques de les seves accions, i els anima a valorar els pros i contres de les seves decisions
- Els capacita per qüestionar la violència que exerceixen les definicions donades per descomptat, així com per comprendre el marc de relacions socials que contribueix a la seva legitimació
- Situa els infants i joves en una posició que favoreix la **creativitat i la construcció** de punts de vista alternatius

Aquesta actitud crítica requereix com a pas previ reflexió per part dels infants i joves al voltant de les posicions relatives que ocupen dins el seu marc de relacions, tant materials com espirituals (amb un mateix, amb la família, amb els amics, amb el transcendent, etc.). Des del model intercultural crític s'entén que la maduració de l'individu està relacionada amb la intensitat amb què ens plantejem els significats i desenvolupem actituds empàtiques. No es fa necessari, per tant, renunciar a la confessionalitat, de la mateixa manera que no es fa necessari renunciar a la laïcitat; ambdues són considerades opcions igualment vàlides per al treball intercultural, sempre que s'adopti una actitud crítica.

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

L'objectiu de l'educació intercultural és posar de manifest el **caràcter multifacètic de la diversitat sociocultural** que configura la identitat dels individus i els grups (els homes i les dones, els prims i els grassos, els joves i els vells, els autòctons i els immigrants, etc. i totes les seves combinacions) i com **la jerarquització de les diferències construeix desigualtat social** (els homes, els prims, els joves, els autòctons, etc. acostumen a tenir més oportunitats que les dones, els grassos, els vells i els immigrants).

Des d'aquest punt de vista, la diversitat cultural és sobretot una font d'enriquiment personal i social en la mesura que contribueix a incrementar els recursos materials i simbòlics disponibles en un entorn social concret. Més enllà de l'intercanvi i transvasament de coneixements pràctics (per exemple, artesanía, costums, llengua), el treball intercultural hauria de traduir-se, d'una banda, en la **valoració crítica de la pròpia identitat** i en l'assumpció del seu caràcter contextual i construït ("perquè sóc com sóc?") i, de l'altra, en el **reconeixement de la pluralitat de models identitaris** presents en l'entorn social ("perquè els altres són com són?")

En aquest sentit, la clau de la interculturalitat consisteix en crear les condicions necessàries per garantir l'expressió de les diferències en un marc igualitari, per a la qual cosa es fa del tot imprescindible:

- Crear de marcs plurals de negociació en igualtat de condicions i sense limitacions apriorístiques
- Compartir l'interès per consensuar (micro)projectes sostenibles, és a dir, per la "convivència organitzada" (Delgado, 1998): instituir unes normes mínimes comunes, negociades i negociables, que facin possible de la cooperació o, senzillament, la copresència
- Afrontar constructivament el caràcter conflictiu de les relacions humanes, sobretot quan entren en joc interessos diferenciats
- Assumir el caràcter precari i dinàmic del marc normatiu que estructura les relacions socials. Tanmateix, això no significa caure en una actitud de relativisme radical, ans tot el contrari: hi ha elements que s'han negociar necessàriament (aquells susceptibles de generar o mantenir desigualtats), i hi ha elements innegociables, especialment aquells que poden ser generadors de noves desigualtats

La identitat és, doncs, des d'aquest punt de vista, multifacètica i presenta diferents cares en funció dels contextos específics d'interacció (a l'esplai, a la família, a l'escola, al carrer, etc.). La **mal-leabilitat i negociació de les adscripcions** és el que precisament permetria participar els individus en diversos (micro)projectes socials perquè a) garanteix l'adaptació als contextos que emergeixen de l'establiment d'acords i b) possibilita l'establiment de múltiples coalicions (i, per tant, colisions) en la mesura que aquestes són mòbils i situades.

Finalment, l'interès principal del model intercultural crític no és induir, ni molt menys "forçar", la generació de processos d'hibridatge sociocultural, com crear les condicions necessàries per a què les persones es reconguin a elles mateixes i els demés en un marc de relacions socials. Això significa ser conscient de la diversitat sociocultural, respectar-la i obrir la possibilitat

CONCEPCIÓ D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

a què cadascú adopti, en la mesura que ho consideri oportú, elements propis d'altres identitats culturals.

CONCEPCIÓ D'INTEGRACIÓ SOCIAL

La integració social consisteix en el **reconeixement de la diversitat** i el **respecte radical envers les diferències**. La resposta al problema de la convivència intercultural és una integració sociocultural que, des de la plena igualtat, no negui el dret a la diferència. La lluita contra l'exclusió dels col·lectius minoritaris i, en general, d'aquella població que s'acostuma a percebre com a "diferent", hauria de consistir en l'**aprofundiment dels drets democràtics** més que no pas en el reconeixement reificant de les diferències o en la fusió de les identitats.

TAULA RESUM: LA INTERCULTURALITAT CRÍTICA

	Interculturalitat	Interculturalitat Crítica
Conceptualització de cultura	Unidimensional	Multifacètica
Conceptualització de "diferència sociocultural"	Descontextualitzada	Contextualitzada
Finalitat educativa implícita	Coneixement de les diferències culturals	Coneixement de la lògica interna de la desigualtat
Objectiu social prioritari	Mestissatge cultural	Sostenibilitat social

4 ANNEX

4.1. POTENCIALITATS I AMENACES DE LA REALITAT INTERCULTURAL DE LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE

4.1.1. Marc educatiu: la Proposta Educativa del moviment

		Moviment escolta confessional	Moviment escolta laic	Moviment d'esplai confessional	Moviment d'esplai laic
Educació en el lleure	Potencialitats	-Transmissió de valors d'empatia i de respecte envers l'altre -Actitud de sensibilitat envers els problemes socials i de participació activa en la seva millora -Èmfasi en el desenvolupament de la dimensió espiritual de la persona -Confessionalitat crítica: normalització de les diferents maneres de creure	-Transmissió de valors d'empatia i de respecte envers l'altre -Actitud de sensibilitat envers els problemes socials i de participació activa en la seva millora -Èmfasi en el desenvolupament de la dimensió espiritual de la persona -Laïcitat: normalització de les diferents maneres de creure	-Transmissió de valors d'empatia i de respecte envers l'altre -Actitud de sensibilitat envers els problemes socials i de participació activa en la seva millora -Èmfasi en el desenvolupament de la dimensió espiritual de la persona	-Transmissió de valors d'empatia i de respecte envers l'altre -Actitud de sensibilitat envers els problemes socials i de participació activa en la seva millora -Construcció ideològica sobre les desigualtat social -Laïcitat: normalització de les diferents maneres de creure
	Amenaces	-Dissonància forta entre moviment i famílies d'origen immigrat en la concepció i ús dels temps de lleure dels infants. -Recels per part de les famílies d'origen immigrat fruit del desconeixement de la Proposta Educativa del moviment.	-Dissonància forta entre moviment i famílies d'origen immigrat en la concepció i ús dels temps de lleure dels infants. -Recels per part de les famílies d'origen immigrat fruit del desconeixement de la Proposta Educativa del moviment.	-Dissonància feble entre moviment i famílies d'origen immigrat en la concepció i ús dels temps de lleure dels infants. -Hegemonia d'un model religiós determinat.	-Dissonància feble entre moviment i famílies d'origen immigrat en la concepció i ús dels temps de lleure dels infants. -Dificultats per trobar espais en l'entitat de desenvolupament de la pròpia espiritualitat

		Moviment escolta confessional	Moviment escolta laic	Moviment d'esplai confessional	Moviment d'esplai laic
Educació intercultural	Potencialitats	-Recerca d'elements comuns que articulin la convivència -Transvasament intercultural -Visió aconflictiva de la diversitat sociocultural	-Recerca d'elements comuns que articulin la convivència -Transvasament intercultural -Visió aconflictiva de la diversitat sociocultural -Èmfasi en la llibertat de pensament i de creença -Visió dinàmica i situada de la cultura	-Recerca d'elements comuns que articulin la convivència -Problematització dels efectes de les diferències socioculturals -Estratègies d'acollida de realitats socials excloses: major diversitat sociocultural	-Recerca d'elements comuns que articulin la convivència -Transvasament intercultural -Visió aconflictiva de la diversitat sociocultural -Èmfasi en la llibertat de pensament i de creença -Visió dinàmica i situada de la cultura
	Amenaces	-Desproblematització dels efectes de les diferències socioculturals -Tendència a la preservació dels propis referents culturals -Concepció unidimensional de l'educació intercultural, sense tenir en compte les desigualtats socioeconòmiques, de gènere, etc. -Exotisme culturalista	-Desproblematització dels efectes de les diferències socioculturals -Concepció unidimensional de l'educació intercultural, sense tenir en compte les desigualtats socioeconòmiques, de gènere, etc. -Exotisme culturalista	-Visió conflictiva de la diferència sociocultural: element de complexitat. -Tendència a la preservació dels propis referents culturals -Concepció unidimensional de l'educació intercultural, sense tenir en compte les desigualtats socioeconòmiques, de gènere, etc.	-Desproblematització dels efectes de les diferències socioculturals -Concepció unidimensional de l'educació intercultural, sense tenir en compte les desigualtats socioeconòmiques, de gènere, etc. -Exotisme culturalista

		Moviment escolta confessional	Moviment escolta laic	Moviment d'esplai confessional	Moviment d'esplai laic
Integració social	Potencialitats	-Pretensió d'una societat sense desigualtats socials.	-Pretensió d'una societat sense desigualtats socials.	-Pretensió d'una societat sense desigualtats socials. -Priorització del treball d'integració social: entitat com a recurs d'integració.	-Pretensió d'una societat sense desigualtats socials. -Èmfasi en la crítica a les relacions de poder entre majories i minories socials. -Ciutadania com a marc de convivència.
	Amenaces	-Hegemonia d'un model sociocultural majoritari. -Homogeneïtat social dels infants i joves del moviment: classe mitja.	-Hegemonia d'un model sociocultural majoritari. -Homogeneïtat social dels infants i joves del moviment: classe mitja.	-Hegemonia d'un model sociocultural majoritari. -Concepció assistencialista de la integració social	-Hegemonia d'un model sociocultural majoritari.

4.1.2. Marc sociocultural de relacions: el Projecte Educatiu de l'entitat

Tipus d'entorn social		Bicultural		Multicultural	Monocultural
Presència d'infants i joves d'origen immigrat a l'entitat		Sí	No	Sí	Sí / No
Concepte educació intercultural	Potencialitats	-Diversitat sociocultural de l'entorn -Presència d'infants i joves d'origen immigrat -Presència de referents teòrics interculturals en el discurs de l'entitat -Constatació del fet intercultural per part de l'equip de responsables i monitors	-Diversitat sociocultural de l'entorn -Constatació del fet intercultural per part de l'equip de responsables i monitors	-Diversitat sociocultural de l'entorn -Presència d'infants i joves d'origen immigrat -Presència de referents teòrics interculturals en el discurs oficial de l'entitat -Coneixement arrelat de la diversitat sociocultural per part de l'equip de responsables i monitors	-Presència d'infants i joves d'origen immigrat -Constatació (indirecta) del fet intercultural per part de l'equip de responsables i monitors
	Amenaces	-Percepció implícita de la presència d'alteritats com a condició <i>sine quanon</i> per a l'activació de processos d'educació intercultural -Presència de referent teòrics multicultural en el discurs de l'entitat	-Percepció implícita de la presència d'alteritats com a condició <i>sine quanon</i> per a l'activació de processos d'educació intercultural -Presència de referents teòrics multicultural en el discurs de l'entitat -No presència d'infants i joves d'origen immigrat	-Presència de referents teòrics multicultural en el discurs de l'entitat	-Percepció implícita de la presència d'alteritats com a condició <i>sine quanon</i> per a l'activació de processos d'educació intercultural -Presència de referents teòrics neoliberals i/o multicultural en el discurs de l'entitat -Inexistència d'alteritats socioculturals en l'entitat

Tipus d'entorn social		Bicultural		Multicultural	Monocultural
Presència d'infants i joves d'origen immigrant a l'entitat		Sí	No	Sí	Sí / No
Realització d'activitats interculturals	Potencialitats	-Predisposició de l'equip de responsables i monitors -Diversitat sociocultural de l'entorn -Presència de referents teòrics interculturals en el discurs de l'entitat -Presència d'infants i joves d'origen immigrant	-Predisposició de l'equip de responsables i monitors -Diversitat sociocultural de l'entorn	-Motivació i esforç constant de l'equip de responsables i monitors -Diversitat sociocultural de l'entorn -Transversalització de l'educació intercultural -Familiarització dels infants i joves amb l'alteritat sociocultural -Presència d'infants i joves d'origen immigrant	-Predisposició de l'equip de responsables i monitors -Presència d'infants i joves d'origen immigrant
	Amenaces	-Conflictivitat interètnica de l'entorn -Manca de referents pràctics ("bones pràctiques") -Accentuació excessiva del paper de la diversitat sociocultural -Organització d'activitats específicament interculturals	-Conflictivitat interètnica de l'entorn -Manca de referents pràctics ("bones pràctiques") -Manca d'experiència personal en gestió de relacions interculturals -Organització d'activitats específicament interculturals -No presència d'infants i joves d'origen immigrant	-Conflictivitat interètnica de l'entorn -Manca de referents pràctics ("bones pràctiques")	-Conflictivitat interètnica de l'entorn ("violència simbòlica") -Manca de referents pràctics ("bones pràctiques") -Manca d'experiència personal en gestió de relacions interculturals -Inexistència d'alteritats socioculturals en l'entitat

Tipus d'entorn social		Bicultural		Multicultural	Monocultural
Presència d'infants i joves d'origen immigrat a l'entitat		Sí	No	Sí	Sí / No
Model acollida infants	Potencialitats	-Predisposició de l'equip de responsables i monitors -Diversitat sociocultural de l'entorn -Existència d'experiències concretes -Presència d'infants i joves d'origen immigrat	-Predisposició de l'equip de responsables i monitors -Diversitat sociocultural de l'entorn	-Motivació i esforç constant de l'equip de responsables i monitors -Diversitat sociocultural de l'entorn -Existència d'experiències concretes -Familiarització amb l'alteritat sociocultural -Presència d'infants i joves d'origen immigrat	-Predisposició de l'equip de responsables i monitors -Presència d'infants i joves d'origen immigrat
	Amenaces	-Inexistència de cap protocol d'acollida -Improvisació de les actuacions -Pràctiques discriminatòries (exclusió d'infants i joves en situació d'exclusió social)	-Inexistència de cap protocol d'acollida -Manca absoluta d'experiència en aquest tipus d'actuacions -Pràctiques discriminatòries (exclusió d'infants i joves d'origen immigrat)	-Inexistència de cap protocol d'acollida -Improvisació de les actuacions -Infravaloració dels conflictes que acompanyen la inserció dels infants i joves d'origen immigrat a les entitats	-Inexistència de cap protocol d'acollida -Manca absoluta d'experiència en aquest tipus d'actuacions -Pràctiques discriminatòries (exclusió d'infants i joves que expressen alteritats "inquietants")
Concepte integració social	Potencialitats	-Diversitat sociocultural de l'entorn -Presència d'infants i joves d'origen immigrat -Presència de referents teòrics interculturals	-Diversitat sociocultural de l'entorn	-Diversitat sociocultural de l'entorn -Presència d'infants i joves d'origen immigrat -Presència de referents teòrics interculturals -Coneixement arrelat de la diversitat sociocultural	-Presència d'infants i joves d'origen immigrat

Tipus d'entorn social		Bicultural		Multicultural	Monocultural
Presència d'infants i joves d'origen immigrat a l'entitat		Sí	No	Sí	Sí / No
	Amenaces	-Actualització de relacions asimètriques ("aproximació" de les minories a la majoria) -Presència de referents teòrics multiculturals en el discurs de l'entitat	-Actualització de relacions intragrupals ("distanciament" intercultural) -Presència de referents teòrics multiculturals en el discurs de l'entitat -No presència d'infants i joves d'origen immigrat	-Actualització de relacions asimètriques ("aproximació" de les minories a la majoria) -Emfasització del sincretisme o hibridació cultural com a model d'integració social	-Actualització de relacions intragrupals ("distanciament" intercultural") -Presència de referents teòrics neoliberals i/o multiculturals en el discurs de l'entitat -Inexistència d'alteritats socioculturals en l'entitat
Relacions entitat-famílies	Potencialitats	-Predisposició de l'equip de responsables i monitors -Existència d'experiències concretes -Presència d'infants i joves d'origen immigrat	-Predisposició de l'equip de responsables i monitors	-Motivació i esforç constant de l'equip de responsables i monitors -Existència d'experiències concretes -Presència d'infants i joves d'origen immigrat -Valoració positiva del paper integrador de les entitats per part de les famílies	-Predisposició de l'equip de responsables i monitors -Presència d'infants i joves d'origen immigrat

Tipus d'entorn social		Bicultural		Multicultural	Monocultural
Presència d'infants i joves d'origen immigrat a l'entitat		Sí	No	Sí	Sí / No
	Amenaces	-Conflictitat interètnica de l'entorn -Manca de referents pràctics ("bones pràctiques") -Inexistència de cap protocol d'establiment de relacions -Improvisació de les actuacions -Recels de les famílies d'origen immigrat	-Conflictitat interètnica de l'entorn -Manca de referents pràctics ("bones pràctiques") -Inexistència de cap protocol d'establiment de relacions -Inexistència d'actuacions -Recels de les famílies d'origen immigrat -No presència d'infants i joves d'origen immigrat	-Conflictitat interètnica de l'entorn -Manca de referents pràctics ("bones pràctiques") -Inexistència de cap protocol d'establiment de relacions -Improvisació de les actuacions -Recels de les famílies d'origen immigrat	-Conflictitat interètnica de l'entorn ("violència simbòlica") -Manca de referents pràctics ("bones pràctiques") -Inexistència de cap protocol d'establiment de relacions -Inexistència d'actuacions -Recels de les famílies d'origen immigrat -No presència d'alteritats socioculturals en l'entitat
Relació entre infants	Potencialitats	-Diversitat sociocultural de l'entorn -Experiència directa en gestió de relacions culturals -Presència d'infants i joves d'origen immigrat	-Diversitat sociocultural de l'entorn	-Diversitat sociocultural de l'entorn -Experiència directa en gestió de relacions culturals -Presència d'infants i joves d'origen immigrat -Familiarització amb l'alteritat sociocultural	-Presència d'infants i joves d'origen immigrat

Tipus d'entorn social		Bicultural		Multicultural	Monocultural
Presència d'infants i joves d'origen immigrant a l'entitat		Sí	No	Sí	Sí / No
	Amenaces	-Conflictitat interètnica de l'entorn -Actualització de relacions asimètriques ("acostament" de les minories a la majoria) -Activació de prejudicis interètnics amb relativa facilitat	-Conflictitat interètnica de l'entorn -Actualització de relacions intragrupals ("distanciament" intercultural) -No presència d'infants i joves d'origen immigrant -Aïllament dels infants i els joves de fet intercultural	-Conflictitat interètnica de l'entorn -Actualització de relacions asimètriques ("acostament" de les minories a la majoria) -Estructuració de les relacions en base a adscripcions tradicionals (sexe, edat, etc.)	-Conflictitat interètnica de l'entorn ("violència simbòlica") -Actualització de relacions intragrupals ("distanciament" intercultural) -No presència d'alteritats socioculturals en l'entitat -Aïllament dels infants i els joves del fet intercultural

4.1.3. Marc de necessitats: l'acció educativa

		Presència "alterada" d'infants i joves d'origen immigrat	No presència "alterada" d'infants i joves d'origen immigrat
Dificultats i conflictes	Potencialitats	-Identificació i reflexió de les necessitats. -Desenvolupament d'activitats d'educació intercultural (encara que siguin puntuals i sovint "inconscients"). -Concepció del treball intercultural com a necessari.	-Percepció aconflictiva del fet migratori
	Amenaces	-Activitats circumstancials no arrelades al Projecte Educatiu de l'entitat -Plantejament reactiu, no proactiu. -Activitats destinades al col·lectiu d'origen immigrat -Estigmatització de l'infant -Concepció del fet migratori com a problemàtic	-Desproblematització del treball intercultural.

4.2. QÜESTIONARI PER A LA VALORACIÓ DEL TREBALL INTERCULTURAL A LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE

EDUCACIÓ EN EL LLEURE

Fomenteu de forma **explícita** el desenvolupament de l'empatia i el respecte envers les diferències culturals entre els infants i els joves de la vostra entitat?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	L'increment de la diversitat fa necessària la realització d'activitats específiques que contemplin com a objectiu el respecte de les diferències culturals	Educació en el lleure Tractament explícit vs. implícit Activitats específiques vs. transversalitat
No	L'educació en el lleure es caracteritza per la transmissió de valors solidaris com la igualtat. No cal emfasitzar explícitament l'existència de diferències culturals per evitar processos d'estigmatització	
No	L'educació en el lleure s'ha de preocupar per transversalitzar la transmissió de valors solidaris com la igualtat i el respecte a la diversitat, sense que això signifiqui necessàriament l'organització d'activitats específiques sobre educació intercultural	

Treballeu la dimensió espiritual dels infants i joves?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	El coneixement d'un mateix és molt important per poder actuar positivament i responsable sobre l'entorn	Concepte d'espiritualitat Espiritualitat, laïcisme i religió
Sí	L'experiència religiosa és imprescindible per actuar amb bondat i justícia	
No	El treball espiritual forma part la intimitat de cadascú	

Cal afavorir activament que els infants i joves d'origen immigrant de l'entitat manifestin la seva identitat cultural?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	Les entitats d'educació en el lleure han de garantir la diversitat i, per tant, promoure la lliure expressió de les diferències culturals	Manifestació de diferències i canvi social

Adaptació de l'entitat vs.
adaptació dels infants i
joves

Preservació vs.
adaptació del model

Sí	S'ha de fer tot el possible perquè les minories puguin conservar la seva herència cultural, protegint-la al màxim de les pressions del medi	
No	L'entitat d'educació en el lleure he de garantir la inserció social dels infants i joves en el model social majoritari	
No	La presència excessiva d'alteritats pot modificar el model identitari que dona sentit a l'entitat	

EDUCACIÓ INTERCULTURAL

És possible explicar les desigualtats a partir de la diversitat cultural?		
Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	Les desigualtats es construeixen sobre la base de les diferències en funció una definició de "normalitat"	Binomi diferència - desigualtat
No	La cultura pertany a l'ordre simbòlic mentre que les desigualtats remeten a la distribució no equitativa dels recursos	
Es fa ressò el Projecte Educatiu de la vostra entitat de la conveniència de desenvolupar activitats d'educació intercultural?		
Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	L'educació intercultural és un actiu per a la convivència, molt més a la societat actual que es caracteritza per l'increment de la diversitat sociocultural	Concepte d'educació intercultural Destinatari de l'educació intercultural
No	L'educació intercultural no és imprescindible en el currículum de les entitats d'educació en el lleure ja que no tots els contextos o realitats imposen la necessitat de regular les relacions sota aquest punt de vista	
L'educació intercultural que poseu en pràctica a la vostra entitat pretén compensar algun tipus de mancança en els infants?		
Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	L'educació intercultural ha de servir, entre d'altres coses, per reforçar les habilitats/competències socials dels infants i joves d'origen immigrant, compensant els déficits derivats de la seva herència cultural	Pedagogia compensatòria Diferència vs. déficit Empowerment

No	L'educació intercultural no s'ha de dirigir tant a compensar dèficits hipotètics com a ampliar les possibilitats que ofereix el medi (la "normalitat" no està en els individus sinó en les estructures socials)	
L'educació intercultural que poseu en pràctica a la vostra entitat pretén conservar els referents culturals de cadascú?		
Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	L'educació intercultural ha de servir, entre d'altres coses, per a què cadascú pugui conservar els seus referents identitaris, especialment els infants i joves d'origen immigrat, procurant que no hi hagi "contaminació" entre tradicions culturals diferents	Dret a la diferència vs. obligació de conservar-la
No	L'educació intercultural no consisteix en reproduir models identitaris sinó en crear les condicions socials que facin possible el seu desenvolupament en igualtat de condicions	Essencialisme vs. constructivisme
L'educació intercultural que poseu en pràctica a la vostra entitat pretén hibridar models culturals a través del diàleg i l'intercanvi cultural?		
Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	L'educació intercultural ha de servir, entre d'altres coses, per conèixer, valorar i respectar la diversitat cultural, facilitant els mitjans necessaris per a l'actualització de processos d'intercanvi de coneixements i de reelaboració de les identitats culturals a través del diàleg	Mestissatge cultural Mal·leabilitat cultural Intercanvi i diàleg intercultural
No	L'educació intercultural no té com a finalitat l'hibridatge cultural sinó més aviat la constatació del caràcter construït i relatiu de les identitats per actuar en conseqüència (possibilitat de reelaborar el significat de les nostres adscripcions)	
L'educació intercultural que poseu en pràctica a la vostra entitat pretén lluitar contra les desigualtats socials?		
Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	L'educació intercultural ha de servir, principalment, per conèixer, valorar i actuar sobre les desigualtats socials (de base econòmica, sexual o ètnicocultural), fent que les persones prenguin consciència de les conseqüències de les seves accions i del seu potencial transformador	Diferència-desigualtat Coneixement i acció Objectivitat

No	L'educació intercultural, com qualsevol altre procés social, no resta lliure de les influències que exerceix l'entorn social en què s'ubica (preconcepcions i lectures interessades). Els models pedagògics fonamentats en l'acció limiten la llibertat d'elecció de les persones en imposar una lectura pretesament objectiva de la realitat	
-----------	---	--

Des del vostre punt de vista, es pot afirmar que l'educació intercultural consisteix en el coneixement de la cultura dels grups socials minoritaris?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	Les majories socials acostumen a devaluar la cultura dels grups socials minoritaris. Per tant, un coneixement adequat de la mateixa posaria en dubte l'hegemonia que les majories atribueixen al seu propi model cultural i identitari	Paternalisme, tolerància i respecte Coneixement de cultures vs. comprensió de la diversitat
No	En tot cas, s'ha de prioritzar l'"aproximació" de les minories socials al model sociocultural majoritari perquè aquest és, en definitiva, el que regula les relacions socials	
No	L'educació intercultural no consisteix tant en el coneixement de "la cultura" dels diferents grups socials (siguin majoritaris o minoritaris) com en la valoració de les possibilitats d'aprenentatge i enriquiment mutu que es deriven del respecte a la diversitat	

Esteu d'acord amb què la finalitat de l'educació intercultural és el sincretisme o l'hibridatge cultural?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	El sincretisme o hibridatge són objectius importants de l'agenda de l'educació intercultural. La construcció i consolidació de nous models identitaris a partir de la "selecció" i "encaix" d'elements provinents del "mapa cultural" és un indicador clau de la bona salut de les relacions interculturals	Dret a la diferència Diàleg i intercanvi intercultural Relaxació de les adscripcions
No	El sincretisme o hibridatge cultural no tenen perquè ser objectius irrenunciables de l'educació intercultural. La seva finalitat bàsica consisteix en el respecte de les diferències des del reconeixement de les pròpies particularitats, sense que això signifiqui necessàriament la hibridació intel·lectual dels individus mitjançant dispositius pedagògics	

Penseu que no és tant important fer educació intercultural a les entitats sense infants i joves d'origen immigrat?

Resposta	Explicació	Idees-força
-----------------	-------------------	--------------------

Sí	L'educació intercultural només es fa necessària en aquells contextos on hi ha un nivell elevat de complexitat sociocultural	Diversitat Diferències ètnicoculturals, de classe, gènere, etc.
No	L'educació intercultural és recomanable i necessària a qualsevol entitat, ja que la diversitat és un fet comú a tots els espais	

REALITZACIÓ D'ACTIVITATS INTERCULTURALS

Feu activitats (específiques o no) d'educació intercultural?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	Des de l'entitat s'organitzen activitats d'educació en el lleure dirigides a conèixer les tradicions culturals dels pobles (mostres gastronòmiques, danses, artesanía, etc.)	Formació de l'equip de responsables i monitors Coneixement de "bones pràctiques" Exotisme cultural vs. desigualtat social Assistencialisme ètnic Folklorització de la diferència
Sí	Des de l'entitat s'organitzen activitats d'educació en el lleure amb la finalitat de capacitar lectures crítiques de la realitat sociocultural (exploració de les desigualtats socials, anàlisi de les relacions de poder, etc.)	
Sí	Des de l'entitat s'organitzen activitats d'educació en el lleure especialment dirigides als infants i joves d'origen immigrant per incrementar les seves competències (coneixement de l'entorn, familiarització amb la cultura "autòctona", etc.)	
No	L'equip de responsables i monitors de l'entitat no coneix els mètodes i pràctiques propis del treball intercultural (manca de "bones pràctiques", buits en la seva formació, etc.)	
No	No hi ha conflictes interètnics prou significatius a l'entitat que plantegin la necessitat de desenvolupar estratègies d'educació intercultural	

Creieu que hi ha diferències entre el discurs oficial de l'entitat a l'entorn de la interculturalitat i allò que s'acaba fent a la pràctica?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	El discurs oficial està ple de bones intencions, però no ofereix cap pauta per a la seva concreció en activitats interculturals	Discurs de l'entitat a l'entorn del treball intercultural

Articulació del discurs en pràctiques

Sí	Els reptes plantejats pel discurs oficial de l'entitat són massa ambiciosos com per afrontar-los amb els mitjans que disposa l'entitat	
No	Les activitats pràctiques responen als objectius plantejats pel discurs oficial de l'entitat	
No	L'entitat no ha elaborat cap discurs concret sobre la interculturalitat.	
Es realitzen activitats específiques d'educació intercultural a la vostra entitat?		
Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	És la manera més eficient d'abordar l'educació intercultural	Destinatari de l'educació intercultural
No	L'educació intercultural es treballa transversalment	Estigmatització
No	No es fan activitats d'educació intercultural perquè el context no ho requereix (no hi ha presència d'infants i joves d'origen immigrat, no hi ha conflictes interètnics, etc.	Especificitat vs. transversalització
Us heu interrogat mai sobre l'existència de prejudicis ètnicoculturals entre l'equip de responsables i monitors de la vostra entitat?		
Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	En alguna ocasió aquests s'han fet visibles	
Sí	L'anàlisi dels prejudicis i estereotips ha estat una de les activitats que hem fet en el marc de l'educació intercultural. Partim de la idea que tots elaborem interpretacions esbiaixades	Formació de l'equip de responsables i monitors
No	L'equip de monitors i responsables és molt sensible al racisme i la xenofòbia	Actituds xenòfobes i racistes
No	No ens ho havíem plantejat mai	
Penseu que la no presència d'infants i joves d'origen immigrat és un inconvenient per a la realització d'activitats interculturals?		
Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	La presència d'infants i joves d'origen immigrat és un requisit indispensable per poder experimentar les conseqüències de la diversitat	Concepte de diversitat
Sí	La presència d'infants i joves d'origen immigrat facilita la comprensió, a través de l'experiència, de la diversitat	Presència (material i simbòlica) de la diferència ètnicocultural

No	Les alteritats no s'esgoten amb les diferències ètnicoculturals. També hi ha alteritats de sexe, classe social, etc. que plantegen reptes diaris a la convivència	
Teniu possibilitat d'aprendre com dissenyar i implementar el treball intercultural a l'entitat?		
Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	Tenim inquietuds i ens mobilitzem per buscar recursos formatius, sigui a través de cursos, sigui mitjançant l'intercanvi d'experiències amb membres d'altres entitats	Suport dels moviments i les administracions Recursos pedagògics necessaris "Bones pràctiques"
No	No hi ha una oferta formativa adequada o es desconeix	
No	No hi ha necessitat, voluntat, disponibilitat per part de l'equip de responsables i monitors	

MODEL D'ACOLLIDA DELS INFANTS I JOVES

Penseu que el nombre d'infants i joves d'origen immigrant a la vostra entitat és l'adequat?		
Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	L'entitat té les portes obertes i ve qui hi té un interès particular	Estructura d'oportunitats Guetització i conflicte Relació majories-minories socioculturals i conflicte
Sí	El volum d'infants i joves d'origen estranger és assumible per l'entitat	
No	Hi ha un nombre excessiu i això genera conflictes de convivència	
No	La presència d'infants i joves d'origen immigrant és molt baixa en termes relatius perquè no existeix un accés igualitari a l'entitat	
Heu detectat mai l'existència de pràctiques discriminatòries que dificultin l'accés dels infants i joves d'origen immigrant a la vostra entitat?		
Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	Estem valorant alguns aspectes de la nostra entitat que podrien dificultar l'accés o permanència d'aquests infants i joves: adscripció a una identitat cultural concreta, cobrament de quotes elevades, etc.).	Relacions de poder Integració de la diversitat
No	No es discrimina ningú a l'entitat	
No	No havíem pensat en fer cap anàlisi d'aquest tipus	

Heu generat dispositius específics per facilitar la incorporació d'infants i joves d'origen immigrant a la vostra entitat?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	Hem dissenyat un protocol d'acollida i acompanyament d'aquests infants	Actuacions aïllades vs. actuacions globals Relacions amb les famílies i l'entorn
Sí	Realitzem activitats puntuals relacionades amb difusió de l'oferta educativa: col·locació de cartells pel barri, reunions amb les famílies, organització d'actes públics, etc.	
No	La via d'accés habitual dels infants i joves d'origen immigrant són els amics	
No	La via d'accés habitual dels infants i joves d'origen immigrant són les derivacions per part de Serveis Socials o altres institucions d'acció social	

Té l'entitat cap pla d'acollida d'infants i joves d'origen immigrant?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	L'equip de responsables i monitors va definir una guia per afrontar la inserció socioeducativa dels infants i joves d'origen immigrant a l'entitat	Actuacions aïllades vs. actuacions globals Relacions amb les famílies i l'entorn
Sí	S'ha consensuat un pla d'acollida, acompanyament i inserció socioeducativa d'aquests infants i joves que compta amb la participació de diferents agents i institucions socials (equip de responsables i monitors, escola, famílies, ajuntament, educadors de carrer, etc.)	
No	L'accés a l'entitat es produeix sense cap mena de problema	
No	No sabem com fer-ho ni a on dirigir-nos per rebre el suport suficient	

Valoreu positivament la coordinació de l'entitat amb les institucions del municipi i/o barri per afavorir l'acollida i integració dels infants i joves d'origen immigrant?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	És una manera d'optimitzar els recursos disponibles en l'entorn (identificació, diagnòstic, mesures, seguiment, avaluació del procés, etc.)	Actuacions aïllades vs. actuacions globals Relacions amb les famílies i l'entorn
No	Som una entitat autònoma i no desitgem generar noves dependències	
No	Això significaria un increment i diversificació de les demandes no assumible per part de l'entitat	

Penseu que un dispositiu d'aquestes característiques (pla d'actuació) és realment indispensable per a millorar la qualitat de la inserció social dels infants i joves d'origen immigrant en l'entitat?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	L'acollida condiona abastament la integració dels infants i els joves d'origen immigrant en la mesura que constitueix el primer contacte amb l'entitat	Concepte d'integració social Actuacions aïllades vs. actuacions globals Relacions amb l'entorn
Sí	El pla no només és un dispositiu d'acollida sinó també de seguiment del procés la integració de l'infant: important per garantir la qualitat de la inserció social d'aquestes persones	
No	Els infants i joves d'origen immigrant no acostumen a expressar dificultats especials d'integració en l'entitat	

INTEGRACIÓ SOCIAL

Penseu que l'augment de les diferències socioculturals dificulta la cohesió social de l'entitat?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	L'increment de les fidelitats identitàries fa més difícil l'adhesió dels individus un model social comú	Concepte d'integració social Diversitat, increment de dificultats i increment de possibilitats
No	L'increment de la diversitat planteja nous reptes i possibilitats a partir dels quals renegociar el model de cohesió social	
No	L'amenaça de la cohesió social no ve donada per l'increment de les diferències socioculturals sinó per les desigualtats que les acompanyen	

Analitzeu les causes i els efectes de les desigualtats socials del vostre entorn social? De quina manera?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	L'equip de responsables i monitors de l'entitat està molt interessat en conèixer les diferents cultures i els problemes que tenen aquestes per integrar-se a la societat d'acollida	Binomi diferència-desigualtat Relacions de poder Relacions majories-minories socials
Sí	Des de l'entitat es procura dur a terme activitats a l'entorn de la comprensió de la dinàmica interna de la desigualtat social	

No	L'equip de responsables i monitors tenen uns recursos molt limitats i es prioritza el treball d'altres aspectes més urgents	
Promoveu la implicació dels infants i joves de la vostra entitat en la lluita contra les discriminacions socioculturals?		
Resposta	Explicació	Idees-força
Si	El nostre objectiu és fer dels infants i joves persones responsables i compromeses amb el respecte per les diferències.	Assistencialisme
Si	L'equip de responsables i monitors de l'entitat treballa per normalitzar els infants i joves de grups socials minoritaris	Dèficits vs. diferències Tolerància vs. respecte
Promoveu activament l'accés dels infants i joves d'origen immigrant a la vostra entitat?		
Resposta	Explicació	Idees-força
Si	La diversitat ètnicocultural és un actiu que no té perquè amenaçar la cohesió social de l'entitat	Problema de nº vs. problema de recursos
No	Una elevada presència d'infants i joves d'origen immigrant introdueix nous significats, prioritats i referents que distorsionen l'ordre social	
No	Seria desitjable fer-ho, però comptem amb els mitjans necessaris per fer-ho amb garanties d'èxit	
Podem afirmar que la integració social consisteix en l'acomodació dels infants i joves d'origen immigrant al model sociocultural majoritari?		
Resposta	Explicació	Idees-força
Si	Al cap i a la fi aquest és el model que regula i sanciona les relacions socials	Concepte d'integració social Relacions majories-minories socials Hibridatge sociocultural Respecte envers la diversitat
No	La integració social no s'assoleix tant a partir de la reformulació de les adscripcions identitàries (acomodació, assimilació, hibridatge, etc.) sinó sobretot a partir del respecte envers les diferències	
No	La integració social es fonamenta en la construcció d'un model sociocultural comú a partir de les aportacions realitzades pels diferents grups socials (minoritaris i majoritaris)	

RELACIONS ENTITAT-FAMÍLIA

Valoreu positivament el tipus de relacions que manté la vostra entitat amb les famílies d'origen immigrat?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	Les famílies participen activament en l'entitat: assisteixen a les reunions i col·laboren en l'organització d'algunes activitats	Paper de les famílies a l'entitat Existència de "bones pràctiques"
No	L'equip de responsables i monitors té moltes dificultats per implicar les famílies en el treball socioeducatiu que es duu a terme a l'entitat	

Penseu que les famílies d'origen immigrat amb fills i filles en l'entitat tenen interès per les activitats que feu?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	Aquestes famílies tenen projectes socioeducatius concrets i contemplen la participació dels seus fills i filles a l'entitat com un mecanisme d'inserció social	Estratègies d'inserció social de les famílies Estereotips
No	Les famílies d'aquests infants tenen un concepte del lleure diferent al de la societat d'acollida i no s'interessen per les activitats socioeducatives de l'entitat	

Penseu que sou parcialment responsables dels recels que expressen algunes famílies d'origen immigrat envers les entitats d'educació en el lleure?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	Els canals de comunicació entre les entitats i les famílies d'origen immigrat són molt precaris i això dificulta combatre els prejudicis i estereotips mutus	Comunicació entitats-famílies i dificultats Corresponsabilització
No	Els moviments i les entitats d'educació en el lleure estan socialment legitimats. En qualsevol cas, els recels responen a la manca de coneixement que tenen aquestes famílies sobre les activitats d'educació en el lleure	

Des del vostre punt de vista, penseu que el coneixement que té l'equip de responsables i monitors de l'entitat sobre les famílies d'origen immigrat és correcte?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	L'equip de responsable i monitors coneix la realitat sociocultural d'aquestes famílies a través de mecanismes informals (relacions de veïnatge) i formals (publicacions, estudis, participació a fòrums etc.)	Comunicació entitats-famílies

Prejudicis

Coneixement de la cultura vs. coneixement de les circumstàncies¹³⁴

Sí	Els responsables i monitors de l'entitat coneixen indirectament els costums i la cultura d'aquestes famílies a partir de la relació amb els seus fills i filles i altres mecanismes informals	
No	El coneixement que es té d'aquestes famílies està esbiaixat per idees preconcebudes i dificulta la comprensió de les circumstàncies que influeixen sobre les seves estratègies i expectatives d'inserció social	
Teniu cap pauta que reguli estratègicament l'"aproximació" de la vostra entitat a les famílies d'origen immigrant?		
Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	L'equip de responsables i monitors ha consensuat una estratègia per millorar les relacions amb aquestes famílies i evitar els contactes estrictament reactius	Reacció vs. proacció
No	No disposem dels recursos necessaris com per fer un treball d'aquest tipus	Suport dels moviments i les administracions

RELACIÓ ENTRE INFANTS

Valoraríeu positivament la relació que estableixen entre sí els infants i joves d'origen immigrant i els autòctons?		
Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	Els infants i joves d'origen immigrant s'esforcen per adaptar-se als esquemes i estructures de la societat d'acollida.	Conflicte interètnic Relacions de poder Prejudicis Relaxació de les adscripcions
Sí	Malgrat l'emergència de tensions, la interacció de les diferències estimula la formulació d'interrogants, la curiositat dels infants i els joves i fa que assumeixin la complexitat de caracteritza la realitat social	
No	Les adscripcions ètnicoculturals estructuraren l'establiment d'afiliacions i alteritats	
No	La interacció entre infants i joves d'origen autòcton i immigrant s'estructura en base a prejudicis ètnicoculturals i (re)produeix desigualtats socials	
Penseu que la vostra entitat té possibilitats de reconduir les actituds de discriminació dels infants i joves envers la diferència?		

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	L'entitat d'educació en el lleure és un espai relativament independent del medi en què és possible atenuar la força dels prejudicis i la xenofòbia	Objectius de l'educació en el lleure Recursos de les entitats Motivació de l'equip de responsables i monitors
No	Les entitats d'educació en el lleure estan imbricades en un marc de relacions socials caracteritzat per la competència per l'apropiació de recursos i tenen enormes dificultats per suavitzar les discriminacions apreses en altres institucions socials (escola, família, etc.)	

DIFICULTATS

Realitzeu algun tipus d'anàlisi o avaluació dels reptes que planteja l'increment de la diversitat?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	El Projecte Educatiu de l'entitat preveu una sèrie d'estratègies per afrontar coherentment les problemàtiques derivades de l'increment de la diversitat i la diversificació de necessitats	Disseny del Projecte Educatiu Disponibilitat de recursos Formació de l'equip de responsables i monitors
No	Tot i que seria desitjable, l'equip de responsables i monitors no té els recursos necessaris per fer un treball exhaustiu d'aquest tipus	

El vostre treball intercultural és proactiu?

Resposta	Explicació	Idees-força
Sí	Intentem planificar les actuacions pedagògiques per respondre de manera integral als reptes que planteja la convivència quotidiana en el si de l'entitat	Planificació vs. reacció
No	Actuem com podem a mesura que emergeixen els conflictes	

BIBLIOGRAFIA

- ALEGRE, M. i HERRERA, D. (2000). *Escola, oci i joves d'origen magribí. El sentit de la inserció social de les segones generacions de famílies immigrades. El cas de Mataró*. Barcelona: Diputació de Barcelona i Fundació Jaume Bofill: Materials de joventut, núm. 14
- Council of Europe (1995). *All different all equal. Education Pack. Ideas, resources, methods and activities for informal intercultural education with young people and adults*. Estrasburg
- DELGADO, M. (1998). *Diversitat i integració*. Barcelona: Empúries
- ESSOMBA, M.A. (coord.) (2001). *SANDUK. Guia per a la formació dels educadors i les educadores en interculturalitat i immigració*. Barcelona: Secretaria General de Joventut i Fundació Jaume Bofill
- KINCHELOE, J. L. i STEINBERG, S. R. (1999). *Repensar el multiculturalismo*. Barcelona: Octaedro
- Mc CARTHY, (1994). *Racismo y curriculum*. Madrid: Ediciones Morata i Fundación Paideia.
- MORERAS, J. (1999). *Musulmanes en Barcelona. Espacios y dinámicas comunitarias*. Barcelona: CIDOB
- NADAL, M.; OLIVERES, R. i ALEGRE, M. (2002). *Les actuacions municipals a Catalunya en l'àmbit de la immigració*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, Finestra Oberta, núm. 27
- POSTMAN, N. (1990). *La desaparició de la infantesa*. Vic: Eumo
- SLEETER, E. i GRANT, A. (1999). *Making Choices for Multicultural Education: Five Approaches to Race, Class and Gender*. Wiley, John & Sons
- STOLCKE, V. (1994). "Europa: nuevas fronteras, nuevas retóricas de exclusión", a AAVV *Extranjeros en el paraíso*. Barcelona: Editorial Virus
- WALLERSTEIN, I. i BALIBAR, E. (1991). *Raza, nación y clase*. Madrid: Iepala.

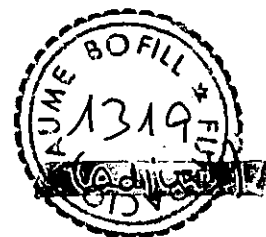
DOCUMENTACIÓ DELS MOVIMENTS I LES ENTITATS

- CONFEDERACIÓ DE CENTRE JUVENILS "DON BOSCO" DE ESPANYA (1999) *La Proposta Educativa dels Esplais i Centres Juvenils Salesians. Materials per a la reflexió i el treball*. Madrid: Editorial CCS
- COORDINACIÓ CATALANA DE COLÒNES, CASALS I CLUBS D'ESPLAI (1999) "Pla quadriennal de Coordinació Catalana 1999-2002"
- ESCOLTES CATALANS (1998) "Fer-se preguntes, cercar respostes"
- ESCOLTES CATALANS (1998) "Reglaments de vegueries". Document, núm. 18
- ESCOLTES CATALANS (1999) "Mètode general". Document, núm. 4
- ESCOLTES CATALANS (1999) "Mètode Follets". Document, núm. 5
- ESCOLTES CATALANS (1999) "Mètode Llops". Document, núm. 6
- ESCOLTES CATALANS (1999) "Mètode Raiers". Document, núm. 7
- ESCOLTES CATALANS (1999) "Mètode Pioners". Document, núm. 8
- ESCOLTES CATALANS (1999) "El compromís". Document, núm. 9

- ESCOLTES CATALANS (1999) "Dossier verd". Document, núm. 10
- ESCOLTES CATALANS (1999) "Document de funcionament d'agrupaments". Document, núm. 15
- ESCOLTES CATALANS. "Un tip de viure"
- FEDERACIÓ CATALANA DE L'ESPLAI. "Presentació"
- FEDERACIÓ CATALANA DE L'ESPLAI. "Utopia, solidaritat, iniciativa, felicitat"
- FEDERACIÓ DON BOSCO (1999) "Pla de treball de la Federació 1999-2002"
- GANZAIA. "Educació en el lleure"
- MIJAC (1988) "El projecte educatiu als centres de MIJAC". Barcelona: Materials de Formació, núm. 3
- MIJAC (1993) "Document d'iniciació al MIJAC"
- MIJAC. "Avantprojecte d'estatuts del MIJAC de Catalunya i les Balears"
- MIJAC. "Les conviccions del MIJAC de Catalunya i les Balears"
- MIJAC. "El MIJAC, una oportunitat per a actuar". Formació i Iniciació d'Animadors
- MIJAC. "Procés a la militància dels infants en el MIJAC"
- MINYONS ESCOLTES GUIES SANT JORDI DE CATALUNYA (1989) *El llibre del Cap*
- MINYONS ESCOLTES GUIES SANT JORDI DE CATALUNYA (1994) *El gran joc dels continents... i altres activitats d'educació per al desenvolupament*
- MINYONS ESCOLTES GUIES SANT JORDI DE CATALUNYA. "El cau de tots. Projecte Sots-III i Nord. Demarcació del Barcelonès"
- MINYONS ESCOLTES GUIES SANT JORDI DE CATALUNYA. "Convivència al cau. Projecte d'agrupament 2001-2002. Agrupament escolat Ali-Bei, Navàs"
- MINYONS ESCOLTES GUIES SANT JORDI DE CATALUNYA. "Perspectiva 00-01"
- MINYONS ESCOLTES GUIES SANT JORID DE CATALUNYA. "Mirar cap endins per créixer cap enfora. Pla biennal 00-02"
- MOVIMENT DE CENTRES D'ESPLAI CRISTIANS. "El Moviment de Centres d'Esplai Cristians". Fundació Pere Tarrés
- MOVIMENT DE CENTRES D'ESPLAI CRISTIANS. "Des de l'esplai fes-te teu el batey". Fundació Pere Tarrés
- MOVIMENT DE CENTRES D'ESPLAI CRISTIANS. "Per un món de colors... Canvia't les ulleres!". Fundació Pere Tarrés
- MOVIMENT DE CENTRES D'ESPLAI CRISTIANS. "Pla d'accions 2000-2001". Fundació Pere Tarrés
- MOVIMENT LAIC I PROGRESSISTA. "Ideari". Fundació Ferrer i Guàrdia
- MOVIMENT LAIC I PROGRESSISTA. "Instruiu-vos i sereu lliures, associeu-vos i sereu forts, estimeu-vos i sereu feliços"
- WORLD ORGANIZATION OF SCOUT MOVEMENT (1998) "Principis fonamentals de l'escoltisme"

**EDUCACIÓ EN EL LLEURE I DIVERSITAT CULTURAL: LA IMMIGRACIÓ I EL TREBALL
INTERCULTURAL A LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE DE CATALUNYA**

Diego Herrera
Bernat Albaigés
Mercè Garet

ÍNDEX

ÍNDEX.....	1
1.-INTRODUCCIÓ.....	2
2. LA I ENQUESTA SOBRE IMMIGRACIÓ I INTERCULTURALITAT A LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE DE CATALUNYA (CURS 2001-2002)	3
2.1.-COMENTARIS TÈCNICS.....	3
2.2.-PRESÈNCIA D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN IMMIGRAT A LES ENTITATS.....	4
2.3.- PRINCIPALS RESULTATS.....	6
3.-PRIMERES CONCLUSIONS SOBRE EDUCACIÓ EN EL LLEURE I TREBALL INTERCULTURAL	25
3.1.-ASSOCIACIONISME, LLEURE I DIVERSITAT SOCIOCULTURAL.....	25
3.2.-MOVIMENTS, ENTITATS I TREBALL INTERCULTURAL.....	29
4.-OBRINT PERSPECTIVES	38
4.1.-ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE I TREBALL INTERCULTURAL	38
4.2. EL MODEL INTERCULTURAL.....	39
5. BIBLIOGRAFIA	45
6. DOCUMENTACIÓ FACILITADA PELS MOVIMENTS I LES ENTITATS.....	45

☒ DOCUMENT - SÍNTESI PER LA COL·LECCIÓ APORTACIONS 1

1.-INTRODUCCIÓ

El lleure pot interpretar-se com un **espai de relació i socialització** tant o més transcendent que la pròpia escola, sobretot en el cas dels joves i els adolescents, però també en el dels infants¹, en la mesura que afavoreix la construcció i expressió de les identitats col·lectives (apropiació selectiva d'espais, constitució de grups d'amics, desenvolupament d'activitats creatives, etc.). La inserció social en una o altra estructura de relacions socials, la participació més o menys intensa en el consum d'oci, i l'ús d'estètiques i llenguatges específics, permet els joves i els adolescents definir públicament les seves preferències i apostes vitals.

Des d'un punt de vista científic, les conseqüències dels moviments protagonitzats pels infants i els joves en l'espai de lleure tenen un interès polític especial relacionat amb la constitució d'endo i exogrups a l'entorn dels diversos eixos de diferència-desigualtat (per exemple, la classe social, el sexe, el grup d'edat, l'adscripció ètnicocultural, o qualsevol combinació d'ells). Amb això volem expressar que l'espai de lleure també pot caracteritzar-se per l'**activació de dinàmiques segregadores** i/o discriminatòries, i no només per l'aproximació sociocultural o l'intercanvi democràtic d'experiències entre els seus usuaris. És més, l'espai d'educació en el lleure també pot ser vist com un *camp de joc* en el que es (re)produeixen les dinàmiques socials dominants i en el que s'escenifiquen les relacions que informen de la qualitat de les relacions interculturals "a fora".

L'objectiu que orienta la redacció de les pàgines que segueixen a continuació està molt relacionat amb aquesta premissa teòrica. De fet, els resultats de la recerca sobre educació en el lleure i immigració que realitzada al llarg del curs 2001-2002² posen de manifest que la presència d'infants i joves d'origen immigrant a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya es diferencia a) per ser comparativament baixa en relació als efectius comptabilitzats per les estadístiques oficials, b) per mostrar densitats desiguals d'acord amb el tipus de moviment i entitat ("assistencialista" vs. "universalista"), i c) per provocar actuacions pedagògiques generalment precàries i parcials.

Condicionades com estan per un context social en el que els moviments migratoris estan a l'ordre del dia (i davant el perill que l'atenció vers les minories autòctones –concretament la gitana– quedi relegada a un segon pla per la preocupació que està generant la presència de noves alteritats socioculturals), les entitats d'educació en el lleure haurien de ser més conscients que mai de les limitacions i les possibilitats que contenen les seves estructures per gestionar dins un pla d'igualtat la creixent diversitat sociocultural present entre els seus usuaris.

A les entitats d'educació en el lleure té lloc part de la inserció social dels infants i els joves d'origen immigrant en la interacció d'aquests amb l'equip d'educadors, amb els altres nois i noies, en les relacions que les seves famílies mantenen amb l'entitat, amb els seus responsables i amb les famílies d'infants i joves autòctons. Però també pot succeir que les estructures organitzatives, les dinàmiques relacionals, i els discursos sobre el lleure adoptats

¹ De la mateixa manera que a partir de la segona meitat del segle XX les administracions públiques i el mercat han contribuït a la construcció d'imatges i discursos específics sobre els joves i els adolescents (a través del disseny de polítiques socials, de la generació de mercaderies específiques, etc.), no és menys cert que en l'actualitat la infància ocupa cada vegada més un espai privilegiat en els debats polítics i acadèmics que informen la formulació de polítiques públiques (exemplificades, per exemple, en els anomenats Plans d'Infància municipals), així com en les estratègies comercials adoptades pels mercats audiovisuals, de la roba, o de l'oci, etc. (creació de productes específics pels més petits). Tot plegat no només fa que la infància comenci a ser vista com un període de la vida significatiu en sí mateix, sinó que també contribueixi a transformar la qualitat dels materials simbòlics que omplien de contingut aquest període de la biografia i dotaven d'identitat els més petits, fins el punt d'aproximar-los en alguns aspectes als usos i costums de la població jove i adolescent (Neil Postman parla, en aquest sentit, de la *desaparició de la infantesa*).

² Veure apartat "2.1".

per les entitats obliguin a alguns col·lectius a reorganitzar (o fins i tot desorganitzar) les seves identitats en privilegiar els valors i les racionalitats assumits pels membres de la majoria social.

Per tot això, pensem les entitats d'educació en el lleure constitueixen un espai privilegiat per analitzar la manera com s'especifica la inserció social d'aquests infants i joves en la societat d'acollida, i en quins termes s'està conceptualitzant el camp de possibilitats obert per la presència de noves identitats socioculturals en els espais públics. A continuació presentem de forma resumida algunes dades de la *I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)* relacionades amb aquest tipus de preocupacions.

2. LA I ENQUESTA SOBRE IMMIGRACIÓ I INTERCULTURALITAT A LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE DE CATALUNYA (CURS 2001-2002)

2.1.-COMENTARIS TÈCNICS

La *I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)* s'emmarca dins el Projecte Calidoscopi³ com a instrument de recollida d'informació sobre la **presència d'infants i joves d'origen estranger**⁴ en aquests espais de socialització i sobre la **qualitat del treball intercultural** que s'hi està duent a terme actualment. La publicació dels seus resultats pretén, d'una banda, posar a l'abast dels educadors i les educadores del temps lliure una sèrie de coneixements sobre la realitat que pren el fenomen migratori en els nostres moviments i entitats, i de l'altra, aportar elements de reflexió útils de cara a una millor articulació de les actuacions en l'àmbit de l'educació intercultural.

La unitat d'anàlisi emprada en la recerca que ha donat lloc a aquesta publicació ha estat l'**entitat d'educació en el lleure**. En aquest sentit, l'univers estadístic està format pel conjunt de les 674 entitats que apareixien recollides en els registres i formularis corresponents al curs 2001-2002 dels nou moviments aquí considerats⁵. (Val a dir que els moviments de referència aglutinen l'àmplia majoria de les entitats d'educació en el lleure que actuen a Catalunya.)

La mostra, constituïda per un total de 204 entitats, recull de forma representativa la diversitat associativa present. Per a la configuració de la mostra s'ha procedit a la tècnica de **mostreig**

³ Es tracta del programa desenvolupat conjuntament per la Secretaria General de Joventut de la Generalitat de Catalunya i la Fundació Jaume Bofill i que té per objectiu promocionar el treball intercultural en els moviments i les entitats d'educació en el lleure.

⁴ La condició d'"estrangeria" correspon a una situació jurídic-legal específica, mentre que la d'"immigrat" remet a un concepte sociològic més ampli: l'originada pel desplaçament territorial dels individus amb l'objectiu de millorar les seves condicions de vida. En aquest sentit, emprarem l'etiqueta "**infants i joves d'origen estranger**" per referir-nos a la totalitat dels fills i les filles de pares i/o mares de nacionalitat no espanyola, mentre que farem servir la d'"**infants i joves d'origen immigrat**" per emfasitzar la situació social i econòmica desafavorida que caracteritza la major part dels fills i filles de famílies estrangeres provinents de països empobrits. En termes estrictes, l'enquesta recull informació referent al volum i estructura de la població estrangera present a les entitats d'educació en el lleure. A efectes pràctics, però, farem servir l'adjectiu "immigrat" donat que la major part dels usuaris estrangers enregistrats en aquestes entitats estan protagonitzant, directament o a través de les seves famílies, un procés d'immigració.

⁵ Aquests moviments són: ESPLAC, Fundació Catalana de l'Esplai, Federació de Centres Juvenils Don Bosco, Coordinació Catalana de Colònies, Casals i Clubs d'Esplai, Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi de Catalunya, Escoltes Catalans, MIJAC, Ganzaia i Secretariat de Joves La Salle.

aleatori estratificat en base a tres variables: d'una banda, l'àmbit geogràfic⁶ on s'ubica l'entitat, segons la divisió territorial que aporta el Pla Territorial de Catalunya; d'altra banda, la **tipologia de moviment**⁷ d'educació en el lleure al qual pertany l'entitat; i finalment, la **relació que manté l'entitat amb el fet religiós**⁸.

La recollida de dades s'ha realitzat a partir d'un **qüestionari** que consta de dues parts diferenciades: una primera part que recull les **dades censals** bàsiques de l'entitat i de l'estructura sociodemogràfica dels seus afiliats (territori, tipologia de moviment, i volum i distribució dels associats segons origen, sexe i edat); i una segona part amb **preguntes obertes** referents a la relació que estableixen les entitats amb el fet intercultural (concepcions al voltant de la diversitat sociocultural, articulació concreta d'estratègies pedagògiques, us de recursos i materials, etc.).

2.2.- PRESENCIA D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN IMMIGRAT A LES ENTITATS

Existeixen poques referències estadístiques actualitzades sobre la presència d'infants i joves estrangers a Catalunya. Les fonts oficials amb dades més fiables són el Padró de població i l'Estadística de població. No obstant, en el primer cas no s'han pogut obtenir dades actualitzades per al conjunt de Catalunya, i en el segon cas les sèries més actualitzades disponibles a principis de 2002 fan referència a l'any 1996 i, per tant, són poc indicatives de la realitat sociomigratòria present.

Altres dades més actualitzades però menys rigoroses són les que fan referència a l'escolarització i a la residència. En el primer cas, el Departament d'Ensenyament disposa d'informació referent al nombre i la procedència dels alumnes d'*origen estranger* matriculats en els centres educatius de Catalunya. Per al curs 2000-2001, el pes d'alumnes d'origen estranger sobre el total d'alumnes era del 2,8%⁹. Aquest percentatge, però, mostra una mesura que infradimensiona el nombre d'infants i joves d'*origen immigrat*, ja que en algunes ocasions l'estadística oficial només considera aquells infants i joves no nascuts a l'Estat espanyol, independentment de la seva nacionalitat¹⁰.

Pel que fa a les dades sobre residència, el Ministerio del Interior ofereix algunes dades sobre els infants i els joves *estrangers* que viuen legalment a Catalunya. Per al 2000, el pes relatiu d'aquesta població entre 0 i 15 era del 3,5%. Aquest percentatge també infradimensiona el volum d'infants i joves d'*origen immigrat* en la mesura que, a més de l'observació feta en l'anterior paràgraf (lloc de naixement vs. nacionalitat), només comptabilitza aquells individus als que se'ls ha concedit un permís de residència. En aquesta recerca, l'origen estranger o immigrat tampoc no ve determinat per la condició legal d'estrangeria dels individus o les seves famílies.

Si les dades anteriors englobessin el conjunt d'infants i joves d'origen estranger o immigrat (nascuts o no en el territori espanyol, residents legals i irregulars, etc.) les xifres s'incrementarien considerablement. En aquest sentit, segons la *Enquesta sobre Immigració*

⁶ La variable inclou les següents categories: àmbit metropolità, comarques centrals, comarques de Tarragona i Ebre, Ponent i comarques gironines.

⁷ La variable inclou les següents categories: entitat d'esplai i entitat escolta.

⁸ La variable inclou les següents categories: entitat confessional i entitat laica.

⁹ Inclou els alumnes d'Educació Infantil, d'Educació Primària i d'Educació Secundària Obligatoria.

¹⁰ En aquest sentit, els infants i joves de nacionalitat estrangera nascuts a Catalunya podrien no comptabilitzar-se com a alumnes d'origen estranger. En la nostra recerca, l'origen estranger o immigrat no ve determinat exclusivament pel *lloc de naixement* de l'individu (un altre país), sinó també per la seva *nacionalitat* (no espanyola).

i *Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya*, les entitats tenen per al curs 2001-2002 una presència de fills i filles de famílies d'origen estranger (en sentit ampli) d'un 5,5% sobre el total dels seus infants i joves.

Aquesta xifra s'ha de relativitzar convenientment tenint en compte l'elevat grau dispersió estadística que mostra aquest indicador (percentatge d'infants i joves d'origen estranger) al voltant del seu valor mitjà. En concret, a la mostra de l'enquesta apareix un nombre relativament reduït d'entitats que concentren la major part dels fills i les filles de famílies d'origen estranger com a conseqüència del seu **caràcter assistencialista**. Ens estem referint concretament als Centres Oberts adscrits als moviments d'educació en el lleure i a altres institucions d'acció social dirigides a l'atenció de col·lectius socialment desafavorits.

Les dades de l'enquesta posen de manifest que **el 5,8% de les entitats concentren el 52,5% dels infants d'origen estranger**. Si optem per excloure dels nostres càlculs aquest grup específic d'entitats, el pes relatiu dels infants i els joves d'origen estranger disminuiria fins assolir un valor del 2,6%, xifra que manifesta amb major certesa les conseqüències practiques derivades de l'actitud adoptada pels moviments i les entitats d'educació en el lleure davant la diversitat sociocultural que informa el nostre país. Des d'aquest punt de vista podem afirmar que **la presència d'infants i joves d'origen estranger a la societat catalana no queda reflectida en el si de les entitats**.

D'altra banda, s'observa una ordenació molt similar entre la distribució dels orígens dels alumnes d'origen estranger matriculats en els centres d'ensenyament (Educació Infantil, Primària i ESO) i l'enregistrada entre els homòlegs presents a les entitats d'educació en el lleure. En termes generals, doncs, **la distribució d'origens a la societat catalana quedaria ben reflectida en el si de les entitats**. Les principals diferències afecten, en qualsevol cas, als infants i joves d'origen magribí i asiàtic (bàsicament xinès) (presentes en una proporció menor a les entitats), i als d'origen llatinoamericà (amb una proporció major a les entitats). Veiem-ho amb més deteniment a través de la Taula 1:

TAULA 1: DISTRIBUCIÓ PER ORÍGENS DELS INFANTS I JOVES D'ORIGEN ESTRANGER

Origen	% d'alumnes als centres d'educació infantil, primària i ESO	% d'infants a les entitats
Unió Europea	9,5	10,3
Resta d'Europa	5,3	4,0
Magrib	43,7	39,8
Resta d'Àfrica	5,6	7,4
Amèrica del Nord	0,7	1,3
Mèxic, Centre i Sudamèrica	27,9	34,1
Àsia i Oceania	7,3	3,0
Total	100,0	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Consorci Institut d'Infància i Món Urbà (CIIMU en endavant) i de la *1 Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya*

Nota: Els percentatges relatius a les entitats d'educació en el lleure estan calculats sobre el total de 674 infants d'origen immigrat inclosos en la mostra d'entitats.

2.3.- PRINCIPALS RESULTATS

A continuació s'exposen els principals resultats de la *I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya*. Cada taula estadística està acompanyada d'un quadre descriptiu i explicatiu amb les principals idees necessàries per a la seva interpretació i comprensió.

Els aspectes analitzats a partir de l'explotació estadística de l'enquesta giren en torn a: a) l'estructura de la població infantil i juvenil a les entitats, b) la presència dels infants d'origen estranger a les entitats, c) la concentració dels infants i joves d'origen estranger a les entitats, d) la distribució d'origens immigrants en les entitats i e) les característiques del treball intercultural realitzat a les entitats.

a) L'estructura de la població infantil i juvenil a les entitats d'educació en el lleure

TAULA 2: DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL PER SEXE I GRUP D'EDAT DELS INFANTS I JOVES SEGONS ORIGEN

Origen	Sexe	Grup d'edat				Total	Total (valors absoluts)
		Menors de 6 anys	Entre 6 i 12 anys	Entre 12 i 16 anys	Majors de 16 anys		
Infants i joves d'origen autòcton	Homes	4,7	52,5	33,7	9,2	100,0	5.778
	Dones	4,1	52,4	34,1	9,4	100,0	5.836
	Total	4,4	52,5	33,9	9,3	100,0	11.614
Infants i joves d'origen estranger	Homes	9,8	60,2	27,2	2,8	100,0	389
	Dones	7,7	56,5	29,5	6,3	100,0	285
	Total	8,9	58,6	28,2	4,3	100,0	674
Total	Homes	5,0	53,0	33,3	8,8	100,0	6.167
	Dones	4,3	52,6	33,9	9,2	100,0	6.121
	Total	4,6	52,8	33,6	9,0	100,0	12.288

Font: Elaboració pròpia a partir de la *I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya* (curs 2001-2002)

DIMENSIÓ
Sexe i grup d'edat segons origen
IDEES BÀSIQUES

- L'estructura d'edats dels infants i joves d'origen estranger presents a les entitats d'educació en el lleure segueix una tendència molt similar a la descrita en el cas dels d'origen autòcton, assolint-se els valors màxims d'aquesta variable en els intervals d'edat 6-12 i 12-16 anys, respectivament. Tanmateix, les xifres posen de manifest l'existència de **variacions significatives segons l'origen** autòcton-estranger dels infants i els joves que podrien estar assenyalant diferències entre les estratègies socioeducatives i les trajectòries d'inserció a la vida adulta d'uns i altres. Així, mentre que el 9,3% dels infants i joves d'origen autòcton de les entitats té més de 16 anys, aquesta xifra es redueix en 5 punts percentuals en el cas dels d'origen estranger.
- El creuament de l'edat amb el sexe només informa de desigualtat en el cas dels infants i joves d'origens no autòctons, probablement degut a la influència que exerceixen les adscripcions de gènere sobre les trajectòries biogràfiques de les persones. En aquest sentit, les xifres posen de manifest que les noies d'origen estranger de més de 16 anys tenen un pes relatiu superior al dels seus homòlegs masculins (6,3 vs. 2,8%).

TAULA 3: DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL DELS INFANTS I JOVES PER SEXE SEGONS ORIGEN I GRUP D'EDAT

Origen	Sexe	Menors de 6 anys	Entre 6 i 12 anys	Entre 12 i 16 anys	Majors de 16 anys	Total
Infants d'origen autòcton	Homes	52,8	49,8	49,4	49,2	49,8
	Dones	47,2	50,2	50,6	50,8	50,2
	Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Total (valors absoluts)	509	6.094	3.934	1.077	11.614
Infants d'origen estranger	Homes	63,3	59,2	55,8	37,9	57,7
	Dones	36,7	40,8	44,2	62,1	42,3
	Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Total (valors absoluts)	60	395	190	29	674
Total	Homes	54,0	50,4	49,7	48,9	50,2
	Dones	46,0	49,6	50,3	51,1	49,8
	Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Total (valors absoluts)	569	6.489	4.124	1.106	12.288

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO
Sexe segons origen i grup d'edat
IDEES BASIQUES

- La distribució dels infants i joves d'origen immigrat segons sexe mostra al llarg dels diferents intervals d'edat uns valors menys equitatius que en el cas dels d'origen autòcton. Així, si entre els darrers, els homes i les dones es fan presents a les entitats d'educació en el lleure en proporcions similars (49,8% vs, 50,2%), entre els primers hi ha una distribució desigual a favor dels homes equivalent a 15 punts percentuals (57,7% vs. 42,3%).
- Aquesta tendència és especialment significativa en els valors extrems de l'interval d'edat considerat ("Menors de 6 anys" i "Majors de 16 anys"): el 63,3% representa els infants de sexe masculí entre la població d'origen estranger menor de 6 anys, mentre que un percentatge similar, el 62,1%, representa els joves de sexe femení entre la població d'origen estranger major de 16 anys present a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya.

b) La presència dels infants i joves d'origen estranger a les entitats d'educació en el lleure

TAULA 4: DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN ESTRANGER PER SEXE I GRUP D'EDAT EN RELACIÓ AL TOTAL

Sexe	Menors de 6 anys	Entre 6 i 12 anys	Entre 12 i 16 anys	Majors de 16 anys	Total
Homes	12,4	7,2	5,2	2,0	6,3
Dones	8,4	5,0	4,1	3,2	4,7
Total	10,5	6,1	4,6	2,6	5,5
Total (valors absoluts)	60	395	190	29	674

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO

Sexe i grup d'edat en relació al total. Infants i joves d'origen estranger

IDEES BÀSIQUES

- El 5,5% dels infants i joves presents a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya són d'origen estranger. Aquest percentatge s'incrementa a mesura que disminueix l'edat, fins el punt de doblar el seu valor en el cas de la població menor de 6 anys (10,5%).
- Els nois i joves d'origen estranger tenen un pes relatiu més gran que les seves homòlogues femenines a cadascú dels intervals d'edat, a excepció del que inclou la

població de més de 16 anys. Aquesta distribució podria estar relacionada amb l'existència de processos de socialització diferents segons el sexe dels individus, fet que s'accentua entre alguns dels orígens de les famílies d'origen estranger.

c) La concentració dels infants i joves d'origen estranger a les entitats d'educació en el lleure

TAULA 5: DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL D'ENTITATS I D'INFANTS I JOVES D'ORIGEN ESTRANGER SEGONS PRESÈNCIA D'AQUESTS A L'ENTITAT

Presència d'infants d'origen estranger	% Entitats	% Infants d'origen estranger
Sense presència	43,2	0,0
Presència d'1 a 4	39,2	23,7
Presència superior a 4	17,6	76,3
Total	100,0	100,0
Total (valors absoluts)	204	674

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO

Distribució d'entitats i infants i joves d'origen estranger segons presència d'infants i joves d'origen estranger

IDEES BASIQUES

- **Al 43,2% de les entitats d'educació en el lleure de Catalunya no hi ha presència d'infants i joves d'origen estranger.** El 17,6% de les mateixes, en canvi, tenen una presència d'infants i joves d'origen estranger superior a 4, que aglutinen el 76,3% del total de fills i filles de famílies estrangeres presents en els moviments d'educació en el lleure. En aquest sentit, doncs, existeix una gran majoria d'entitats amb una presència inexistent o reduïda d'infants i joves d'origen estranger i una proporció reduïda d'entitats que concentren la gran majoria d'infants i joves d'origen estranger.

d) La distribució d'orígens immigrants en les entitats d'educació en el lleure

TAULA 6: DISTRIBUCIÓ D'INFANTS I JOVES PER ORIGEN SEGONS SEXE I GRUP D'EDAT

Ambit territorial	EUROPA	Europa Central i Oriental	Unió Europea-15 i resta de països europeus	AMERICA	EUA i Canadà	Mèxic i Amèrica Central	Amèrica del Sud	ÀFRICA	Magrib-Àfrica del Nord	Àfrica subsahariana i resta d'Àfrica	ÀSIA	OCEANIA	No consta	NS/NC	TOTAL	TOTAL (valors absoluts)
Homes	12,6	2,6	10,0	36,0	0,0	7,2	28,8	47,3	39,6	7,7	2,6	0,0	0,0	1,5	100,0	389
Dones	16,1	5,3	10,9	33,7	0,4	4,2	29,1	45,6	38,9	6,7	3,5	0,0	0,0	1,1	100,0	285
Menors de 6 anys	6,7	3,3	3,3	36,7	0,0	5,0	31,7	53,3	41,7	11,7	3,3	0,0	0,0	0,0	100,0	60
Entre 6 i 12 anys	9,9	3,3	6,6	38,7	0,0	6,3	32,4	47,8	39,0	8,9	2,3	0,0	0,0	1,3	100,0	395
Entre 12 i 16 anys	17,4	3,7	13,7	28,9	0,5	4,7	23,7	47,4	43,7	3,7	4,2	0,0	0,0	2,1	100,0	190
Majors de 16 anys	65,5	10,3	55,2	20,7	0,0	10,3	10,3	10,3	10,3	0,0	3,4	0,0	0,0	0,0	100,0	29
Total	14,1	3,7	10,4	35,0	0,1	5,9	28,9	46,6	39,3	7,3	3,0	0,0	0,0	1,3	100,0	674

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIÓ
Àrea d'origen dels infants i joves d'origen estranger
IDEES BÀSIQUES
- L'origen estranger més freqüent a les entitats d'educació en el lleure és el Magrib-Àfrica del Nord, amb un 39,3% dels infants i joves d'origen estranger, seguit per l'Amèrica del Sud i els països rics d'Europa, que representen respectivament el 28,9 i el 10,4% d'aquests infants i joves. - Aquestes xifres posen igualment de manifest la presència marginal dels infants i joves d'origen asiàtic (3,0%), fet que podria estar relacionat amb la distribució d'orígens de la població infantil i jove estrangera que es dona en termes demogràfics generals a Catalunya, però també amb l'articulació d'estratègies d'inserció social específiques per part d'aquest col·lectiu. - Pel que fa a la distribució dels infants i joves segons edat i àrea d'origen, destaca l'existència de dues tendències diferenciades segons de si parlem d'orígens rics o

pobres. Les xifres semblen assenyalar que els infants originaris dels països africans o llatinoamericans abandonen a edats més primerenques les entitats d'educació en el lleure i/o hi accedeixen amb menor freqüència en les edats superiors que en el cas dels d'origen europeu. Aquest fet no s'explica tant per la distribució d'edats general dels infants i joves d'origen estranger com per l'existència de projectes vitals diferenciats.

- En aquest sentit, podem destacar que el 53,3% dels infants menors de 6 anys presents a les entitats són originaris del continent africà i que només el 3,3% són de l'Europa rica, mentre que les xifres corresponents als infants de més de 16 anys s'inverteixen: els infants originaris del continent africà passen a representar el 10,3% del total i els seus homòlegs europeus assoleixen una xifra superior al 50%.

TAULA 7: DISTRIBUCIÓ D'INFANTS I JOVES PER SEXE I GRUP D'EDAT SEGONS ORIGEN

Ambit territorial	EUROPA	Europa Central i Oriental	Unió Europea i 15 i resta de països europeus	AMERICA	EUA i Canadà	Mèxic i Amèrica Central	Amèrica del Sud	ÀFRICA	Magrib-Africa del Nord	Africa subsahariana i resta d'Àfrica	ASIA	OCEANIA	No consta	NS/NC	TOTAL
Homes	51,6	40,0	55,7	59,3	0,0	70,0	57,4	58,6	58,1	61,2	50,0	-	-	66,7	57,7
Dones	48,4	60,0	44,3	40,7	100,0	30,0	42,6	41,4	41,9	38,8	50,0	-	-	33,3	42,3
Menors de 6 anys	4,2	8,0	2,9	9,3	0,0	7,5	9,7	10,2	9,4	14,3	10,0	-	-	0,0	8,9
Entre 6 i 12 anys	41,1	52,0	37,1	64,8	0,0	62,5	65,6	60,2	58,1	71,4	45,0	-	-	55,6	58,6
Entre 12 i 16 anys	34,7	28,0	37,1	23,3	100,0	22,5	23,1	28,7	31,3	14,3	40,0	-	-	44,4	28,2
Majors de 16 anys	20,0	12,0	22,9	2,5	0,0	7,5	1,5	1,0	1,1	0,0	5,0	-	-	0,0	4,3
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-	-	100,0	100,0
Total (valors absoluts)	95	25	70	236	1	40	195	314	265	49	20	-	-	9	674

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO

Distribució per sexe i grup d'edat segons origen

IDEES BASIQUES

- **Hi ha una sobrerepresentació del sexe masculí entre els infants i joves d'origen estranger presents a les entitats d'educació en el lleure:** el 57,7% d'ells són homes mentre que només en 42,3% dones. Aquesta tendència general presenta variacions significatives segons l'àrea d'origen. Així, en el cas dels infants i joves procedents dels països rics d'Europa la diferència és més tènue (55,7 vs. 44,3%), mentre que aquesta s'incrementa novament al llarg de la resta d'origens, especialment en el cas de Mèxic i Amèrica Central (70,0 vs. 30,0%), l'Àfrica subsahariana i la resta d'Àfrica (61,2 vs. 38,8%), i el Magrib-Àfrica del Nord (58,1 vs. 41,9%).
- L'excepció a la regla sembla confirmar-la els infants i joves originaris de l'Europa Central i Oriental, tot i que la causa explicativa d'aquest fet podria estar relacionada en certa mesura amb qüestions de tipus tècnic.
- D'altra banda, convé destacar que **els infants i joves procedents d'Amèrica i Àfrica presents a les entitats es troben concentrats a les edats inferiors, mentre que la distribució d'edats en el cas dels originaris dels països de l'Europa occidental és bastant més homogènia.** Aquestes dades confirmen el que s'havia dit anteriorment a l'entorn de la distribució per edats dels infants i joves segons l'eix país d'origen ric - país d'origen empobrit.

TAULA 8: RÀNCING DE PAÏSOS D'ORIGEN DELS INFANTS I JOVES D'ORIGEN ESTRANGER

Orígens	% sobre la població immigrada
Marroc	35,7
Equador	9,4
Perú	7,1
França	4,5
Colòmbia	4,2
Algèria	3,4
Argentina	3,3
República Dominicana	3,0
Gàmbia	2,7
Senegal	2,5
Alemanya	2,1

Bolívia	1,9
Rússia	1,6
Cuba	1,3
Guinea	1,3
Regne Unit	1,2
Mèxic	1,2
Xina	1,0
Veneçuela	1,0
Altres	11,5
Total	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

Nota: els percentatges estan calculats a partir d'un total de 674 infants i joves d'origen estranger presents a les entitats d'educació en el lleure incloses a la mostra.

DIMENSIO

País d'origen

IDEES BÀSIQUES

- El rànquing d'origens presents a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya actualment l'encapçalen el Marroc (35,7%) i, molt per baix, Equador (9,4%), Perú (7,1%), França (4,5%), Colòmbia (4,2%) i Algèria (3,4%). Aquesta distribució segueix una ordenació d'origens molt similar a la que es dona a nivell demogràfic general i en les escoles.
- Els 4 països africans d'origen més presents entre els infants i joves de les entitats són el Marroc, Algèria, Gàmbia i el Senegal.
- Els 4 països llatinoamericans d'origen més freqüents a les entitats són Equador, Perú, Colòmbia i Argentina.
- Les 3 primeres categories del rànquig europeu són França, Alemanya i Regne Unit.

e) Les característiques del treball intercultural

TAULA 9: REALITZEN LES ENTITATS ALGUNA ACTIVITAT D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL?

Característiques de l'entitat	SI	NO	NS/NC	Total	Total (valors absoluts)
Sense presència	59,8	34,1	6,1	100,0	88
Presència de 1 a 4 infants d'origen estranger	71,6	24,3	4,1	100,0	80
Presència superior a 4	72,7	24,2	3,0	100,0	36
D'escoltisme	69,1	26,8	4,1	100,0	105
D'esplai	64,1	30,4	5,4	100,0	99
Confessionals	68,1	27,8	4,2	100,0	155
Laiques	62,2	31,1	6,7	100,0	49
Total	66,7	28,6	4,8	100,0	204

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO
Realització d'activitats d'educació intercultural a les entitats d'educació en el lleure
IDEES BÀSIQUES
• Una àmplia majoria d'entitats d'educació en el lleure assegura incloure dins les seves activitats algun tipus de treball intercultural (66,7%). Aquesta proporció optimista no ha d'amagar el fet que una de cada tres entitats no desenvolupa activitats d'educació intercultural. • Existeixen diferències entre les entitats pel que fa al treball intercultural en funció de la presència d'infants i joves d'origen estranger entre els seus membres. Aquelles que no tenen presència desenvolupen en menor mesura activitats d'educació intercultural en relació a aquelles altres que sí en tenen. • Les entitats amb infants d'origen estranger no presenten diferències substancials en la realització del treball intercultural. Per tant, el factor determinant en aquest sentit no és tant el nombre d'infants d'origen estranger presents a l'entitat (superior o inferior/igual a 4) com la simple presència d'aquests. • D'altra banda, les entitats escoltes, en comparació a les d'esplai, i les entitats confessionals, en relació a les laiques, desenvolupen en major mesura activitats d'educació intercultural.

TAULA 10: QUIN TIPUS D'ACTIVITATS D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL ES DESENVOLUPA A LES ENTITATS? (EXCLOSOS ELS NS/NC)

Puntualitat-Continuïtat	Total
Activitats aïllades	90,4
Activitats integrades en el Projecte Educatiu	9,6
Total	100,0
Total (valor absolut)	125

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

Nota: els percentatges estan calculats a partir del total d'entitats que manifesten desenvolupar algun tipus d'activitat d'educació intercultural -Taula 9- i han respost aquesta pregunta.

DIMENSIO
Tipus de treball intercultural en la programació de les activitats d'educació en el lleure de les entitats
IDEES BASIQUES
• Si bé, com hem vist en l'anterior taula, la major part de les entitats d'educació en el lleure de Catalunya inclou dins la seva programació algun tipus d'activitat d'educació intercultural, aquestes són en un 90,4% dels casos activitats puntuals sense continuïtat en el temps (tallers de dansa, tallers de gastronomia ètnica, jornades interculturals, etc.). • Les entitats manifesten un cert desconeixement a l'hora de dissenyar un treball intercultural que s'integri de forma transversal en el seu Projecte Educatiu. • No s'han observat diferències en relació al tipus de treball intercultural segons la presència d'infants d'origen estranger a l'entitat o segons la tipologia de moviment al qual aquesta s'adscriu.

TAULA 11: REALITZEN LES ENTITATS ALGUNA ACTUACIÓ ESPECÍFICA PER A L'ACOLLIDA DE FILLS/ES DE FAMÍLIES D'ORIGEN ESTRANGER?

Característiques de l'entitat	SI	NO	NS/NC	Total	Total (valors absoluts)
Sense presència d'infants d'origen estranger	12,2	81,7	6,1	100,0	88
Presència de 1 a 4	14,9	81,1	4,1	100,0	80
Presència superior a 4	48,5	48,5	3,0	100,0	36
D'escoltisme	19,6	76,3	4,1	100,0	105
D'esplai	19,6	75,0	5,4	100,0	99
Confessionals	18,1	77,8	4,2	100,0	155
Laiques	24,4	68,9	6,7	100,0	49
Total	19,6	75,7	4,8	100,0	204

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIÓ
Actuacions d'acollida dels fills/es de famílies d'origen estranger a l'entitat
IDEES BÀSIQUES
• Un 75,7% de les entitats no realitza actuacions específiques en l'acollida dels infants d'origen estranger. • Les actuacions d'acollida són més prevalents entre les entitats que tenen una presència més nombrosa de fills/es de famílies estrangeres. Fins un 48,5% d'aquestes entitats afirma dur a terme actuacions específiques per acollir aquesta població. En canvi –i sense diferències gaire significatives- quan la presència és reduïda o inexistent les entitats a penes sí desenvolupen actuacions d'acollida (només al voltant d'un 13% afirma fer-ho). • D'altra banda, les entitats confessionals, en comparació a les laiques, desenvolupen en menor mesura actuacions d'acollida. • No existeixen en aquest sentit diferències significatives entre les entitats d'escoltes i d'esplais.

TAULA 12: QUINA ÉS L'ACTUACIÓ D'ACOLLIDA MÉS SIGNIFICATIVA? (EXCLOSOS ELS NS/NC)

Actuació principal	Total	Sense presència	Presència de 1 a 4	Presència superior a 4
L'acollida es realitza a través del suport de professionals i d'entitats de i per a immigrants	50,0	45,5	36,4	62,5
L'acollida es realitza a través del seguiment o acompanyament per part dels monitors del procés d'integració de l'infant a l'activitat de l'entitat	50,0	54,5	63,6	37,5
Total	100,0	100,0	100,0	100,0
Total (valors absoluts)	38	11	11	16

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

Nota: els percentatges estan calculats a partir del total d'entitats que manifesten desenvolupar algun tipus d'actuació d'acollida –Taula11- i han respost aquesta pregunta.

DIMENSIO
Tipus d'actuació d'acollida dels fills/es de famílies d'origen estranger a l'entitat
IDEES BASIQUES
Les entitats que desenvolupen actuacions d'acollida recorren principalment i de forma similar a: El suport de professionals (tècnics dels Serveis Socials, mediadors interculturals, educadors de carrer, etc.) i d'entitats de i per a immigrants (representants de col·lectius immigrants, SOS Racisme, etc.). Aquest suport es dirigeix bàsicament (a) a la promoció de l'accés d'infants d'origen estranger a l'entitat, (b) a la gestió de la relació de l'entitat amb les seves famílies, (c) al desenvolupament d'activitats d'educació intercultural i (d) a la satisfacció de necessitats específiques generades per la seva presència (ajuts econòmiques, etc.). Aquesta actuació és més prevalent entre les entitats que tenen una presència més nombrosa d'infants i joves d'origen estranger, fet que té una doble lectura: d'una banda, el suport deriva en un major accés d'infants d'origen estranger a l'entitat; de l'altra, la major presència exigeix una

major suport. És recomanable, doncs, que les entitats articulin i intensifiquin estratègies de col·laboració amb els agents locals que tenen algun tipus de relació amb el fet migratori.

- El **seguiment o acompanyament del procés d'integració** de l'infant a l'activitat de l'entitat. En aquest cas, quasi no s'articulen estratègies d'acollida proactives i estructurades, sinó que es tracta més aviat d'actuacions improvisades i reactives a problemes relatius a la integració de l'infant en el grup.

Malgrat que en ocasions es desenvolupen actuacions específiques, les entitats no disposen d'un Pla d'Acollida.

TAULA 13: PER QUINA RAÓ NO ES REALITZEN ACTUACIONS ESPECÍFIQUES D'ACOLLIDA? (EXCLOSOS ELS NS/NC)

Raó principal	Total	Sense presència	Presència de 1 a 4	Presència superior a 4
La bona integració dels infants d'origen estranger no fa necessari endegar actuacions específiques	11,4	3,0	18,6	20,0
No es realitzen actuacions de discriminació positiva en l'acollida de cap col·lectiu específic	37,9	21,2	50,8	60,0
La no presència d'infants d'origen estranger no fa necessari actuacions d'acollida	28,6	43,9	16,9	6,7
No s'ha plantejat realitzar actuacions d'acollida per als infants d'origen estranger	15,0	24,2	6,8	6,7
La manca de recursos no ha afavorit el desenvolupament d'actuacions d'acollida	3,6	1,5	5,1	6,7
La manca d'interès de la comunitat immigrada envers l'educació en el lleure no afavoreix el desenvolupament d'actuacions d'acollida	3,6	6,1	1,7	0,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0
Total (valors absoluts)	140	66	59	15

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

Nota: els percentatges estan calculats a partir del total d'entitats que manifesten no desenvolupar algun tipus d'actuació d'acollida –Taula 11– i han respost aquesta pregunta.

DIMENSIO

Causes de la no realització d'actuacions d'acollida dels fills/es de famílies d'origen estranger a l'entitat

IDEES BASIQUES

Les entitats que no realitzen actuacions específiques d'acollida addueixen les següents raons:

- Un 37,9% d'entitats manifesta que **no es fa discriminació positiva envers cap col·lectiu específic en l'acollida**. L'entitat, en aquest sentit, està oberta a qualsevol infant que hi vulgui formar part i, un cop a dins, aquest rep la mateixa atenció que la resta. Aquesta raó és **més prevalent entre les entitats que tenen major presència d'infants d'origen estranger**.
- Un 28,6% d'entitats considera que **l'absència d'infants d'origen estranger** a l'entitat no fa necessari el desenvolupament d'actuacions d'acollida. Aquesta raó és **especialment prevalent entre les entitats que no tenen infants d'origen estranger**. En part, aquesta manca d'estratègies d'acollida pot explicar *l'homogeneïtat cultural* dels seus membres.
- Un 15,0% d'entitats manifesta que **mai s'ha plantejat** la realització d'actuacions d'acollida. Aquesta raó és **especialment prevalent entre les entitats que no tenen infants d'origen estranger**. Un cop més, el no plantejament de l'acollida pot explicar la manca de fills/es de famílies immigrades entre els seus afiliats.
- Un 11,4% d'entitats considera que la **bona integració dels seus infants i joves d'origen estranger** no fa necessari el desenvolupament d'actuacions específiques. Aquesta raó és **més prevalent entre les entitats que tenen major presència d'infants d'origen estranger**.
- Un 3,6% d'entitats creu que existeix una **manca d'interès de la comunitat immigrada** envers l'educació en el lleure, fet que dificulta l'articulació d'actuacions d'acollida. Aquest és un argument **utilitzat bàsicament per les entitats que no tenen presència d'infants d'origen estranger entre els seus membres**.
- Un 3,6% d'entitats manifesta que la **manca de recursos adequats** no afavoreix el desenvolupament d'actuacions d'acollida. Aquesta raó és **més prevalent entre les entitats que tenen presència d'infants d'origen estranger** i, per tant, que experimenten amb major intensitat els efectes d'uns recursos deficientes o insuficients.

**TAULA 14: PER QUINA RAÓ PRINCIPAL NO ES REP SUPORT PEDAGÒGIC?
(EXCLOSOS ELS NS/NC)**

Raó principal	Total	Sense presència	Presència de 1 a 4	Presència superior a 4
Es desconeixen els recursos educatius existents	16,2	21,2	12,9	10,0
No existeixen recursos educatius adequats de suport al treball intercultural	13,5	18,2	9,7	10,0
Existeixen recursos educatius però no s'aprofiten	35,1	27,3	41,9	40,0
No es necessiten recursos educatius específics degut a la no presència d'infants d'origen estranger	21,6	27,3	16,1	20,0
Els recursos educatius no s'obtenen per via institucional sinó a través de l'interès personal de l'educador	13,5	6,1	19,4	20,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0
Total (valors absoluts)	74	33	31	10

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

Nota: els percentatges estan calculats a partir del total d'entitats que manifesten no rebre suport pedagògic per part del moviment d'educació en el lleure al qual pertanyen (exclosos els NS/NC).

DIMENSIO
Causes de la no disposició de suport pedagògic
IDEES BASIQUES
Les entitats que no reben suport pedagògic identifiquen com a principals les següents raons: • Un 35,1% d'entitats considera que existeixen recursos educatius però no s'aprofiten. Aquesta raó és més prevalent entre les entitats que tenen una major presència d'infants i joves d'origen estranger (són les entitats que tenen un major coneixement dels recursos existents). • Un 21,6% d'entitats manifesta que la no presència d'infants d'origen estranger no fa necessari l'ús de recursos educatius específics. D'aquesta forma, s'associa la realització del treball intercultural a la presència d'infants d'origen estranger.

- Un 16,2% d'entitats **no coneix l'existència de recursos educatius específics** per al desenvolupament del treball intercultural. **Existeix un major desconeixement entre les entitats que no tenen presència d'infants d'origen estranger.**
- Un 13,5% d'entitats manifesta que els recursos no es reben a través de l'entitat, sinó que, en tot cas, els mateixos educadors han de mobilitzar-se a títol personal per aconseguir els recursos educatius necessaris. **La mobilització més gran es produeix entre les entitats que tenen presència d'infants d'origen estranger**, ja que aquesta presència genera major inquietud envers el treball intercultural.
- Un 13,5% d'entitats considera que **no existeixen recursos educatius adequats de suport** al treball intercultural. Aquesta raó és més prevalent entre les entitats que no tenen infants d'origen estranger entre els seus afiliats.

En definitiva, entre les entitats que no tenen presència d'infants d'origen estranger es percep un major desconeixement dels recursos educatius existents, una menor mobilització dels seus educadors per a l'obtenció d'aquests i una menor sensibilitat envers la necessitat de desenvolupar un treball intercultural.

TAULA 15: TENEN LES ENTITATS ALGUN TIPUS DE DIFICULTAT / CONFLICTE EN RELACIÓ AL TREBALL INTERCULTURAL?

Característiques de l'entitat	SI	NO	NS/NC	Total	Total (valors absoluts)
Sense presència	22,0	72,0	6,1	100,0	88
Presència de 1 a 4 infants d'origen estranger	36,5	59,5	4,1	100,0	80
Presència superior a 4	48,5	48,5	3,0	100,0	36
D'escoltisme	33,0	62,9	4,1	100,0	105
D'esplai	31,5	63,0	5,4	100,0	99
Confessionals	31,9	63,9	4,2	100,0	155
Laiques	33,3	60,0	6,7	100,0	49
Total	32,3	63,0	4,8	100,0	204

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

DIMENSIO
Dificultats/conflictes relatius al treball intercultural
IDEES BÀSIQUES
• Un 63,0% de les entitats d'educació en el lleure no experimenta dificultats específiques en relació al treball intercultural.

- Existeixen diferències significatives en funció de la presència d'infants d'origen estranger a l'entitat. Així, **com més gran és aquesta presència, més dificultós esdevé el treball intercultural.**
- D'altra banda, **no existeixen diferències significatives en relació al suport pedagògic segons les característiques del moviment al qual s'adscriu l'entitat.** La confessionalitat de l'entitat, doncs, no sembla ser un factor determinant del grau de conflicte/dificultat.

TAULA 16: QUINA ÉS LA DIFICULTAT MÉS SIGNIFICATIVA? (EXCLOSOS ELS NS/NC)

Dificultat principal	Total	Sense presència	Presència de 1 a 4	Presència superior a 4
La continuïtat de l'assistència dels infants d'origen estranger a l'entitat	8,2	5,6	14,8	0,0
Els prejudicis dels infants de l'entitat en relació al fenomen de la immigració	27,9	44,4	25,9	12,5
La relació amb les famílies d'origen estranger	18,0	11,1	14,8	31,3
El desconeixement de la llengua vehicular dels infants d'origen estranger	1,6	0,0	0,0	6,3
Les dificultats socioeconòmiques de les famílies d'origen estranger	11,5	0,0	14,8	18,8
El desinterès de les famílies immigrades en l'educació en el lleure	9,8	16,7	7,4	6,3
Les diferències culturals (religió, costums, menjar, etc.) dels infants d'origen immigrant en relació als autòctons	16,4	16,7	14,8	18,8
La falta de conscienciació dels educadors	4,9	0,0	7,4	6,3
La manca de recursos formatius i de suport institucional	1,6	5,6	0,0	0,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0
Total (valors absoluts)	61	18	27	16

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

Nota: els percentatges estan calculats a partir del total d'entitats que manifesten experimentar algun tipus de dificultat o conflicte en relació al treball intercultural –Taula15– i han respost aquesta pregunta.

DIMENSIO
Tipologia de dificultat
IDEES BASIQUES
Les principals dificultats identificades per les entitats en relació al treball intercultural són: • Un 27,9% d'entitats considera que la dificultat principal deriva dels prejudicis dels infants i joves de l'entitat a l'entorn del fet migratori. Aquesta dificultat esdevé més prevalent a mesura que disminueix la presència d'infants d'origen estranger a les entitats. Així doncs, es confirma la conveniència de no condicionar la realització del treball intercultural a la presència d'infants d'origen immigrat. • Un 18,0% d'entitats manifesta com a dificultat principal la gestió de la relació amb les famílies d'origen estranger. Aquesta dificultat esdevé més prevalent a mesura que augmenta la presència d'infants d'origen estranger a l'entitat. • Un 16,4% d'entitats remet a les diferències culturals (religioses, de costums, gastronòmiques, etc.) presents entre els infants de l'entitat com a causa principal dels seus problemes/tensions. • Un 11,5% d'entitats considera que les dificultats provenen fonamentalment de les desigualtats socioeconòmiques que afecten les famílies d'origen estranger i que impedeixen als seus fills/es la participació normalitzada a les activitats de l'entitat. Com més nombrosa és la presència d'infants d'origen estranger, més s'al·ludeix a aquest fet. • La resta d'entitats especifica com a dificultats principals el desinterès de les famílies estrangeres envers l'educació en el lleure (en un 9,8%), la discontinuitat de l'assistència dels infants d'origen estranger a les activitats de l'entitat (en un 8,2%), la falta de conscienciació dels educadors (en un 4,9%), la manca de recursos formatius i de suport institucional (en un 1,6%) i el desconeixement de la llengua vehicular per part dels infants d'origen estranger (en un 1,6%, essent més prevalent en entitats on la presència de fills/es de famílies estrangeres és nombrosa).

TAULA 17: PER QUINA RAÓ PRINCIPAL NO ES TENEN DIFICULTATS? (EXCLOSOS ELS NS/NC)

Raó principal	Total	Sense presència	Presència de 1 a 4	Presència superior a 4
La bona integració dels infants d'origen estranger no genera dificultats específiques	38,9	3,6	70,0	92,3
La no presència d'infants d'origen estranger determina la inexistència de dificultats específiques	46,3	74,5	20,0	7,7
La no realització de treball intercultural determina la inexistència de dificultats específiques	14,8	21,8	10,0	0,0
Total	100,0	100,0	100,0	100,0
Total (valors absoluts)	108	55	40	13

Font: Elaboració pròpia a partir de la I Enquesta sobre Immigració i Interculturalitat a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya (curs 2001-2002)

Nota: els percentatges estan calculats a partir del total d'entitats que manifesten no experimentar algun tipus de dificultat o conflicte en relació al treball intercultural –Taula 15- i han respost aquesta pregunta.

DIMENSIO
Causes de la no aparició de dificultats/conflictes en la realització del treball intercultural
IDEES BASIQUES
Les entitats que no experimenten dificultats específiques en relació al treball intercultural identifiquen com a principals les següents raons: • Un 46,3% d'entitats considera que la no presència d'infants d'origen estranger determina la inexistència de dificultats específiques. • Un 38,9% d'entitats manifesta que la bona integració dels infants d'origen estranger no genera dificultats específiques. Aquesta raó guanya protagonisme a mesura que augmenta la presència d'infants d'origen immigrant a l'entitat. • Un 14,8% d'entitats no realitza cap tipus de treball intercultural i, per tant, l'aparició de dificultats en relació a aquest és inexistent. Aquesta raó és més prevalent a mesura que disminueix la presència d'infants d'origen immigrant a l'entitat. De fet, aquesta mateixa tendència es manifesta en la realització de treball intercultural.

Moltes entitats associen la necessitat d'incloure el treball intercultural entre les seves activitats a la presència d'infants d'origen estranger o de dificultats específiques sorgides d'aquesta presència.

3.-PRIMERES CONCLUSIONS SOBRE EDUCACIÓ EN EL LLEURE I TREBALL INTERCULTURAL

Un cop presentats els resultats més rellevants de la nostra enquesta pensem que es el moment adequat de reflexionar a l'entorn de la realitat sociocultural que condiciona l'estructura de possibilitats dels moviments i les entitats en relació a l'educació intercultural. En primer lloc, problematitzem de forma molt resumida les potencialitats que diferencien aquests espais de socialització d'altres institucions en termes d'integració de la diversitat sociocultural. I ho fem contrastant aquestes potencialitats amb el conjunt d'"amenaces" que engloba la xarxa de relacions socials que contextualitza el seu funcionament quotidià. En segon lloc, relativitzem la relació potencialitats-amenaces d'acord amb dues variables explicatives de la forma específica que adopta la participació dels infants i joves d'origen immigrant a les entitats d'educació en el lleure i la qualitat del seu treball intercultural: el grau de complexitat sociocultural de l'entorn de referència de l'entitat i la intensitat amb que els infants i els joves d'origen immigrant es fan presents a les entitats¹¹.

3.1.-ASSOCIACIONISME, LLEURE I DIVERSITAT SOCIOCULTURAL

D'ençà d'uns anys, el teixit social de les ciutats i pobles de Catalunya està experimentant una **creixent diversificació sociocultural**. El fenomen de la immigració n'és en bona mesura una causa explicativa d'aquesta tendència, ja que ha suposat i suposarà l'arribada de col·lectius originaris de geografies i realitats culturals ben diverses amb l'esperança de consolidar en les millors condicions possibles els seus projectes socials, econòmics i familiars.

La realitat sociocultural esdevé poc a poc més heterogènia i difícil de gestionar, alhora que s'obren noves oportunitats per construir una societat més rica, més plural i més conscient de si mateixa. En aquest context, un dels reptes a abordar de forma prioritària és el de la integració de la pluralitat sociocultural -**minories i majories**- en el nou engranatge social. Aquest procés requereix, d'una banda, el reconeixement dels drets i deures de les persones d'origen immigrant (igualtat d'oportunitats) i, de l'altra, la reformulació de les estratègies de negociació desplegades en els espais socials compartits (articulació de projectes socials compartits).

Des del nostre punt de vista, el món associatiu infantil i juvenil de l'educació en el lleure hauria de ser un àmbit d'actuació privilegiat en aquesta empresa ja que, com a espai de socialització i participació ciutadana, disposa d'un **potencial d'integració social** molt important. Aquest potencial es basa en la capacitat que tenen les entitats per:

¹¹ Les observacions d'aquest apartat son producte del treball de camp realitzat al llarg de la nostra recerca. Aquest treball engloba 204 enquestes a entitats, 30 entrevistes semidirigides (9 a responsables de moviments i 21 a educadors d'entitats) i l'anàlisi de la documentació facilitada pels diferents moviments d'educació en el lleure (veure bibliografia).

- **Educar infants i joves** compromesos amb els valors democràtics. A diferència d'altres espais amb funcions merament recreatives, les entitats d'educació en el lleure acostumen a ser espais crítics d'actuació pedagògica amb capacitat per fer que els infants i joves aprenguin a (inter)actuar basant-se en actituds de respecte i empatia.
- **Construir projectes socials compartits**, en els que els infants i joves d'origen immigrant puguin participar activament i en igualtat de condicions. Les entitats d'educació en el lleure fonamenten la seva actuació en models de participació horitzontals molt més que altres institucions socials –com l'escola– que tenen una organització més jeràrquica i una orientació principalment instrumental. El protagonisme que els educadors atorguen a les iniciatives dels infants i els joves permet el disseny d'activitats pedagògiques molt properes als interessos dels seus membres. Tots aquests elements poden interpretar-se com a afavoridors del treball en equip i l'intercanvi de coneixements i experiències entre infants i els joves més enllà de les seves adscripcions ètnicoculturals.
- **Fomentar el canvi social.** Les entitats d'educació en el lleure funcionen relativament al marge dels imperatius econòmics que estructuren les relacions socials als països occidentals¹². Si bé els espais de consum d'oci infantil i juvenil estan ordenats en base a criteris de rentabilitat econòmica, les entitats d'educació en el lleure poden comprometre la seva actuació emprant criteris d'equitat social (des de la crítica discursiva i la defensa activa dels drets dels col·lectius desfavorits), o bé assumint com a propis "interessos marginals" com per exemple els representats per l'educació intercultural¹³.

Tanmateix, potencialitats per al desenvolupament d'un treball intercultural poden veure's afectades per la confluència més o menys sinèrgica d'alguns fenòmens o "amenaces", entre les quals destaquem:

- **La presència relativament baixa d'infants i joves d'origen immigrant a les entitats**, sigui perquè no viuen en l'entorn social immediat (barri o municipi), sigui per la incapacitat dels moviments i les entitats d'oferir un Projecte Educatiu igualment atractiu per a ells i les seves famílies.
- **La reproducció d'inèrcies en el funcionament quotidià de les entitats.** Els moviments i les entitats no sempre aconsegueixen adaptar-se amb èxit als envits que planteja el nou escenari sociocultural. Si l'objectiu primordial continua sent integrar la diversitat sociocultural dins un pla d'igualtat, s'ha de fer un esforç addicional per adaptar les activitats i els serveis d'aquests espais a les característiques i les expectatives de les famílies d'origen immigrant¹⁴. En realitat, no es tracta tant d'"educar més" als infants i els joves que ja hi són presents o d'assumir noves funcions delegades per les famílies (com s'ha pogut posar de manifest en diverses ocasions al llarg del nostre treball de camp),

¹² Això no significa, però, que el funcionament de les entitats es mantingui radicalment al marge de les logiques del mercat. Al llarg de la recerca han estat varies les veus que ens han expressat la seva preocupació davant la "crisi" dels moviments d'educació en el lleure. Segons aquest punt de vista, la progressiva mercantilització del lleure, que passaria a convertir-se en pur (neg)oci, s'està traduint en la pèrdua progressiva del protagonisme social assolit per les entitats d'educació en el lleure en les estratègies educatives de les famílies.

¹³ Cal no confondre el treball i les accions interculturals amb el tractament superflu i lucratiu que moltes iniciatives privades fan de la pluralitat sociocultural, folcloritzant-la, mercantilitzant-la. Les primeres produeixen sobretot rendiment social, les segones rendiment econòmic.

¹⁴ No fem referència als infants i joves d'altres minories socioculturals com la gitana perquè la seva realitat socioeducativa no ha format part de l'objecte d'estudi de la nostra recerca. Les particularitats històriques i socials de la seva condició quant a *minoria autoctona*, així com la diversitat interna del propi col·lectiu, són prou complexes com per merèixer un espai de reflexió específic.

sinó més aviat d'arribar a més col·lectius democratitzant les estructures mitjançant l'orquestració de models educatius comprensius¹⁵.

- **Un model etnocèntric d'educació en el lleure.** En no poques ocasions el treball realitzat a les entitats d'educació en el lleure s'alimenta dels referents culturals apropiats pels models socials majoritaris, sense que això sigui necessàriament producte d'un posicionament polític explícit. En altres ocasions, la relació amb la diversitat cultural es produeix malauradament a través d'algunes *concessions* com ara l'organització puntual d'activitats anomenades "multiculturals" tendeixen a reproduir vells tòpics al voltant de les "alteritats culturals" (exotisme, subdesenvolupament, dèficit, etc.).
- **La desconfiança expressada pels agents socials** (associacions d'immigrats i per a immigrats, centres d'ensenyament, administracions públiques, etc.) en relació a la capacitat *real* dels moviments i les entitats d'educació en el lleure per gestionar els conflictes atribuïts a la "diversitat sociocultural". El funcionament quotidià de les entitats d'educació en el lleure informa de les inèrcies institucionals i els prejudicis que obstaculitzen el treball en xarxa en el món de la intervenció social. Tanmateix, les responsabilitats no sempre es distribueixen objectivament i, a la llarga, això acaba perjudicant immerescudament la imatge pública dels moviments i les entitats.
- **Algunes dificultats estructurals** que afecten la qualitat intercultural del Projecte Educatiu de les entitats. Els equips d'educadors de les entitats d'educació en el lleure són molt poc estables i sovint, mentre hi són, no poden dedicar tot el temps que seria convenient a la planificació d'activitats pedagògiques. La precipitació amb què s'acaba abordant el disseny del Projecte Educatiu de les entitats no sempre permet concretar una estratègia educativa coherent al llarg termini amb les necessitats específiques derivades del fenomen de la immigració. Les respostes que es poden oferir dins aquests paràmetres són, en qualsevol cas, reactives, improvisades i aïllades en l'espai i el temps.
- **La manca de formació especialitzada.** El desconeixement per part dels equips de educadors de les metodologies i les tècniques que permeten incorporar la diversitat sociocultural en les activitats pedagògiques no ha afavorit el desenvolupament de l'educació intercultural en el dia a dia de les entitats. Val a dir, però, que actualment la major part de moviments està editant materials pedagògics i incloent formació específica sobre interculturalitat en els cursos que dirigeixen als futurs monitors i directores de les seves entitats.
- **L'absència generalitzada de caps i educadors d'origen immigrant** en agrupaments, casals i esplais, fet que dificulta el desenvolupament de projectes autènticament interculturals en el si de les entitats i que, a més, no contribueix a incrementar la confiança de les famílies d'origen immigrant en aquests projectes d'iniciativa social. Aquesta absència és igualment indicativa de fins a quin punt no s'està aconseguint integrar els joves d'origen immigrant —molts d'ells nascuts aquí i en edat teòrica de ser educadors— en els espais formals de participació ciutadana.
- **L'individualisme i la tolerància acrítica**, en la mesura que són actituds extensament assumides i susceptibles de contrarestar els efectes performatius del discurs i l'acció pedagògica crítica de les entitats d'educació en el lleure. L'*acomodació* dels individus a l'estructura de la desigualtat social porten a les majories socials a imposar l'acceptació de la pluralitat i la coexistència de models identitaris o socioculturals diferents, però no pas a una convivència real sostinguda en el diàleg intercultural i la igualtat d'oportunitats.

¹⁵ Podria semblar poc prudent defensar el desenvolupament de models pedagògics comprensius enmig d'una etapa política caracteritzada precisament per tot el contrari. En qualsevol cas, els eixos que estructurin el debat a l'entorn de la qualitat i l'equitat del sistema educatiu no són directament traslladables al terreny de l'educació en el lleure, on ni els objectius pedagògics ni el "*currículum*" de continguts estan ni que sigui parcialment definits pels requisits del món de la producció.

- **Un increment de l'oferta de serveis d'oci.** Les entitats d'educació en el lleure s'enfronten en l'actualitat a un dels reptes possiblement més important de la seva història: la mercantilització accelerada del temps lliure i la intensa capacitat d'atracció que els nous espais de *consum* d'oci (centres comercials, parcs infantils, *cyber-cafès*, etc.) estan exercint sobre una part molt important dels seus destinataris. Les entitats d'educació en el lleure es veuen cada cop més abocades a competir amb un sector privat que ofereix als infants i els joves nous formats per a l'establiment de relacions socials. L'esplai i el cau acaben esdevenint a ulls dels més petits una alternativa "desfasada" a on ja no és possible connectar amb els continguts i les vibracions que descobreixen en la resta de contextos vitals. Addicionalment, les famílies atribueixen valoracions equivocades a la tasca realitzades des dels moviments i les entitats d'educació en el lleure, confonent la seva finalitat pedagògica amb funcions de d'entreteniment o custòdia.

Com es pot observar, existeixen no pocs indicadors que informen del volum d'inconvenients a què han de fer front en termes generals els moviments i les entitats d'educació en el lleure de Catalunya. Alguns d'ells remeten a fenòmens que podríem qualificar d'endèmics d'acord amb els continguts i les estructures d'aquest tipus d'iniciatives poc rentables des del punt de vista estrictament econòmic. Altres, en canvi, tenen a veure específicament amb les resistències -institucionals o no- per abordar amb deteniment i seriositat els reptes que planteja la presència d'infants, joves i famílies d'origen immigrat en el si de les entitats.

Mentrestant, existeixen diverses fonts d'informació que posen de manifest la situació de desigualtat social en què es troben bona part de les famílies d'origen immigrat, i com això afecta l'estructura de possibilitats dels seus fills i filles en àmbits tan diversos com l'escola, el lleure o el treball remunerat. L'**escassetat de recursos econòmics**, d'una banda, i el **desconeixement de l'entorn**, de l'altra (costums, normes no escrites, prejudicis, coneixements donats per descomptat, etc.), són factors a tenir en compte si volem comprendre les dificultats que afecten molts col·lectius minoritaris en el moment d'activar processos d'inserció social.

El fet és que, davant la desigualtat d'accés dels infants i els joves als moviments d'educació en el lleure, són poques les entitats que realitzen actuacions específiques dirigides a promoure una major presència dels col·lectius minoritaris i/o d'origen immigrat. En la majoria d'ocasions, aquests infants i joves accedeixen a les entitats *casualment* a partir de la seva xarxa social (amics o parents). En d'altres, són directament derivats des de Serveis Socials, la Creu Roja o altres iniciatives de caire assistencialista.

Les dinàmiques psicosocials que entren en joc en les associacions o grups infantils i juvenils fan que l'accés al seu interior sigui més fàcil per a aquells individus que tenen afinitats socioculturals amb els que ja hi són a dins. Afinitats que han estat forjades a través de processos de socialització equiparables i en contextos socioeconòmics i culturals comuns que van institucionalitzant una manera compartida de veure, pensar i fer les coses. Aquest fet dificulta moltes vegades que les entitats d'educació en el lleure apareguin a ulls dels infants, els joves i les famílies d'origen immigrat com a espais oberts a tothom.

D'altra banda, també hem tingut ocasió de comprovar com les activitats de temps lliure ofertades per les entitats, la seva estructuració temporal i els seus continguts pedagògics no sempre s'adeqüen als referents culturals i les expectatives socioeducatives de bona part de les famílies d'origen immigrat, ni tampoc a les seves necessitats més immediates. L'emergència del lleure i de la cultura de l'oci com un element essencial de la vida, així com la fragmentació i discontinuïtat dels temps vitals segons l'activitat que es desenvolupa, són de fet una construcció moderna pròpia de la cultura occidental. És a dir, els pares i mares dels infants i joves d'origen immigrat poden no com partir la idea del lleure com a espai educatiu institucionalitzat i dirigit per adults, o bé poden desconèixer (i malinterpretar) la funció que té l'educació en el lleure en la formació dels més joves. Aquest inconvenient

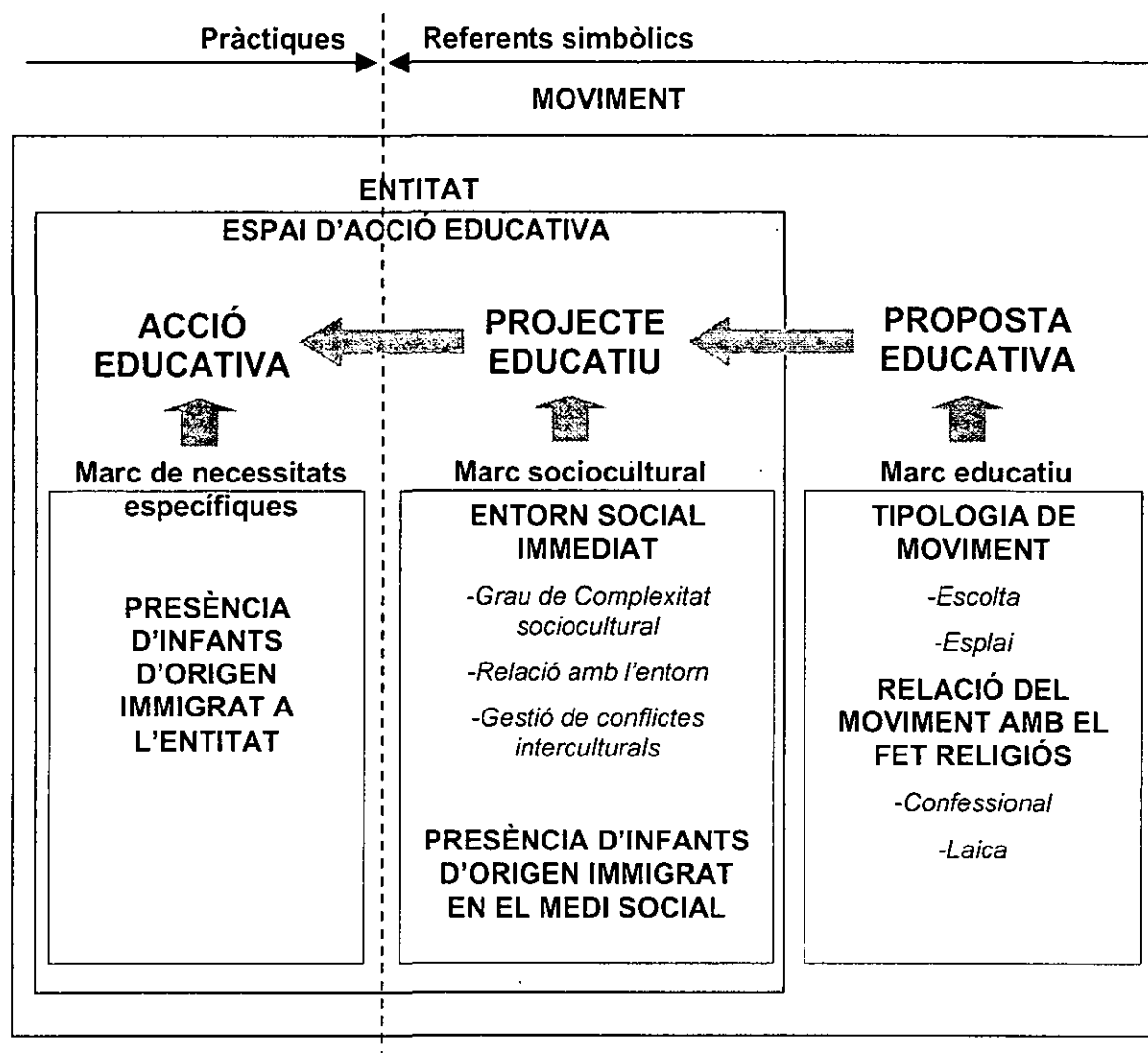
esdevé especialment greu degut a la **difficultat d'articular espais de diàleg** entre els i les responsables de les entitats, d'una banda, i les famílies, de l'altra, i davant el fet que les campanyes oficials d'informació i sensibilització sobre l'educació en el lleure són pràcticament inexistents.

Finalment, no podem oblidar la intensitat amb què algunes entitats d'educació en el lleure practiquen les seves adscripcions ideològiques o identitàries, ja que sense aquest element no tindríem del tot dibuixat el *camp de joc* que explica l'actual presència d'infants i joves d'origen immigrat en els moviments associatius de lleure (molt més encara quan aquestes adscripcions culturals s'hi relacionen amb ubicacions socials elevades). Aquest no és certament cap fenomen nou. En el seu moment, el moviment d'educació en el lleure tampoc no van saber atreure suficientment a la immigració originària de la resta de l'Estat.

3.2.-MOVIMENTS, ENTITATS I TREBALL INTERCULTURAL

Les entitats d'educació en el lleure, en tant que **espais situats i singularitzats d'acció pedagògica** (veure esquema 1), posen en pràctica diversos models d'educació intercultural. El seu Projecte Educatiu, i l'articulació del mateix en activitats pedagògiques específiques, s'ha de conceptualitzar en termes de l'adaptació de la Proposta Educativa dels moviments segons les característiques de l'entorn sociocultural a on les entitats desenvolupen el seu treball educatiu.

ESQUEMA 1

En els paràgrafs que segueixen a continuació resumim molt breument el tipus de treball intercultural dut a terme per les entitats d'educació en el lleure d'acord amb dos eixos clarament diferenciadors: a) **el grau de complexitat sociocultural de l'entorn social immediat** (barri o municipi, segons el cas), i b) **la presència relativa d'infants i joves d'origen immigrant a les entitats**. L'anàlisi de la informació recollida en les entrevistes i grups de discussió fets amb els responsables i educadors de les entitats, de la documentació escrita que ens ha estat facilitada pels seus membres (Projectes Educatius, informes diversos, tríptics, etc.) i de les observacions no participants sobre el terreny, ens ha permès constatar l'existència de models diferenciats de gestió de la diversitat sociocultural per part de les entitats d'educació en el lleure segons aquestes dues variables.

En relació a la primera, val a dir que si bé qualsevol espai social és plural des del moment en què s'hi observen diferències de classe, de gènere, d'adscripció cultural, o de qualsevol altre tipus, a efectes analítics hem establert una divisió entre el que hem *artificiat* com a

"entorns socials monoculturals", "entorns socials biculturals" i "entorns socials multiculturals" segons el significat polític que adquireix la *diversitat ètnicocultural* en l'ordenació de practica les relacions socials.

Des d'aquest punt de vista, entenem per **entorns socials monoculturals** aquells espais (barris, municipis, etc.) relativament homogenis en termes socioeconòmics en els que no hi ha alteritats *ètnicoculturals* significatives, bé sigui perquè no hi ha la població d'origen immigrat, bé perquè el seu model sociocultural no introdueix diferències importants respecte del de la població autòctona o majoritària (com acostuma a succeir quan es tracta d'estrangers provinents de països rics).

Aquest seria el cas, per exemple, de les zones residencials de les grans ciutats en la que la diversitat sociocultural aportada per les famílies d'*origen estranger* quedaria atenuada pel fet de compartir amb la població autòctona un estatus socioeconòmic i un *capital cultural* similar. En aquest cas, en lloc de fer referència a l'existència de dos o més conjunts identitaris hauríem de parlar d'un de sol (de classe o estatus social) que subrogaria i/o neutralitzaria els efectes derivats de les possibles diferències d'ordre estrictament ètnicocultural.

De la mateixa manera, definim com a **entorns socials biculturals** aquelles geografies en les que les relacions socials s'estructuren en base a una forta dicotomia identitària (Nosaltres-Ells) arrelada en l'origen "autòcton-majoritari" o "immigrat-minoritari" de la població. Això no vol dir però que en aquests espais de relació no existeixin divisions socials o microjerarquies de poder basades en altres criteris com el sexe, l'edat o la classe social dels individus, però la rellevància pública i els efectes performatius aquesta divisió *etnificant* supera els de tota la resta, fins el punt de dificultar l'establiment de relacions socials o aliances de tipus transversal.

Aquest seria el cas, per exemple, dels barris perifèrics de les ciutats industrials de la Regió Metropolitana de Barcelona, o de qualsevol població agrícola de l'interior de Catalunya, que hagi anat rebent població immigrada originària de països empobrits. A diferència dels entorns socials multiculturals, en aquests llocs el "repertori" d'origens geogràfics o culturals és molt limitat, però les adscripcions ètnicoculturals juguen igualment un paper clau en la configuració del mapa de les relacions socials.

Finalment, entenem per **entorns socials multiculturals** aquells espais en els que hi ha un elevada presència de població d'origen immigrat i una diversitat relativament elevada d'adscripcions ètnicoculturals. Ens estem referint, per exemple, als barris d'algunes ciutats catalanes (com Ciutat Vella, per assenyalar el cas més paradigmàtic) caracteritzats per concentrar un volum important de famílies originàries de països empobrits. Tot i que en aquests entorns socials la identitat sociocultural de la comunitat "autòctona" continua mantenint un cert protagonisme en l'espai públic, cal no perdre de vista el nivell de visibilització que han anat adquirint en els darrers anys els conjunts identitaris minoritaris i la forta instrumentalització que caracteritza l'establiment de relacions de tipus inter-cultural.

En relació al segon eix, s'ha de dir que la **presència d'infants i joves d'origen immigrat** a les entitats resulta decisiva a l'hora de concretar del disseny estratègic i les activitats pedagògiques d'aquests espais de socialització.

Els resultats del nostre treball de camp posen de manifest que la presència relativa d'infants i joves d'origen immigrat a les entitats d'educació en el lleure està relacionada amb la diversitat sociocultural de l'entorn social en el qual s'ubiquen, i que la influencia exercida per aquestes dues variables sobre la qualitat del treball intercultural està per sobre de la d'altres condicionants ambientals com la tipologia del moviment de les entitats (esplai vs. escoltes) o la seva cultura religiosa (laïcisme vs. confessionalitat).

D'acord amb això, allò que determinaria en darrera instància la presència d'infants i joves d'origen immigrat i el treball intercultural a les entitats d'educació en el lleure es l'entorn sociocultural que informa la qualitat de les relacions socials establertes a dins i a fora de

l'entitat (grau de conflictivitat inter-cultural), i no tant l'adscripció religiosa dels moviments als que pertanyen o la seva tipologia específica. A partir d'aquesta constatació hem considerat convenient *sintetitzar* l'anàlisi del treball intercultural i de la relació amb el fet migratori que es produeix a les entitats d'educació en el lleure de Catalunya d'acord amb la següent tipologia:

- **Entitats amb o sense presència d'infants i joves d'origen immigrat ubicades a entorns monoculturals**
- **Entitats amb presència d'infants i joves d'origen immigrat ubicades a entorns socials biculturals**
- **Entitats sense presència d'infants i joves d'origen immigrat ubicades a entorns biculturals**
- **Entitats amb o sense presència d'infants i joves d'origen immigrat ubicades a entorns multiculturals**

A continuació mostrem la taula-resum que sumaritza algunes de les diferències més significatives a l'entorn de l'educació intercultural que hem pogut constatar a través de l'anàlisi del discurs i de les practiques de les entitats estudiades en la nostra recerca. Cal tenir en compte que aquests resultats són fruit de l'*abstracció* a que ha donat lloc el buidatge de les entrevistes i dels materials de referència pedagògica que han arribat a les nostres mans, especialment dels Projectes Educatius de les entitats. Amb això pretenem significar el caràcter eminentment pràctic del nostre instrument d'anàlisi, el qual prioritza la construcció de categories discretes en relació al joc de matisos i de graduacions que vincula entre si les entitats d'educació en el lleure.

TAULA RESUM: ELEMENTS DIFERENCIADORS DEL PROJECTE EDUCATIU DE LES ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE

Entorn social	Bicultural		Multicultural	Monocultural
Presència d'immigrants	Amb presència	Sense presència	Amb presència Sense presència	Amb / sense presència
Concepció d'educació intercultural	-Conflictiua: reducció de la confrontació i segregació ètnicocultural -Millora de la convivència intercultural -Constatació de prejudicis	-Concepte poc present i treballat -Coneixement de les diferències socioculturals i adaptació de les minories a l'entorn social majoritari	-Enriquiment mutu a través de la diversitat -Gestió de l'intercanvi sociocultural	-Coneixement de les diferències "ètniques" de les minories
Realització d'activitats interculturals	-Disseny pedagògic específic i molt dirigit (estructuració d'objectius, continguts i metodologia) -Educació instrumental en valors (conèixer allò que no es reconeix: la diversitat) -Aproximació folklòrica a l'alteritat	-Disseny pedagògic inexistent -Improvisació de les activitats d'educació intercultural -Reproducció d'estereotips	-Disseny pedagògic genèric i transversalització dels continguts -Educació en valors: humanisme com a filosofia de convivència en un marc multicultural -Coneixement informat (proximitat de referents i possibilitats de contrastació)	-Inexistència de models pedagògics a l'entorn de l'educació intercultural -Actuacions molt espontànies i dirigides a conèixer l'exotisme de l'Altre

Entorn social	Bicultural		Multicultural	Monocultural
Presència d'immigrants	Amb presència	Sense presència	Amb presència Sense presència	Amb / sense presència
Model d'acollida	-Inexistència d'un pla d'acollida -Actuacions <i>reactives</i> dirigides exclusivament a minories socioculturals	-Inexistència d'un pla d'acollida -Inexistència d'actuacions dirigides a acollir infants i joves d'origen immigrant	-Inexistència d'un pla d'acollida -No es fan activitats específiques d'educació intercultural	-Inexistència d'un pla d'acollida -Es considera innecessari orquestrar mesures d'acollida (funcionament sobre la base d'un model pretesament universal)
Concepció d'integració social	-Integració asimètrica -S'espera que els infants i joves d'origen immigrant facin l'esforç d'acomodar-se al model cultural majoritari	-Concepte poc present i treballat -Integració asimètrica -Adaptació/assimilació dels infants i joves d'origen immigrant al model sancionat per la majoria	-Importància del diàleg intercultural -Integració com a procés sostingut sobre un pla d'igualtat -Aproximacions mútues majories-minories socials	-Integració asimètrica -Adaptacions dels infants i joves d'origen <i>estranger</i> al model cultural majoritari -Pluralitat com a element que dificulta la cohesió social

Entorn social	Bicultural		Multicultural	Monocultural
Presència d'immigrants	Amb presència	Sense presència	Amb presència Sense presència	Amb / sense presència
Relacions entitat-famílies d'origen immigrant	-Existència de relacions puntuals i poc estratègiques -Desconfiança per part de les famílies d'origen immigrant	-Inexistència de relacions	-Existència de relacions puntuals i institucionalitzades (reunions educadors-pares) -Valoració positiva del treball de l'entitat per part de les famílies d'origen immigrant	-Relacions "normalitzades" perquè les famílies d'origen <i>estranger</i> no plantegen demandes específiques
Relacions entre infants	-Aparentment aconflctives -Hegemonia dels infants i joves d'origen autòcton -Ús freqüent de prejudicis ètnicoculturals	-Inexistència de relacions -Percepció radicalment esbiaixada de les alteritats	-Relativament aconflctives -Estructuració de les relacions en base a criteris identitaris tradicionals: sexe i edat (subrogació de les adscripcions ètnicoculturals)	-Relacions disteses pel que fa a l'eix ètnicocultural (aquesta adscripció no existeix o està subrogada)

Entorn social	Bicultural		Multicultural	Monocultural
Presència d'immigrants	Amb presència	Sense presència	Amb presència Sense presència	Amb / sense presència
Dificultats i conflictes	-Comunicació verbal -Rebuig de l'alteritat per part dels infants i joves autòctons -Integració de models culturals minoritaris a l'entitat	-Dificultats per incorporar infants i joves d'origen immigrat -Rigideses institucionals per acceptar la possibilitat d'incorporar infants i joves d'origen immigrat	-Comunicació verbal -Diversificació progressiva de les necessitats i demandes -Tensió entre famílies autòctones i d'origen immigrat	-Dificultats per incorporar a infants i joves de minories socioculturals (immigrants, gitanos, etc.) (Manca relativa de conflicte donada la presència d'alteritats "suasus")

4.-OBRINT PERSPECTIVES

4.1.-ENTITATS D'EDUCACIÓ EN EL LLEURE I TREBALL INTERCULTURAL

Segons el que hem pogut conèixer, el concepte que les entitats d'educació en el lleure tenen sobre la diversitat cultural, i la manera com l'aborden a través d'activitats pedagògiques, s'aproxima en major o menor mesura als paràmetres del **model intercultural** depenent sobretot de les necessitats immediates que planteja el seu entorn sociocultural proper i del nivell de presència d'infants i joves d'origen immigrat.

Actualment cap grup d'esplai o d'escoltes no donaria suport a les tesis neoconservadores dels models segregacionistes, però al llarg del nostre treball de camp hem pogut constatar que els plantejaments liberals i conservacionistes dels **models compensatori** encara tenen una acceptació relativament ampla entre les entitats d'educació en el lleure de Catalunya, tant a nivell discursiu com a nivell pràctic. Tanmateix, els esforços realitzats per les administracions públiques, les fundacions culturals i els centres de formació de directors i educadors d'entitats d'educació en el lleure per instal·lar la proposta intercultural en el si de les entitats ja ha donat els seus primers resultats, ni que sigui a un nivell propositiu.

Són moltes les entitats que elaboren Projectes Educatius sensibles a la diversitat sociocultural, valorant positivament l'existència de diferències etnicoculturals i plantejant la necessitat de què els infants i els joves puguin relacionar-se en un marc social més obert i democràtic en el que el mestissatge cultural sigui un referent vàlid per les seves interaccions. La manca d'experiències en aquest terreny, però, dificulta l'actualització del model intercultural, i la major part de les activitats pedagògiques de les entitats d'educació en el lleure acaben reproduint els vells tòpics dels models de gestió compensatori i multicultural.

Al llarg de les observacions realitzades a les entitats d'educació en el lleure i a partir de l'anàlisi de diversos materials empírics (transcripcions i documentació variada) hem pogut constatar que els repertoris d'activitats "interculturals" de què fan ús els equips de educadors acostumen a emfasitzar paral·lelament la legitimitat del model social majoritari (de manera irreflexiva o bé amb la intenció de "capacitar" culturalment els infants i joves "desposseïts") i l'exhibició anecdòtica dels trets identitaris més visibles dels grups etnicoculturals minoritaris (amb l'objectiu implícit de "decorar" la uniformitat social amb exotismes atàvics). Les mostres culinàries, l'audició de cançons tradicionals, la representació de danses ancestrals, i tota mena de *performances*, són exemples de la superficialitat pedagògica amb què massa sovint es tracta la diversitat sociocultural i les seves conseqüències pràctiques i materials.

Òbviament, els Projectes Pedagògics elaborats per les entitats d'educació en el lleure mai no plantegen aquest tipus d'aproximacions de forma explícita o conscient i, en canvi, sí que valoren la importància que té el coneixement de la diversitat sociocultural i l'establiment de mecanismes de participació democràtica com a font d'enriquiment social. De totes formes, està vist que les bones intencions no són condicions suficients per al desenvolupament de bones pràctiques si no van acompanyades de "receptes" adequades.

Precisament amb l'objectiu d'orientar la concreció d'un model d'entitat d'educació en el lleure compromès amb la diversitat sociocultural del nostre entorn i conscient dels reptes que aquesta planteja de cara a la convivència ciutadana, plantegem tot seguit les línies definidores del que hem anomenat el **model intercultural** i el **model intercultural crític**.

4.2. EL MODEL INTERCULTURAL

4.2.1.-Introducció

Malgrat l'interès en augment per la interculturalitat a les escoles de formació de educadors i directors d'entitats d'educació en el lleure i el canvi d'orientació que han anat prenent els projectes pedagògics d'aquestes institucions, podem afirmar que el model de gestió intercultural és encara avui una utopia en el context de l'educació informal a Catalunya. Són moltes les definicions a l'abast sobre què és l'educació intercultural, i algunes d'elles barregen elements que introdueixen maneres relativament noves de mirar-se les relacions culturals amb altres que són característics de les aportacions ja realitzades des del multiculturalisme. Tanmateix, i a pesar de la confusió regnant a l'hora de fer ús dels conceptes d'interculturalitat, multiculturalitat, i fins i tot pluriculturalitat, se sol acordar que la diferència fonamental entre la primera i les altres dues es troba en l'èmfasi que aquesta dóna al **diàleg i intercanvi culturals**.

Les teories interculturals accentuen la dimensió processual de la cultura. En efecte, **les identitats socioculturals són analitzades en tant que adscripcions flexibles i canviants, radicalment contextuals**, que s'adapten a les necessitats, els requisits i les oportunitats definides dins un marc de relacions i intercanvis socioculturals concret, sempre mòbil. Segons aquest punt de vista, **la finalitat última del treball intercultural hauria de ser el sincretisme o híbridatge cultural**, entès com la reformulació permanent de les identitats individuals o col·lectives a partir de la combinació original de materials simbòlics provinents d'adscripcions identitàries i culturals diferents.

Per tal de dur a la pràctica els envits plantejats des d'aquest model, els fòrums de debat actual (jornades organitzades per l'administració i les institucions privades, trobades d'entitats d'educació en el lleure, publicacions, etc.) s'esforcen per articular propostes d'actuació que vagin més enllà de la *reactivitat* que ha fonamentat el tractament de la diversitat per part dels models d'atenció anteriors. Si el que es pretén és construir un espai de relacions democràtic, en el que els infants i joves s'enriqueixin mútuament a partir de la constatació, el respecte i la reformulació de les seves diferències, i en el que, a més, puguin endegar-se dinàmiques de sincretisme cultural, no hi ha suficient amb la realització de transformacions merament quantitatives (per exemple, afegits temàtics en els projectes pedagògics de les entitats), ni tan sols amb canvis qualitatius de baixa intensitat (organització d'activitats específiques per conèixer la diversitat: festes multiculturals, contactes epistolars, etc.).

El model intercultural reclama, contràriament, un canvi general d'actitud envers la creixent diferenciació de la societat en terme culturals, tant per part de l'equip de responsables i educadors de l'entitat, com per part dels infants i joves (autòctons i d'origen immigrat) que en són usuaris. Concretament, aquest canvi d'actitud hauria de mirar de resoldre en primer lloc els conflictes i malentesos que s'originen en les lectures restringides i esbiaixades de les oportunitats que ofereix l'increment dels referents culturals i dels sistemes de valors. Aquest fenomen sociocultural, en lloc de ser vist com una amenaça a la pròpia identitat (apuntalada en base a un conjunt (de)finiu de significats i materials simbòlics), hauria de ser valorat per les possibilitats que ofereix en termes alliberadors (relaxació de les adscripcions identitàries, establiment de fidelitats estratègiques i mòbils) i *performatius* (generació de referents i significats originals, creació de nous escenaris socials).

A continuació mostrem un quadre-resum en el que s'identifiquen les idees-força que permeten diferenciar entre sí quatre models històrics de gestió intercultural:

TAULA RESUM: MODELS DE GESTIÓ DE LA DIVERSITAT CULTURAL
--

	Segregacionista	Compensatori	Multicultural	Intercultural
Teoria que l'inspira	Neoconservadora	Liberal	Multicultural	Intercultural
Conceptualització de cultura	Etnicista / Biologista	Socioliberal	Folklòrica	Antropològica Sociològica
Conceptualització de "diferència sociocultural"	Dèficit inalterable	Dèficit mal·leable	Fenomen exòtic i ancestral	Factor d'enriquiment
Finalitat educativa implícita	Reproducció del model cultural dominant	Transmissió del model cultural dominant	Conservació de les diferències "ètniques"	Trencament de les adscripcions "socioculturals"
Objectiu social	Institució de la segregació "ètnica" o "racial"	Assimilació de la diferència	<i>Melting pot</i>	Mestissatge cultural

4.2.2.-Limitacions del model intercultural

Si bé és cert que la formulació de la teoria intercultural al llarg de la dècada dels 90s ha vingut a significar un canvi important en la manera d'abordar, analíticament i pràcticament, la qualitat de les relacions interculturals, no podem deixar de banda que la seva concepció original de "cultura" té algunes limitacions que repercuteixen sobre la naturalesa de les transformacions imaginables des del terreny de la gestió de les relacions socioculturals.

El model intercultural de tractament de la diversitat s'inspira en una interpretació molt restringida del concepte cultura que no té suficientment en compte la influència que exerceix el context social sobre la configuració de significats i valors. Des del nostre punt de vista, allò que anomenem "cultura" és la part més visible de les adaptacions estratègiques que les persones i els col·lectius fan al seu entorn d'interacció concret per tal de resoldre de la millor forma possible els reptes, els dilemes i les tensions que planteja la vida quotidiana. El model intercultural, malgrat afavorir la relaxació de les adscripcions identitàries com a mitjà per establir negociacions simbòliques amb les alteritats de l'entorn, no valora en canvi els condicionaments estructurals que afecten directament el joc de possibilitats dels individus i

els grups socials. Ens estem referint a l'existència de jerarquitzacions basades en el fenotipus, el sexe, l'edat, la classe social, etc. i les seves possibles combinacions.

Segons aquest model, el treball intercultural en el marc de les entitats d'educació en el lleure s'ha de dirigir principalment a sensibilitzar els infants i joves de l'existència de models culturals diversos per a què, des de la mirada crítica envers la pròpia identitat, puguin valorar positivament la diferència i les aportacions que fan les alteritats. Si bé aquesta mena d'exercicis són necessaris per a què els individus prenguin consciència de la diversitat, des del nostre punt de vista no són suficients per a capacitar lectures crítiques de la realitat sociocultural. En efecte, les diferències socioculturals (entre d'altres) no romanen en el buit, sinó que són *utilitzades* per les majories socials amb finalitats específiques. Aquestes diferències constitueixen el material brut sobre el qual (re)produir i justificar l'existència de desigualtats econòmiques i socials i mantenir el seu propi estatus. És per això que considerem indispensable aprofundir en l'abordatge pedagògic de la diversitat, però també en el del **binomi diferència/desigualtat**.

Al llarg de les pàgines que segueixen intentarem desentrellar el veritable paper que tenen i han de poder tenir els moviments i les entitats d'educació en el lleure a l'hora de contribuir eficaçment a proporcionar un tractament igualitari als infants i els joves provinents d'un "origen cultural diferent". El nostre propòsit és esmentar l'aplicació dels diferents models d'anàlisi i gestió de la diversitat que han contribuït a actualitzar, en millors o pitjors condicions, la inserció socioeducativa d'aquestes persones. Serà aleshores quan, a la llum de totes les consideracions, apostarem per una determinada classe d'interculturalitat (la interculturalitat *crítica*) i numenarem els factors que considerem determinants de cara a afavorir la seva actualització.

4.3.3.- El model intercultural crític: algunes idees

"[...] una pedagogia intercultural no és ni la juxtaposició d'assignatures culturals, ni la seva amalgama. L'objectiu que es persegueix no és la hibridació intel·lectual dels alumnes mitjançant una manipulació pedagògica, sinó l'enriquiment i la comprensió mútua per mitjà d'aprenentatges sobre el fonament cultural de cadascú [...] amb la finalitat que es respecti la pròpia cultura, es valori als ulls dels altres, i que la pràctica pedagògica se sustenti sobre una pràctica cultural en lloc de negar-les" Consell d'Europa (1986).

1.-El model intercultural crític s'inspira en els plantejaments del construccionisme social i de les teories crítiques de l'acció: la seva finalitat pràctica consisteix en conscienciar les persones dels efectes dels seus comportaments i les seves opcions sobre l'estructura de la desigualtat social perquè s'impliquin activament en la construcció d'un ordre social més just i solidari. Es tracta principalment d'un model d'anàlisi i gestió de la **diversitat i la desigualtat** social, i no tant d'un model de coneixement i categorització de les diferències socioculturals, les quals moltes vegades serveixen d'excusa per a la justificació i el manteniment de discriminacions socials.

2.-Els models tradicionals d'explicació i gestió de la diversitat acostumen a donar per descomptat les diferències socioculturals; l'interculturalitat crítica, en canvi, les problematitza en emfasitzar el seu caràcter construït i relacional. D'una banda, qüestiona el caràcter donat, irreparable, irrefutable i resignat que sovint s'atribueix a les diferències. De l'altra, s'interessa per conèixer els mecanismes (arsenals conceptuals, taxonomies, justificacions morals, etc.) emprats per les persones i els col·lectius en la seva **elaboració i significació**. Si els moviments i les entitats s'esforcen actualment per donar a conèixer i fomentar el contacte de les diferències, l'interculturalisme crític proposa conèixer l'(ab)ús d'aquestes diferències. En aquest sentit, resulta interessant conèixer els elements que distingeixen, per exemple, la

identitat dels infants i joves d'origen magribí, però encara és més important adonar-se de les dificultats que han d'afrontar a l'hora de participar en un context social que no afavoreix l'expressió de la seva identitat o en el que l'existència de prejudicis interètnics limita el desenvolupament dels seus projectes vitals.

3.-Per l'interculturalitat crítica, els límits que separen les qualitats dels objectes són estrictament arbitraris i convencionals. Des d'aquest punt de vista, la forma com les persones interaccionen amb els objectes condiciona i (des)qualifica la **morfologia de les diferències**. El significat de la presència d'un grup d'infants d'origen immigrant a una entitat d'educació en el lleure, per exemple, varia d'acord amb la influència que exerceixen els discursos dels adults sobre l'aprehensió que fa la resta de companys de l'entitat al voltant de la seva "ètnicitat". De la mateixa manera, les discapacitats físiques no són absolutes ni inherents al cos de les persones, sinó que s'haurien de mesurar d'acord amb el tipus de relació que possibiliten les infraestructures del medi social. Si els graons de les escales tinguessin menys alçada, les persones amb aquest tipus de *handicaps* serien "menys discapacitades".

4.-El model intercultural crític fa una revisió aprofundida de l'ús del concepte "**cultura**" fet per les diferents propostes de gestió de la diversitat sociocultural (segregacionista, compensatòria, multicultural, intercultural). En primer lloc, perquè a totes elles la idea de "cultura" queda reduïda a la seva expressió simbòlica més visible i apolítica (el bagatge "ètnic-ancestral" de les minories) i, en segon lloc, perquè insisteixen en forçar processos d'aproximació o distanciament (segons el cas) entre models culturals i identitaris diferents independentment de les condicions materials que els fan possible.

5.-L'interculturalitat crítica pretén instal·lar en els moviments i entitats d'educació en el lleure un concepte ampli i multifacètic de "cultura", incloent en la seva definició els **eixos de classe social, gènere, sexualitat, edat, ètnia, salut, etc.** i totes les seves combinacions específiques que donen lloc a l'actual **multiplicitat d'identitats i divisions socials**. Segons aquest punt de vista, la comprensió de la diversitat sociocultural, de les seves causes i conseqüències, no s'hauria de limitar a la realització d'un catàleg de les identitats ètnicoculturals que actualitzen la seva presència en un territori donat (per exemple, magribins, llatinoamericans, indús, etc.), de la mateixa manera que la gestió de les relacions interculturals no hauria d'inspirar-se en formulacions més o menys ingènues al voltant del mestissatge identitari (almenys de la forma *naïve* com l'entenem actualment).

6.-L'interculturalitat crítica pretén implicar les persones en la difícil tasca de **reconstruir les relacions i les institucions socials**, de manera que aquestes responguin en la mesura del possible al mapa d'interessos i de necessitats de les persones, especialment en el cas d'aquells col·lectius que, per adscripció social, formen part de minories marginades (minories ètnicoculturals, pobres, homosexuals, entre d'altres). Per això seria necessari que les instàncies amb capacitat d'influència sobre l'educació dels infants i els joves féssin entendre als seus destinataris la lògica interna de la desigualtat social, i com aquesta s'ha justificat històricament en la jerarquització moral o científica de les diferències socials.

7.-D'altra banda, és un lloc comú en la nostra forma d'entendre les coses que el comportament està condicionat principalment per les idees apreses culturalment, i que la societat és com és, en gran part, degut a les nostres creences i referents culturals. Des d'aquest punt de vista, un canvi d'ordre "cultural" tindria com a resultat un canvi "material", una transformació de les institucions socials. Des d'aquest punt de vista, les expressions culturals són tractades de forma *apriorística* i com si restessin aïllades del medi social del que formen indistricablement part. Des del punt de vista del model intercultural crític, en canvi, aquest plantejament és del tot correcte. Allò que configura la nostra **identitat cultural** (creences, actituds, expectatives, estratègies, etc.) és fruit d'una **adaptació** a les circumstàncies de la vida, del conjunt de relacions que establim amb l'entorn social, amb els seus recursos i amb la resta de persones. Algunes pràctiques i identitats culturals han estat transmeses d'una generació a una altra (com succeeix amb el llenguatge), però sempre

introduïm canvis. Altres aspectes de la cultura són, en canvi, reconstruïts contínuament (com succeeix amb la tecnologia i el coneixement científic).

8.-Tot plegat condueix la perspectiva crítica a entendre la **cultura com un procés** que es materialitza en els comportaments, adaptacions i estratègies que duen a terme els individus i els grups socials per dotar de significat i moure's entre les estructures d'un marc social determinat. Quan aquesta idea és vista políticament, vol dir que les identitats culturals s'aixequen sobre posicions socials, alhora que la ubicació d'aquestes en el teixit de les desigualtats té a veure amb la definició dels possibles (expectatives, ordenació de prioritats, etc.) que condicionen els discursos elaborats des de diferents models identitaris. En conseqüència, la interculturalitat crítica posa de manifest la necessitat d'abordar conceptualment la cultura i les identitats culturals no només per apreciar les seves particularitats simbòliques, sinó sobretot per *comprendre* les circumstàncies sociopolítiques que intervenen en la seva configuració.

9.-El model de la interculturalitat crítica es posiciona en contra de la manera com s'ha pretès integrar la diversitat cultural en els escoles o a les entitats d'educació en el lleure en general. El resultat de l'interés dels moviments per la diversitat sociocultural i la presència d'infants i joves d'origen immigrat en el seu si ha donat lloc al reconeixement de la pluralitat d'identitats ètnicoculturals i a la incorporació d'alguns elements d'aquestes en els seus Projectes Educatius. Tanmateix, en la major part dels casos aquesta voluntat només ha donat lloc a "afegits curriculars", i no a enfocaments veritablement transversals i globalitzadors qüestionadors del **marc general de relacions**. Pensar que l'educació intercultural consisteix en il·lustracions aïllades banalitza el contingut i sentit de la cultura i fomenta els estereotips i les concepcions restrictives sobre la diversitat ètnicocultural. Degut a això, les realitats socials del racisme, el sexisme i la desigualtat de classe són sistemàticament marginades o "convenientment" oblidades segons els casos.

10.-La interculturalitat, tal com s'entén des del model crític, implica per tant dur a terme una reformulació global de la tasca socioeducativa i un canvi radical d'actitud i d'expectatives en la relació dels educadors amb els infants i joves. La idea no és tant que els adults expliquin als infants i joves quina és la manera més adequada d'entendre les coses (això seria una manera d'elitisme i paternalisme), sinó que els ajudin a **assumir**, d'una banda, i a **afrontar**, de l'altra, el caràcter precari, relatiu i multifacètic de la realitat social.

11.-D'acord amb aquest objectiu, el model intercultural crític proposa impulsar dins els moviments i les entitats d'educació en el lleure una visió global de l'infant i el jove, que atengui tant a la **dimensió personal** com a la **dimensió relacional** de l'individu. En efecte, des d'aquest plantejament les possibilitats d'actuació no són només una funció del medi, sinó que també depenen de la fortalesa interior dels individus, de la seva autoestima i autopercepció. Per intervenir críticament sobre el medi és necessari que les persones siguin conscients de què **la realitat social no és una dada sinó un recurs (empowerment)** i puguin valorar la qualitat dels efectes que generen les seves accions. És per això la interculturalitat crítica emfasitza la doble dimensió de l'acció pedagògica: d'una banda, la que atén la part d'"enfora cap a dins" (és a dir, la construcció de l'entorn per incidir en el jo), i la part de "dins cap enfora" (és a dir, el coneixement i valoració del jo per incidir en l'entorn). Des d'aquest punt de vista, no és possible deixar de banda que els objectes i els fets tenen significacions i que és a través d'aquestes que construïm la nostra vida. Per tant, tant la confessionalitat com la laïcitat són opcions igualment vàlides per aproximar-se al treball espiritual, sempre que es faci des d'un posicionament crític que interrogui la relació que mantenim amb l'entorn, amb els altres i amb nosaltres mateixos.

Finalment, és possible que des d'alguns punts de vista aquest model sigui criticat d'utòpic. En qualsevol cas, tot programal que s'estengui més enllà de l'ara i l'aquí és en part una idealització de les potencialitats humanes. L'interculturalitat crítica entén el llenguatge de les

possibilitats i, en aquest sentit, es mou en el terreny de l'agència, tria l'opció de la lluita i ofereix alternatives constructives.

TAULA RESUM: LA INTERCULTURALITAT CRÍTICA

	Interculturalitat	Interculturalitat Crítica
Conceptualització de cultura	Unidimensional	Multifacètica
Conceptualització de "diferència sociocultural"	Descontextualitzada	Contextualitzada
Finalitat educativa implícita	Coneixement de les diferències culturals	Coneixement de la lògica interna de la desigualtat
Objectiu social prioritari	Mestissatge cultural	Sostenibilitat social

5. BIBLIOGRAFIA

- ALEGRE, M. i HERRERA, D. (2000). *Escola, oci i joves d'origen magribí. El sentit de la inserció social de les segones generacions de famílies immigrades. El cas de Mataró*. Barcelona: Diputació de Barcelona i Fundació Jaume Bofill: Materials de joventut, núm. 14
- Council of Europe (1995). *All different all equal. Education Pack. Ideas, resources, methods and activities for informal intercultural education with young people and adults*. Estrasburg
- DELGADO, M. (1998). *Diversitat i integració*. Barcelona: Empúries
- ESSOMBA, M.A. (coord.) (2001). *SANDUK. Guia per a la formació dels educadors i les educadores en interculturalitat i immigració*. Barcelona: Secretaria General de Joventut i Fundació Jaume Bofill
- KINCHELOE, J. L. i STEINBERG, S. R. (1999). *Repensar el multiculturalismo*. Barcelona: Octaedro
- Mc CARTHY, (1994). *Racismo y curriculum*. Madrid: Ediciones Morata i Fundación Paideia.
- MORERAS, J. (1999). *Musulmanes en Barcelona. Espacios y dinámicas comunitarias*. Barcelona: CIDOB
- NADAL, M.; OLIVERES, R. i ALEGRE, M. (2002). *Les actuacions municipals a Catalunya en l'àmbit de la immigració*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, Finestra Oberta, núm. 27
- POSTMAN, N. (1990). *La desaparició de la infantesa*. Vic: Eumo
- SLEETER, E. i GRANT, A. (1999). *Making Choices for Multicultural Education: Five Approaches to Race, Class and Gender*. Wiley, John & Sons
- STOLCKE, V. (1994). "Europa: nuevas fronteras, nuevas retóricas de exclusión", a AAVV *Extranjeros en el paraíso*. Barcelona: Editorial Virus
- WALLERSTEIN, I. i BALIBAR, E. (1991). *Raza, nación y clase*. Madrid: Iepala.

6. DOCUMENTACIÓ FACILITADA PELS MOVIMENTS I LES ENTITATS

- CONFEDERACIÓ DE CENTRES JUVENILS "DON BOSCO" DE ESPANYA (1999) *La Proposta Educativa dels Esplais i Centres Juvenils Salesians. Materials per a la reflexió i el treball*. Madrid: Editorial CCS
- COORDINACIÓ CATALANA DE COLONES, CASALS I CLUBS D'ESPLAI (1999) "Pla quadriennal de Coordinació Catalana 1999-2002"
- ESCOLTES CATALANS (1998) "Fer-se preguntes, cercar respostes"
- ESCOLTES CATALANS (1998) "Reglaments de vegueries". Document, núm. 18
- ESCOLTES CATALANS (1999) "Mètode general". Document, núm. 4
- ESCOLTES CATALANS (1999) "Mètode Follets". Document, núm. 5
- ESCOLTES CATALANS (1999) "Mètode Llops". Document, núm. 6
- ESCOLTES CATALANS (1999) "Mètode Raiers". Document, núm. 7
- ESCOLTES CATALANS (1999) "Mètode Pioners". Document, núm. 8
- ESCOLTES CATALANS (1999) "El compromís". Document, núm. 9
- ESCOLTES CATALANS (1999) "Dossier verd". Document, núm. 10

- ESCOLTES CATALANS (1999) "Document de funcionament d'agrupaments". Document, núm. 15
- ESCOLTES CATALANS. "Un tip de viure"
- FEDERACIÓ CATALANA DE L'ESPLAI. "Presentació"
- FEDERACIÓ CATALANA DE L'ESPLAI. "Utopia, solidaritat, iniciativa, felicitat"
- FEDERACIÓ DON BOSCO (1999) "Pla de treball de la Federació 1999-2002"
- GANZAIA. "Educació en el lleure"
- MIJAC (1988) "El projecte educatiu als centres de MIJAC". Barcelona: Materials de Formació, núm. 3
- MIJAC (1993) "Document d'iniciació al MIJAC"
- MIJAC. "Avantprojecte d'estatuts del MIJAC de Catalunya i les Balears"
- MIJAC. "Les conviccions del MIJAC de Catalunya i les Balears"
- MIJAC. "El MIJAC, una oportunitat per a actuar". Formació i Iniciació d'Animadors
- MIJAC. "Procés a la militància dels infants en el MIJAC"
- MINYONS ESCOLTES GUIES SANT JORDI DE CATALUNYA (1989) *El llibre del Cap*
- MINYONS ESCOLTES GUIES SANT JORDI DE CATALUNYA (1994) *El gran joc dels continents... i altres activitats d'educació per al desenvolupament*
- MINYONS ESCOLTES GUIES SANT JORDI DE CATALUNYA. "El cau de tots. Projecte Sots-III i Nord. Demarcació del Barcelonès"
- MINYONS ESCOLTES GUIES SANT JORDI DE CATALUNYA. "Convivència al cau. Projecte d'agrupament 2001-2002. Agrupament escolat Ali-Bei, Navàs"
- MINYONS ESCOLTES GUIES SANT JORDI DE CATALUNYA. "Perspectiva 00-01"
- MINYONS ESCOLTES GUIES SANT JORDI DE CATALUNYA. "Mirar cap endins per créixer cap enfora. Pla biennal 00-02"
- MOVIMENT DE CENTRES D'ESPLAI CRISTIANS. "El Moviment de Centres d'Esplai Cristians". Fundació Pere Tarrés
- MOVIMENT DE CENTRES D'ESPLAI CRISTIANS. "Des de l'esplai fes-te teu el batey". Fundació Pere Tarrés
- MOVIMENT DE CENTRES D'ESPLAI CRISTIANS. "Per un món de colors... Canvia't les ulleres!". Fundació Pere Tarrés
- MOVIMENT DE CENTRES D'ESPLAI CRISTIANS. "Pla d'accions 2000-2001". Fundació Pere Tarrés
- MOVIMENT LAIC I PROGRESSISTA. "Ideari". Fundació Ferrer i Guàrdia
- MOVIMENT LAIC I PROGRESSISTA. "Instruïu-vos i sereu lliures, associeu-vos i sereu forts, estimeu-vos i sereu feliços"
- WORLD ORGANIZATION OF SCOUT MOVEMENT (1998) "Principis fonamentals de l'escoltisme"